

VAASAN SISÄSATAMAN ALUEEN
JA KAUPUNGINRANNAN
KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS 2008

LPR-arkkitehdit oy
Kauppiaskatu 4 B, 20100 Turku

Kansi: Ortokuva kantakaupun-
gin alueelta 1954. Vaasan
kaupunkisuunnittelu.

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	5
Lähtökohta ja tavoitteet	5
Käytetty aineisto	6
Arvotus	7
SISÄSATAMAN JA KAUPUNGINRANNAN RAKENTUMINEN	9
Setterbergin kaava 1855 ja rakennusjärjestys 1856	10
Saxénin plankarta 1879	15
Sjömanin plankarta 1895	16
Rakennusjärjestys 1902 ja kartta 1904	18
Lasseniuksen muutosehdotukset 1912 ja 1916	19
Vaasan kaupungin asemakartta 1933	20
Weckströmin asemakaava 1947 (1945)	22
Kråkströmin ja Korhosen asemakaava 1967	25
Keskustan osayleiskaava 1995 ja ajantasa-asebakaava	27
RANTAPUISTOT	31
Setterbergin kaava 1855	32
Hovioikeudenpuisto (Residenssipuisto)	34
Residenssipuiston uimahuoneet ja kylpylärakennus	45
Residenssipuiston huvimaja (Temppeli eli Kappeli)	45
Satamapuisto (Pakkahuoneenpuisto, Tullipuisto)	46
Thesleffin kioski	52
Satamaruokala	53
Setterberginpuisto (Seurahuoneenpuisto, Lastenpuisto)	54
Marianpuisto	60
Kansallinen kaupunkipuisto -hanke	64
Maailmanperintökohde	64
RAKENNUSKOKONAISUUDET	65
Rantakatu	65
Vaasan Höyrymylly oy (nyk. Åbo Academill, Rantakatu 2	66
Levónin talo (nyk. Åbo Academill), Rantakatu 2	82
Rantakadun porttirakennus, Rantakatu 2	83
Backmanin talo, Rantakatu 4	84
Johanssonin talo, Rantakatu 3	85
Schaumanin talo, Rantakatu 4	86
Ekin talo, Rantakatu 4	87
Setterbergin talo, Rantakatu 6	88
Virkailijatalo, Hietasaarenkatu 1 B	90
Hovioikeudentalo (Residenssitalo, Valtion virastotalo)	91
Virastotalon ulkorakennus	97
Virastotalon kaivo	97
Rantapaviljonki (Strampen), Hovioikeudenpuisto	98
Satama-alue	102
Tullipakkahuone (nyk. Modernin taiteen museo Kuntsi)	104
Pohjanmaan museo, Museokatu, Koulukatu	108
Vaasan Sähkö oy, Kirkkopuistikko 10	110
LÄHDEVIITTEET	117
KIRJALLISUUSLUETTELO	123
LIITE ALUEELLA SUOJELLUT KOHTEET	127
LIITEKARTAT	129
Kartta 1: Rakennusten valmistumisvuodet	
Kartta 2: Rakennusperinneselvitys 2000 (/1986)	
Kartta 3: Suojeluselvitys	
Kartta 4: Arvotus	

JOHDANTO

Lähtökohta ja tavoitteet

Tämä selvitys toimii parina Arkkitehtitoimisto Käpy ja Simo Paavilainen oy:n *Palosaaren kampuksen ja salmen kulttuuriympäristöselvitykselle*. Tuon selvityksen selkeää rakennetta ja luontevaa arvotusluokitusta on lainattu tähän selvitykseen. Johdannossa tekijät ovat ansiokkaasti esittäneet, mihin vaatimuksiin, näkökulmiin ja tarkoituksiin kulttuuriympäristöselvitysten tekeminen pohjautuu.

Tämän kulttuuriselvitystyön tavoitteena on ollut tutkia selvitysalueen miljöökokonaisuudet ja rakennukset ja muodostaa näin käsitys niiden valtakunnallisesta tai paikallisesta arvosta niin, että tämä arvo tulisi jatkossa huomioiduksi kaupunki- ja rakennussuunnittelussa. Selvitystyön pohjalta esitämme eräitä tarkistuksia laadittavaan asema-kaavaan.

Selvitysalue käsittää osan Vaasan kaupunginrantaa siten, että mukaan on otettu etelässä Hovioikeudenpuisto ja Hovioikeudentalo sekä pohjoisessa Vaasan Sähkö oy:n tontti. Kaupunkiin päin alue rajautuu Rantakatuun siten, että mukana ovat kadunvarren rakennukset sekä Vaasan Höyrymöllyn ja Pohjanmaan museon kokonaisuudet.

Selvityksessä on aluksi käyty läpi alueeseen liittyvää kaavoitushistoriaa. C.A. Setterbergin alkuperäistä kaupunkisuunnitelmaa (1855) on kuvattu tarkasti, mutta kaupunkisuunnitelman tunteminen on ollut sekä kokonaisuuteen että ranta-alueeseen perehtymisen ja niiden ymmärtämisen kannalta oleellista. Toinen kaupunkirakennetta ja -kuvaa merkittävästi muokannut asiakirja on Erik Kråkströmin ja Ahti Korhosen kaupunkisuunnitelma (1967); Setterbergin luomat kaupunkirakenteelliset piirteet, niin kuin arkkitehtuurikin näkyvät Vaasan kaupunkikuvassa kuitenkin edelleen vahvoina.

Kaupunginrantaa Palosaaren suunnasta: Vaasa Sähkö oy:n ja Vaasan Höyrymölly oy:n rakennuskokonaisuudet. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Selvityksessä on paneuduttu puistoihin ja alueella oleviin rakennuskokonaisuuksiin lähinnä kaupunkirakenteen ja -tilan sekä kaupunkikuvan muotoutumisen näkökulmasta. Tekstiin on silti jäänyt ehkä turhankin tarkkoja yksityiskohtia, mitä emme kuitenkaan pyydä

anteeksi. Kohteen kuvauksen yhteydessä esitetään käsitys sen merkityksestä ja arvosta sekä ehdotus mahdollisista toimenpiteistä.

LPR-arkkitehdit oy:ssä aineiston on koonnut ja kulttuuriympäristöselvityksen kirjoittanut ja muokannut vuodenvaihteessa 2007-08 arkkitehti TkL Mikko Mannberg; kartat on valmistanut rakennusarkkitehti Elina Juureva. Kohteiden arvotuksen ja toimenpide-ehdotukset ovat laatineet Mikko Mannberg ja arkkitehti Pauno Narjus.

Käytetty aineisto

Kulttuuriympäristöselvityksen materiaalina ovat alueeseen, rakennuksiin ja niiden historiaan liittyvät kirjalliset lähteet: julkaistut kuten historiakirjoitukset, rakennushistoriaselvitykset, näyttelyesitteet ja projektiesittelyt, sekä julkaisemattomat kuten käsikirjoitukset, rakennusinventoinnit, raportit, lausunnot ja luentokäsikirjoitukset.

Lisäksi kaavoitusarkkitehti Juhani Hallasmaa (Vaasan kaupunki) sekä arkkitehti, rakennustutkija Anne Majaneva-Virkola (Pohjanmaan museo) ovat ystävällisesti ja ”beyond duty” toimittaneet skannattuina tiedostoina historiallisia kaavoja ja osoitekarttoja, piirustus- ja valokuvamateriaalia, voimassa olevia kaava-asiakirjoja sekä otteita vaikeasti saatavilla olleesta kirjallisuudesta. He molemmat, kuten myös maisema-arkkitehti Christine Bonn (Vaasan kaupunki) ovat lisäksi täydentäneet tietoja suullisesti.

Käytettyjen lähteiden kirjoittajista on erikseen mainittava Hovioikeudentalosta ja siihen liittyvästä puistosta ansiokkaita rakennushistoriaselvityksiä ja taidehistoriallisia analyysejä laatineet Mirjam Lehtikanto (1943, 1949, 1971, 1976), Marketta Miettinen (1983), Virpi Harju (1996) ja Eija Piispala sekä Hovioikeuden emeritus-presidentti Erkki Rintala (1976, 1996). Selvityksessä on yleensäkin Vaasan puistojen osalta usein tukeuduttu Eija Piispalan artikkeleihin ja julkaisuihin. Ensiarvoisia ovat olleet myös Susanne Östin Vaasan Höyrymyllystä laatimat rakennushistoriaselvitykset ja artikkelit. Ahkerasti on luettu kaupungin rakentumisen osalta myös Vaasan historia IV:ssa julkaistuja Jorma Kallenaution ja Katarina Anderssonin laajoja artikkeleita.

Kaupunginrantaa Vaskiluodon suunnasta: Vaasa Sähkö oy:n, Vaasan Höyrymylly oy:n ja Rantakadun rakennuskokonaisuudet sekä Satamapuisto ja Tullipakka-huone. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Arvotus

Arvotuksen lähtökohtana ovat olleet Kaarlo Viljasen ja Hannu Vuolteenahon 1986 laatima Rakennusperinneselvitys ja sen täydennys vuodelta 2000. Myös Museoviraston Valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen luettelo vuodelta 1993 täydennyksineen sekä Keskustan osayleiskaava 1995 ovat muodostaneet pohjaa näkemyksillemme, jotka ovat syntyneet lisäksi lähdeaineistoon perehtymällä ja myös paikan päällä kohteisiin ja miljöökokonaisuuteen tutustumalla.

Selvitysalueella on **valtioneuvoston päätöksellä ja asetuksen 480/1985 nojalla** suojeltu yksi rakennus: Vaasan Hovioikeuden-talo. Suojelupäätös ei koske tonttia eikä ympäröivää Hovioikeuden-puistoa.

Asemakaavassa sr-3-luokkaan on selvitysalueelta merkitty Vaasan Höyrymylly, siihen liittyvät elevaattoritornit ja kuljetinhihnakäytävä, Levónin talo ja sen viereinen porttirakennus, Lennart Backmanin jugend-talo sekä Setterbergin piirtämä Johanssonin talo, jotka kaikki sijaitsevat samassa Rantakadun, Kirjastonkadun, Museokadun ja palokujan rajaamassa korttelinosassa. Ne ovat rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia, joita ei saa purkaa ja joissa saa suorittaa sellaisia lisärakentamis- ja muutostöitä, jotka eivät tärvele rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista arvoa tai tyyliä. Korjauksen yhteydessä tulisi aiempia, tavoitteen vastaisia muutoksia korjata tyyliin sopivalla tavalla.

Edellämainituista **valtakunnallisesti merkittäviä** ovat Vaasan Höyrymyllyn kokonaisuus elevaattoritorneineen, Levónin talo ja Johanssonin talo. Höyrymyllyn muutostyö korkeakouluksi on mielestämme myös arkkitehtonisesti esimerkillisesti onnistunut.

Asemakaavassa sr-4-luokkaan on selvitysalueelta merkitty osia Vaasan Höyrymyllystä: Rantakadun vanhat siilot ja esipuhdistamo, Rantakadun vilja- ja jauhomakasiinit laajennuksineen, riisimylly, Museokadun vehnämylly, palokujan pakkaamo, säkitysosasto ja siilostot sekä betonisiilot. Näitä rakennuksia ei saa purkaa ja niissä tehtävien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen ulko-

Kaupunginrantaa Hietasaaren yhdyskunnalta: Vaasan Höyrymylly oy, Satamapuisto ja Tullipakkahuone. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

asu ja julkisiksi suunnitellut sisätilat säilyvät.

Näistä ovat **valtakunnallisesti merkittäviä** Vaasan Höyrymylly kokonaisuutena ja Höyrymyllyn vanhimmat osat Rantakadulla myös erillisinä rakennuksina.

Voimassa oleva asemakaava sallii Rantakadun kokonaisuudesta Ekin ja Schaumanin talojen purkamisen. Kaava ei myöskään suojele Setterbergin taloa, Virkailijataloa, Pohjanmaan museon uutta osaa tai Vaasan Sähkö oy:n vanhimpiakaan osia. Puistoilla tai niissä sijaitsevilla paviljongeilla ja kioskeilla ei niilläkään ole kaavassa suojeltua asemaa.

Näistä **valtakunnallisesti merkittäviä** mutta siis lainsuojattomia ovat Setterbergin talo, Pohjanmaan museon vanha ja uusi osa **kokonaisuutena** sekä Hovioikeudenpuistossa sijaitsevan Rantapaviljongin vanhimmat (1869-1937) ajalliset kerrostumat. Ainakin nämä tulisi asemakaavassa varustaa sr-merkinnällä. Muut mainitut rakennukset ovat paikallisesti arvokkaita ja ansaitsevat nekin sr-merkinnän.

Valtakunnallisesti merkittävä miljö on kaupunginranta puistoi-
neen ja satamineen kokonaisuudessaan, mistä erityisen arvokkaaksi
nousee Hovioikeudenpuiston ja Hovioikeudentalon muodostama
erottamaton kokonaisuus. Näin ollen Hovioikeudentalon tontti ja
ympäröivä puisto on syytä asemakaavassa suojella. Rantapuiston
muut osat sekä Tullipakkahuoneen ja vanhan sataman alue ovat
arvokkaita kokonaisuuden osina ja merkittäviä paikallisesti. Tärkeää
on satamatoiminnan jatkuminen alueella jossain muodossa ja tämän
näkyminen kaupunkikuvassa. Kaupunginrannan puistoilla on kulla-
kin oma luonteensa, jota on syytä vaalia ja vahvistaa. Samalla
kaupunkirakennetta eheyttävät, täydentävät ja hienovaraisesti omaa
aikaamme ilmentävät interventiot rikastavat kokonaisuutta.

Viereisellä sivulla Nikolainkau-
punkki. Vaasan kaupunkisuunnitte-
lu, julkaisussa Vaasan historia IV,
takakansilehti.

SISÄSATAMAN JA KAUPUNGINRANNAN RA- KENTUMINEN

Vanhan Vaasan kaupungin perusti Kaarle IX Korsholmin (Mustasaaren) kylään vuonna 1606. Kaupunki sai tapulikaupunkioikeudet 1765. Tässä vaiheessa kaupungin yhdisti mereen maankohoamisilmien vuoksi enää vain matala kanava, ja uusi satama ja laivaveistämö oli jo perustettu lähemmäksi merta Palosaareen.

Kun Vanha Vaasa paloi 1852, päätettiin uusi kaupunki ja satama edellä mainituista syistä rakentaa uudelle paikalle seitsemän kilometriä luoteeseen Klemettilään (Klemetsön niemelle), vaikka intendentti Ernst Bernhard Lohrmann oli jo laatinut jälleenrakennuskaavan vanhalle paikalle. Paitsi maankohoaminen, päätökseen vaikuttivat myös Vaasan asema tapulikaupunkina ja halu vahvistaa ulkomaankauppaa.¹

Uusi kaupunki nimettiin 1862 Nikolainkaupungiksi silloisen Venäjän hallitsijan Nikolai I:n mukaan. Nimeä käytettiin virallisissa yhteyksissä vuoteen 1917 saakka, vaikkakin arkikäytössä ja sanomalehdissä puhuttiin edelleen Vaasasta.²

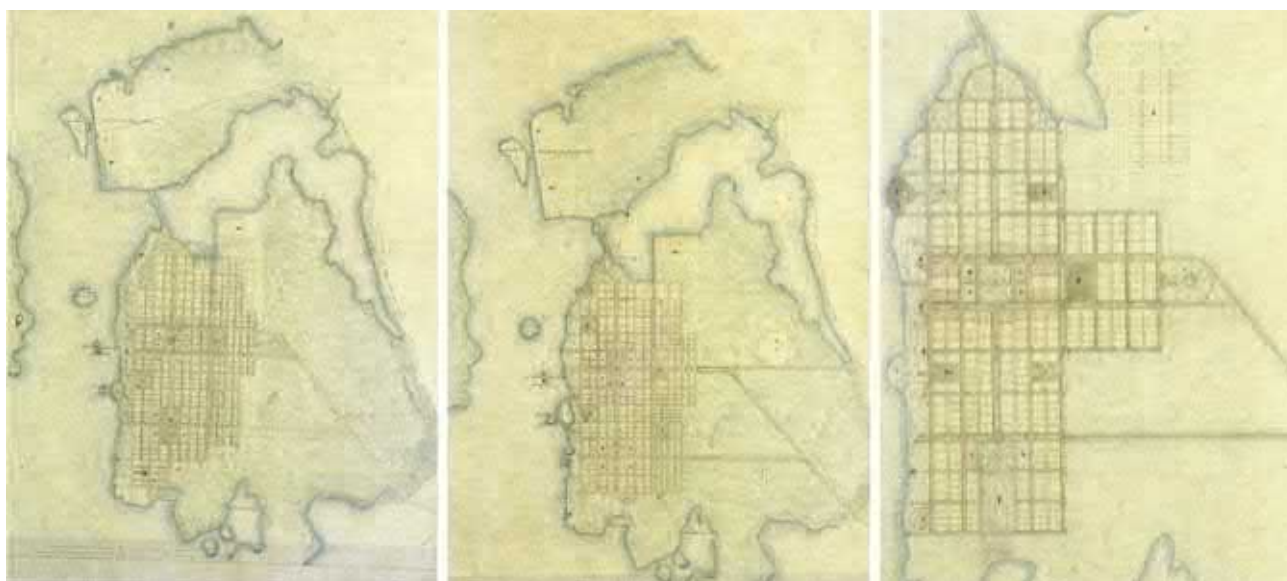

Setterbergin kaava 1855 ja rakennusjärjestys 1856

Ruotsin Gefleborgin läänin rakennusmestari Carl Axel Setterberg (1812-1871) valittiin palovuonna 1852 Vaasan vt. lääninarkkitehdiksi (virka vakinaistettiin kolme vuotta myöhemmin) ja 1854 Vaasan kaupunginarkkitehdiksi. Setterberg sai tehtäväkseen 1853 laatia uuden Vaasan asemakaavan. Hän valmisti kolme luonnosvaihtoehtoa.³ Setterbergin tavoite oli paloturvallinen, mutta kuitenkin ensisijaisesti kaupunkiesteettisesti edustava ja kunnianhimoinen kokonaisuus.

Setterbergin kaupunkinäkemys pohjasi empireen. Kaupunkirakenteen muotoutumiseen vaikuttivat ajankohdan paloturvallisuusvaatimukset. Hieman myöhäisemmässä (1856) Suomen Kaupunkien Yleisessä Rakennusjärjestyksessä puurakentaminen rajoitettiin yksikerroksisiin rakennuksiin. Yleinen rakennusjärjestys perustui Turun palon jälkeiseen, Engelin laatiman empireasemakaavan (1828) periaatteisiin ja tähtäsi erityisesti paloturvallisuuteen. Rakennusjärjestys jakoi kaupungit koon mukaan neljään luokkaan. Kahdessa ensimmäisessä keskustakorttelit tuli rakentaa 2-3-kerroksisina ja kivirakenteisina, jälkimmäisissä yksikerroksisina ja puurakenteisina. Vaasa luettiin kivi-keskustakaupungiksi. Pientontit sijoitettiin kaupungin laiduille. Näin tyypillisessä 1800-luvun teollistuvassa kaupungissa kivikeskustaa ympäröi matalampi puurakenteinen asutus ja reunoilla pientonttien alue. Kaava-alue oli ositettava yhden tai useamman esplanadin jakamiin paloalueisiin. Katutilan leveys tuli olla 30 kynnärää. Ohjeita annettiin myös rakennusten välisistä minimietäisyyksistä. Tontit sai rakentaa vain kolmelta sivultaan, neljäs varattiin puuistutuksille. Fasadit tuli suunnitella kaikkiin rakennuksiin. Myös rakentamisen valvontaan kiinnitettiin huomiota.⁴ Kun aiempi klassismin kaupunkirakenne oli tiivis ja kaupunkitila kapea ja korkea, oli empiren kaupunkirakenne siis väljä ja kaupunkitila leveä ja matala.

Setterberg suhtautui empireen ja paloturvallisuusvaatimuksiin uudista-

van kriittisesti: hän piti niiden pohjalta syntyvää katutilaa liian väljänä. Arkkitehtonisilla syillä perustellen Setterberg ilmoitti, että kaksikerroksiset puutalot tekisivät kaupungin huomattavasti kauniimmaksi, koska ainoastaan yksikerroksisiin rakennuksiin rajautuvat kadut jäisivät ”muodottoman leveiksi”⁵. Esikuvanaan keskieuropalainen katutila lääninarkkitehti tutki luonnoksissaan, kuinka rakentaa paloturvallisesti kaksikerroksisia puurakennuksia ja luoda näin tiivimpää kaupunkitilaa.⁶ 1856 vahvistetussa Nikolainkaupungin rakennusjärjestyksessä sallittiinkin rakentaa kaksikerroksisia puurakennuksia.⁷

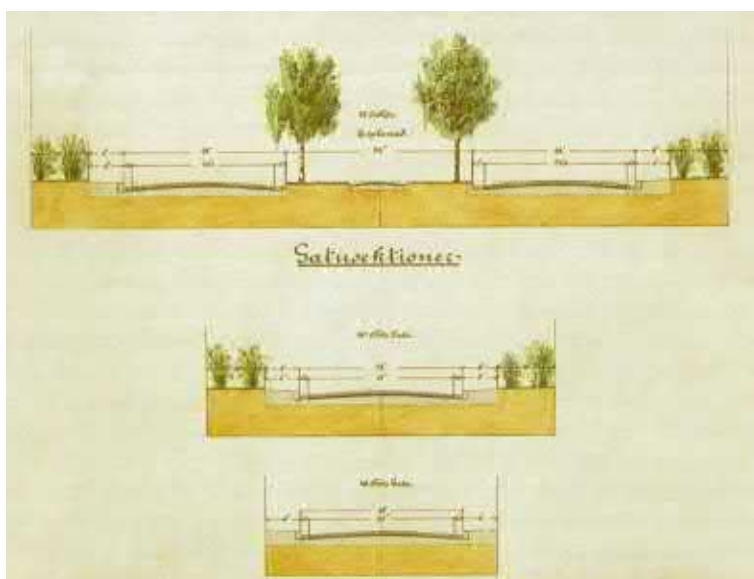
Vaasa tulisi Setterbergin mukaan olemaan luonteeltaan puutarha-kaupunki.⁸ Kaikissa luonnoksissa kaupungin halkaisee 1-2 pohjois-eteläsuuntaista ja 2-3 itä-länsisuuntaista esplanadia, leveydeltään 60-70 kyynärää (36-42 m). Muut kadut ovat leveydeltään puolet tästä, 25-30 kyynärää. Empire-kaupunkirakennetta Setterberg tiivisti kaventamalla tonttien välisten, kahden puurivin muodostamien palokujien leveyttä 25 kyynäristä 20:een (ja jopa vain 10-15 kyynärään), pienentämällä tontteja ja supistamalla koko kaava-aluetta. Korttelit koostuvat 4, 6 tai 8 tontista, kolmannessa luonnoksessa 6, 7, 8, 9 ja 10 tontista, jotka järjestyvät hierarkisesti: suurten tonttien kaksikerroksiset kivitalot rajaavat 30 kyynärän levyisiä pääkatuja, pienemmät tontit sijoittuvat 25 kyynärän levyisten sivukatujen varteen.⁹ Näin kaupunkirakenteesta muodostui vaihteleva.

Kaava valmistui 1854 ja se vahvistettiin 1.8.1855. Kaupunkisuunnitelman pääteema on viisi esplanadia (Klemetsön harjanteen mukaiset pohjois-eteläsuuntaiset Kirkkopuistikko ja Kauppapuistikko sekä itä-länsisuuntaiset Korsholmanpuistikko, Hovioikeudenpuistikko ja Vaasanpuistikko). Esplanadit määrittävät seitsemän korttelistoa ja keskeisen itä-länsisuuntaisen julkisten toimintojen vyöhykkeen. Tähän risteytyessään poikittaiset esplanadit muodostavat kaksi toriaukeaa (Kauppatori ja Nikolaintori). Kapeampien katujen verkosto jakaa seitsemän korttelistoa kortteleiksi ja pohjois-eteläsuuntaiset palokujat ja itä-länsisuuntaiset puurvistöt korttelistot edelleen tonteiksi.¹⁰ Korttelin

Yllä C.A. Setterberg 1860-luvun lopulla. Tritonia / Vasa Lyceumin arkisto, julkaisussa Vaasan historia IV, s.136.

Vasemmalla Setterbergin kaupunkisuunnitelmaluonnokset. Vaasan kaupungin kaupunkisuunnittelu, julkaisussa Lilius, Suomalainen puukaupunki, s.74.

Oikealla Setterbergin katuleikaustutkielma. Vaasan kaupungin kaupunkisuunnittelu, julkaisussa Vaasan historia IV, s.688.

koko on tyypillisesti 220 x 260 kynnärää (132 x 156 m).¹¹

Setterberg jäsennoi kaupunkirakennetta ja -kuvaa arvorakennuksilla. Julkisten rakennusten sijoittaminen ruutukaavaan toiminnallisesti merkityksellisiin ja visuaalisesti näyttäviin paikkoihin perustuu ensisijaisesti kaupunkikuvan estetiikkaan: kaupungin mataluuden vastapainoksi Setterberg ryhmitteli arvorakennukset kaupunkirakenteen painopisteisiin, tori- ja aukioalueiden äärelle tai näkymien päätteiksi.¹²

Keskeisen itä-länsisuuntaisen kaksoisesplanadin ja poikittaisen Kirkkopuistikon risteämään muodostuneesta Nikolaintorista tuli kaupungin poliittinen, hengellinen ja kulttuurinen painopiste, kun Setterberg sijoitti torin keskelle aksentiksi kirkon ja laidoille koulun ja raatihuoneen. Monumentaalikeskusta Setterberg korosti lähimpien kulmatontien nurkkatornillisilla kivitaloilla.¹³ Hovioikeudenpuistikko huipentuu visuaalisesti virastotaloon eli Hovioikeudentaloon, kun taas Kirkkopuistikon päättää Aleksanterintorin ortodoksinen kirkko.¹⁴

Edelleen kaupunkiesteettisistä, mutta myös kustannussyistä Setterberg ympäröi ruutukaava-alueen vihreällä rantapuistovyöhykkeellä. Se oli tarkoitettu kaupunkilaisten virkistykseksi englantilaistyylliseksi käyskentelypuistikoksi. Vihervyöhykkeelle Setterberg sijoitti (niin palotur

C.A. Setterberg, Vaasan (Nikolaistad) kaupunkisuunnitelma 1855. Pohjanmaan museo / Vaasan kaupunkisuunnittelu, myös julkaisussa Vaasan historia IV, s.687.

vallisuus- kuin kaupunkikuvallisista syistä) vapaasti seisovia arvo-
rakennuksia: Hovioikeudentalon, lääninvankilan ja toteuttamatta
jääneen teknisen reaalikoulun.

Pakkahuoneenpuistoon Setterberg sijoitti Rantatorin, joka kaavassa
liittyy laiturialueeseen ja jota etelä- ja pohjoissivuilla reunustavat
puistokaistat. Toria ei kuitenkaan koskaan toteutettu. Pakkahuoneen
puiston kanssa akselisommitelman muodostaa pieni puisto (nyk.
Setterbergin puisto), jota symmetrisesti rajaisivat Seurahuoneen raken-
nelmat (Sossietets anläggning).

Hietasaaren Setterberg osoitti julkiseksi puistoksi, johon hän kaava-
maisesti esitti säteettäisten puistokäytävien kokonaisuuden keskeisine
puistoaukioineen.

Rantavyöhykkeelle sijoittuu myös uusi teollisuus ja sen infrastruk-
tuuri. Setterberg osoitti rahti- ja henkilöliikennettä varten sisäsataman
varastointeen Klemetsön niemen luoteisosaan. Hän ei vielä varautu-
nut kaavassaan rautateiden tuloon, vaikka kaavan laatimisen aikoi-
hin Helsingin ja Hämeenlinnan välistä rataa jo rakennettiinkin.¹⁵

Liliuksen mukaan Setterberg uudisti empiren kaupunkinäkemystä tuo-
malla suuremman mittakaavan ja sen seurauksena leveän mutta

samalla aiempaa korkeamman katutilan ja näin empireä tiiviimmän kaupunkirakenteen. Uutta olivat myös puistokatujen ja puistojen rooli kaupunkirakenteen jäsentäjänä sekä vapaana seisovan julkisen rakennuksen idea.¹⁶

1800-luvun lopun Vaasa lähentyi aikakauden ihanteen, kokonaistaideteoksen ideaa. Ainutlaatuista on, että niin kaupunkikuvallinen ja -rakenteellinen perussommitelma kuin merkittävimmät arvoraennuksetkin ovat saman arkkitehdin suunnittelemia. Setterbergin romanttinen arkkitehtuurin edustaa 1800-luvun kertaustyyliä, englantilaisvaikutteista puhtaaksi muurattua ja rikkaasti pinaakkelein, turel-lein, puolikaari-ikkunoin, muototiilikoristelistoin yms. detaljoitua punatiiligotiikkaa, renessanssiin vivahtavaa englantilaista Tudor-gotiikkaa.¹⁷ Uusgotiikka on Suomessa tyyppillisesti kirkkoarkkitehtuurityyli, mutta Setterberg sovelsi sitä myös profaaneihin julkisiin ja asuinrakennuksiin. Nikulan mukaan Vaasa onkin Pohjoismaiden merkittävimpiä uusgoottilaisia kaupunkeja.¹⁸ Setterbergin kaupunkikäsitys vaikutti heti suomalaiseen kaupunkisuunnitteluun.¹⁹

Setterberg loi sen kaupunkirakenteen, johon kaupungin myöhempi kaavoitus perustui ja joka edelleenkin muodostaa Vaasan keskustan.

Vaasalainen katutila rajautui empiren katutilaa selkeämpänä, suljetumpana ja korkeammin rakennusmassoin. Vaasalaiselle kaupunkikuvalle on tänäänkin luonteenomaista puistikoiden, palokujien ja rantapuistojen muodostama vehreys.

Vuonna 1854 Nikolai I määräsi käskykirjeellä uuden Vaasan rakentamisen aloitettavaksi. Krimin sodan päätyttyä 1857 kaupungin rakentaminen pääsi vauhtiin. Vanhan Vaasan kaupunkiprivilegiot lakkautettiin ja Nikolainkaupungin privilegiot astuivat voimaan perjantaina 1.8.1862, jolloin vaasalaiset virallisesti muuttivat vanhasta kaupungista uuteen.²⁰

Saxénin plankarta 1879

Ernst Saxén, Vaasan (Nikolaistad) kaupunkisuunnitelma 1879. Pohjanmaan museo / Vaasan kaupunkisuunnittelu.

Insinööri Ernst Saxénin detaljoidussa suunnitelmakartassa ruutukaava-alue on laajentunut Korsholmanpuistikon eteläpuolelle, ja Setterbergin ruutukaava-alueen korttelit on jaettu tontteihin.

Rakennetut tai rakennettaviksi aiotut rantapuiston kortteliosat erottuvat vielä luonnonvaraisista osista vapaasti kaareutuvien puistokäytävien ansiosta. Residenssipuistossa on Virastotalon lisäksi ulkokuoneen alkuperäinen osa, rantaviivalla herrain kylpylärakennus ja puiston pohjoisosassa alkuperäinen 8-kulmainen rantapaviljonki. Koko laajalla rantapuistoalueella on useita pieniä uimahuoneita, joista yksi Tullipakkahuoneen ja Höyrymöllyn välisellä alueella.

Hietasaarenkadun päässä sijaitsee laajennettu laituri, satamarakennuksia ja -rakennelmia hengenpelastustarvikkeita varten sekä pieni tullimakasiini tavaravarastointeen. Sataman laiturin äärelle on esitetty tullipakkahuone alkuperäisessä laajuudessaan ja symmetriassaan. Alkuperäisen Rantamöllyn kohdalla rantaviiva kääntyy kadun äärelle rakennuksen eteen. Laivakatu (nykyinen Museokatu) päättyy laituriin. Satamapuistosta puuttuu keskeinen paviljonkiaihe (eikä käytävistökään ole jäsennetty symmetrisesti), mutta puiston eteläpäähän on esitetty pieni musiikkikappeli Residenssipuiston rantapaviljongin pariksi. Satamapuiston kohdalla Rantakadun toiselle puolelle ei ole osoitettu Lastenpuistoa, vaan kortteli on jaettu tontteihin. Setterbergin taloa ei ole erikseen šafeeraamalla korostettu.

Marianpuisto levittäytyy sekä Höyrymöllyn pohjoispuolelle, jossa puistoon on esitetty rakennettu käytävistö tai ainakin suunnitelma siitä, että Kalastajakadun pohjoispuolelle nykyisen Vaasan Sähkön tontin koko laajuudelle, missä rakentamattoman puistoalueen kautta on rantalaiturille vedetty rautatie. Palosaaren tien varressa on pieni sähköasema.

Sjömanin plankarta 1895

Hj. Sjömanin suunnitelmakartta päivittää Setterbergin kaupunkisuunnitelmaa keskustan eteläisten osien ja kaupunginrannan osalta ja esittää kaavas suunnitelman Vaskiluodon saarelle. Kartassa näkyy teollistumisen mukanaan tuoma infrastruktuuri: rantaratayhteys ja pengertie Vaskiluodon satamaan on valmistunut samoin kuin siltayhteys pengertieltä Hietasaareen.

Virastotalon lähiympäristö lähestyy nykyistä muotoaan. Hovioikeudenpuistikon symmetriaakselin päätteenä on virastotalon esipihassa muodoltaan pyöreähkö istutusalue.

Satamapuisto on muodoltaan sama ja vailla keskeistä aihetta kuten Saxénin kartassa. Vuorikadun (nyk. Kirjastonkadun) pohjoispuolen osassa, kadun ja radan risteämiskohdan tienoilla karttaan on merkitty pieni satamaruokala.

Tullipakkahuoneen kohdalla ja siitä pohjoiseen ranta on muuttunut luonteeltaan satama-alueeksi. Tullipakkahuoneen laiturialue on muodoltaan lähellä nykyistä. Pakkahuoneen eteläpuolelle samansuuntaisena pitkänä mutta pakkahuonetta kapeampana massana on tavaravarasto, pohjoispuolella satamakonttori.

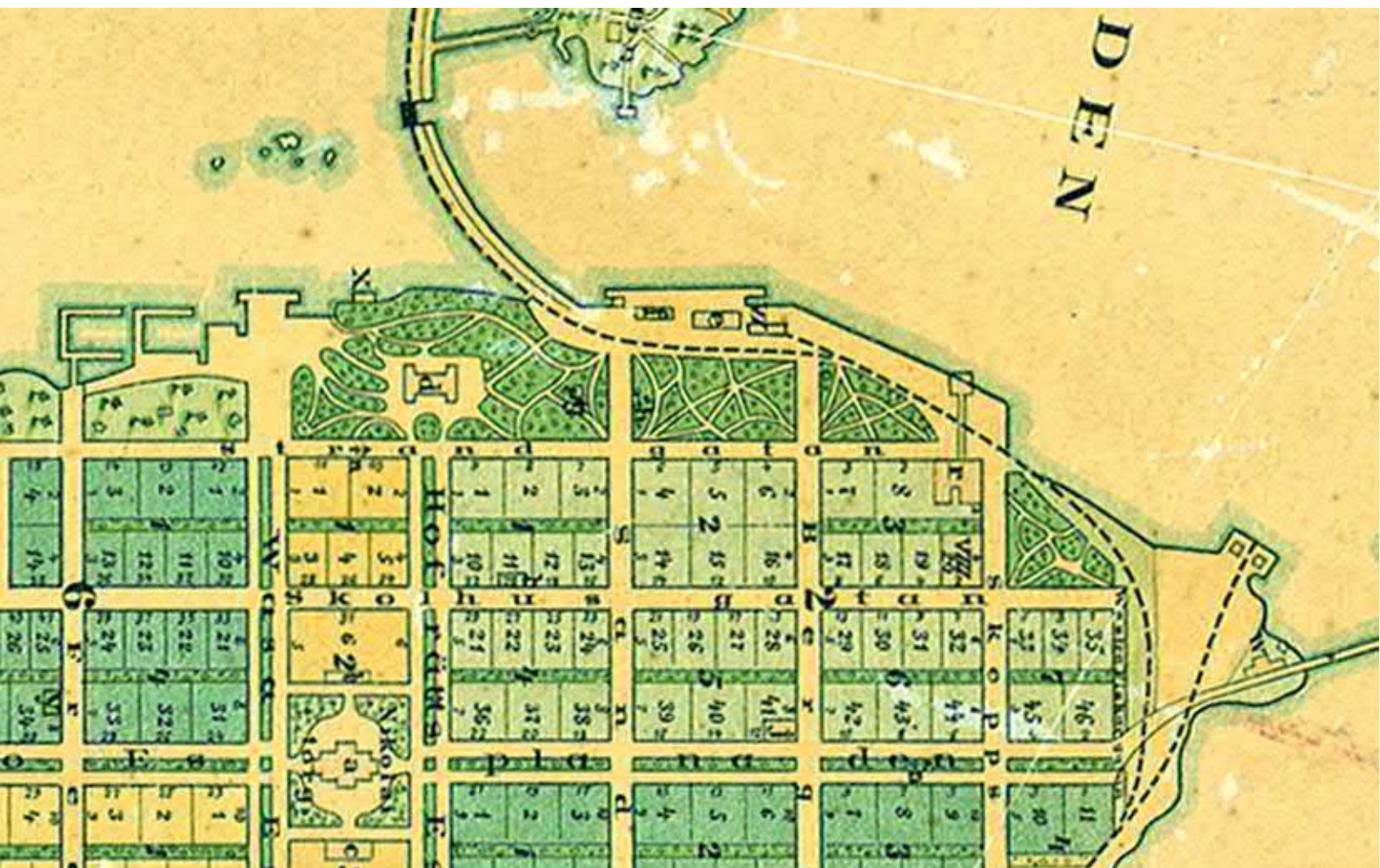
Hj. Sjöman, Vaasan (Nikolaistad) kaupunkisuunnitelma 1895. Pohjanmaan museo / Vaasan kaupunkisuunnittelu.

Rantamylllyn edessä rantaviiva on siirtynyt kadun ääreltä nykyiseen asemaansa eli rakennettu laiturialueeksi. Uimahuoneet ovat kadonneet satamaksi muuntuneelta ranta-alueelta, ja höyrymyllyn alkupe-
räinen elevaattoritorni kuljetinhihnäkäytävineen on paikoillaan.

Lastenpuistoa ei vielä ole merkitty puistoalueeksi.

Marianpuiston kolmiomainen rakennettu puistokortteli rajautuu Lai-
vakatuun (nyk. Museokatuun), Koulukatuun ja satamarataan. Sähkö
oy:n tontilla oleva pistoraide laiturille on edelleen näytetty. Palosaa-
reen johtavan tien varrella on sähköaseman vanhin osa.

Rakennusjärjestys 1902 ja kartta 1904

1800-luvun puolivälissä alkanut teollinen kehitys aiheutti eurooppalaiseen tapaan muuttoaalton maaseudulta kaupunkeihin. Tästä seurasi vuosisadan vaihteeseen mennessä asuntopula ja tonttien hintojen nousu. Syntynyt tarve tehokkaampaan tonttien hyödyntämiseen eli tiiviimpään rakentamiseen ratkaistiin kivisin asuinkerrostaloin.

Tarvittiin myös uudenlaista rakentamisen ohjausta. Ensimmäisen keran rakennusjärjestyksessä säädeltiin rakennusten korkeutta ja kerroslukua Helsingissä vuonna 1895. Vaasassa 1.1.1902 vahvistettiin rakennusjärjestyksessä rakennusten maksimikorkeus ja suurin sallittu kerrosluku: puistikoiden ja yleisten paikkojen varrelle sallittiin korkeintaan viisikerroksisia, muualla korkeintaan nelikerroksisia kivirakenteisia taloja. Puurakenteiset talot saivat olla korkeintaan yksikerroksisia ja kaksikerroksia vain, mikäli alakerta rakennettiin kivistä.²¹

Tehokkaamman rakentamisen myötä puukaupunkimainen mittakaavallinen yhtenäisyys alkoi hajota, sillä rakennusjärjestys ei käytännössä rajoittanut rakennusoikeutta: tonttitehokkuus oli 4-5.²² Yksittäiset, mittakaavaltaan suuret kivitallot muutoin matalassa puukaupunkirakenteessa ovat tyypillisiä tilanteita murrosvaiheen kaupunkikuvassa myös muualla Suomessa.

1900-luvun alkuvuosien vaasalaisia arkkitehtinimiä olivat K.V. Reinius, F. Thesleff ja A.W. Stenfors. Rantakadun julkisivurintama on aina ollut myös Vaasan kaupunkikeskustan julkisivu merelle, ja siksi kadunvarren tontit ovat olleet arvokkaita. Siten Rantakadulle rakennettiin kerrostaloja jo jugendin ja 1920-luvulla klassisismia aikaan, ja rakentaminen voimistuu myöhemmin 1950-luvulla.

Vuoden 1904 kartassa ranta-alueella näkyy aiempaa enemmän makasiinirakennuksia, mm. elevaattorin vieressä ja suurempi satamakonttorin pohjoispuolella suurempi. Tullipakkahuoneen eteläpuolella jo Sjömanin kartassa esitettyä tavaravarastoa on laajennettu lähemmäksi laiturin reunaa.

Satamapuistossa Vuorikadun satamaravintola on esitetty Sjömanin kartassa esitettyä suurempana symmetrisenä rakennuksena. Satamapuiston keskipisteeseen on sijoitettu paviljonki. Lastenpuisto on esitetty omana alueena, ja sen vieressä näkyy korostettuna Setterbergin talo.

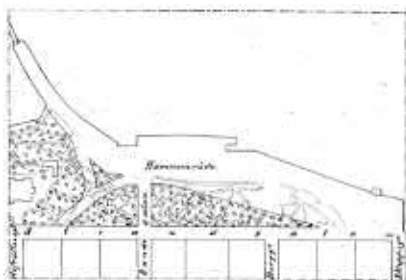
Lasseniuksen muutosehdotukset 1912 ja 1916

Vasemmalla kartta vuodelta 1904. Vaasan kaupunkisuunnittelu.

Vasemmalla alhaalla I.I. Holming, asemakaavamuutosehdotus 1926. Vaasan kaupunkisuunnittelu, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s. 29.

Alla K.A. Lassenius, asemakaavamuutosehdotus 1916. Vaasan kaupunkisuunnittelu.

Alimpana K.A. Lassenius, asemakaavamuutosehdotus 1912. Vaasan kaupunkisuunnittelu.

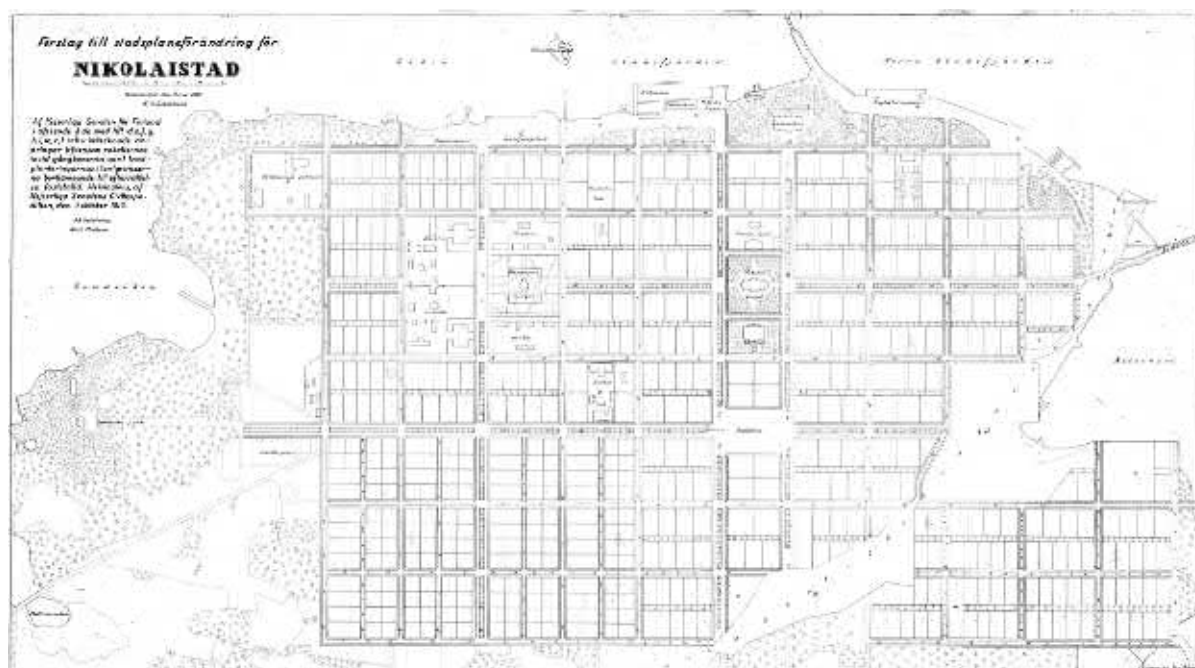

K.A. Lasseniuksen asemakaavamuutosehdotuksessa 1912 kaupunginrannan tilanne on pääosin sama kuin jo Sjömanin kartassa ja muutokset ovat pieniä. Hovioikeudentalon länsipuoleinen puistoterrassi näkyy selvästi. Rantaviivan uimahuone on laajentunut kylpylärakkennukseksi.

Satamapuisto on pääosin nykymuodossaan. Hietasaarenkadun päässä sijainnut musiikkipaviljonki on kadonnut. Vuorikadun satamaruokala on paikoillaan. Lastenpuisto on esitetty jälleen siinä muodossaan, kuin Setterberg sen jo aikoinaan hahmotti. Marianpuiston rannassa on laiturirakennelmia.

Lasseniuksen asemakaavamuutosehdotuksessa 1916 satama-aluetta on Tullipakkahuoneen kohdalla laajennettu todennäköisesti rautatiejärjestelyiden vuoksi huomattavasti. Satamapuisto on kavennettu pitkänomaiseksi kolmioksi Rantakadun varteen, ja Vuorikadun yhteys satama-alueelle on katkaistu. Satamapuiston keskeispaviljonki on paikoillaan.

Vaskiluotoon yhdistävä pengertie on liitetty Rantakatuun viistosti erka-nevalla kadulla, joka erottaa Rantapaviljongin lähiympäristön omaksi korttelikseen ja nakertaa Hovioikeudentontista koillisnurkan. Ehdotus esiintyy uudestaan vuonna 1925 I.I. Holmingin Hovioikeudenpuiston asemakaavamuutosehdotuksessa, joka vahvistettiin 1926 mutta jota ei koskaan toteutettu.

Vaasan kaupungin asemakartta 1933

Ilsenäisyyden ensimmäisinä vuosina ja 20-luvun alkupuolella kaupungin uusiutumistahti oli ymmärrettävästi rauhallinen.²³ Havainnollinen ja selkeä asemakartta vuodelta 1933 on ensimmäinen, jossa nimistö esiintyy myös suomenkielisenä. Kartassa kaupunkikeskusta seuraa uskollisesti Setterbergin visiota.

20- ja 30-luvun taitteessa eurooppalaiset kaupunkisuunnittelu- ja arkkitehtuuriteoriat saavuttivat Suomenkin. Vaskiluodon huvila-alue ja Palosaaren kaava-alueen laajennus ovat kuitenkin edelleen katulinjauksineen, symmetrioineen, säteittäisine akseleineen ja korosteisine näkymäpääteineen hengeltään kansallisromanttisia. Toiminnallisuutta edustavat huomattavan laaja Vaskiluodon satama-alue ratakenttineen sekä yksityiskohtaisesti myös kaupunkikeskustaa ympäröiviltä osiltaan esitetyt rautatiealueet.

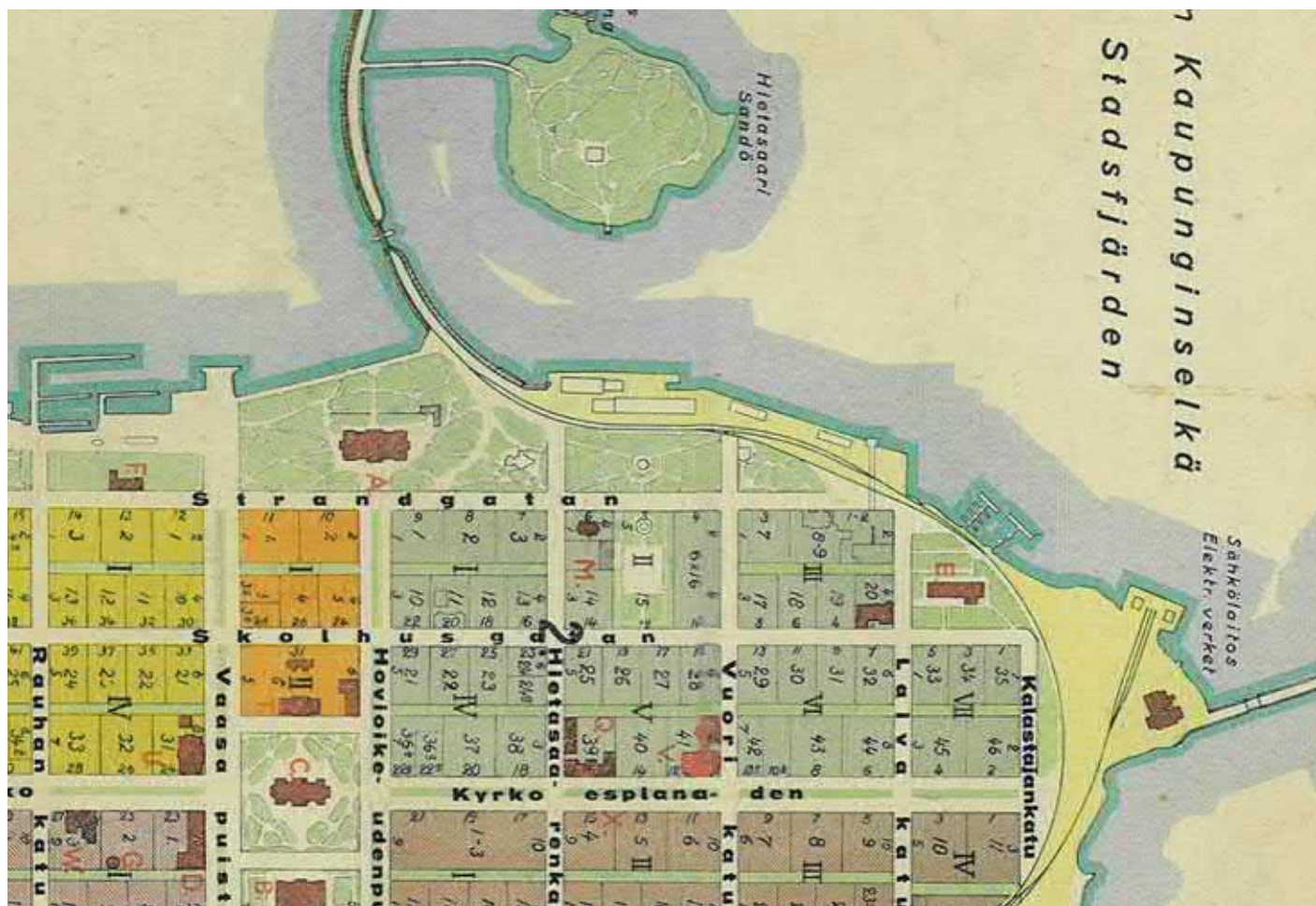
Vaasan kaupungin asemakartta 1933. Vaasan kaupunkisuunnitelu.

Hovioikeudenpuistossa olevaa rantapaviljonkia on laajennettu nykyisiin mittoihinsa. Rannan uimahuoneet ja kylpylät on poistettu.

Tullipakkahuonetta on laajennettu etelään päin, ja laiturialueen eteläistä tavaravarastohuonetta on laajennettu vastaavasti hieman pohjoiseen niin, että rakennukset limittyvät. Satama-alueella on esitetty varastohuoneita. Satamalaitoskonttori sijaitsee tässä vaiheessa Setterbergin talossa Rantakadun varrella.

Satamapuisto ja Lastenpuisto muodostavat nykyisen aksiaalisen sommitelman. Satamapuistoon on esitetty nykyinen, keskeissäteettäinen sommitelma paviljonkirakennuksineen. Lastenpuisto jakaantuu kolmeen osaan, joista keskimäinen on laaja hiekkakenttä. Marianpuistoon on rakennettu nykyisen museorakennuksen alkuperäinen osa torneineen. Museon äärellä rantaviiva rajautuu rataan, ja rantaviivaan asettuvat jo aiemmin esitetyt laiturirakenteet.

Vanhaa sähköasemaa on laajennettu. Alkuperäistä Sähkö oy:n tonttia sivuava laituriraide on edelleen paikallaan. Hietasaaren virkistyspuisto on nykyisessä muodossaan, mutta länsirannassa on uimalaitos.

Weckströmin asemakaava 1947 (1945)

Funktionalismi saapui Vaasaan 1940-luvulla. Vuoden 1942 asemakaavalaki edellytti asemakaava-arkkitehdin viran perustamista. Velvoite täytettiin Vaasassa kuusi vuotta myöhemmin.

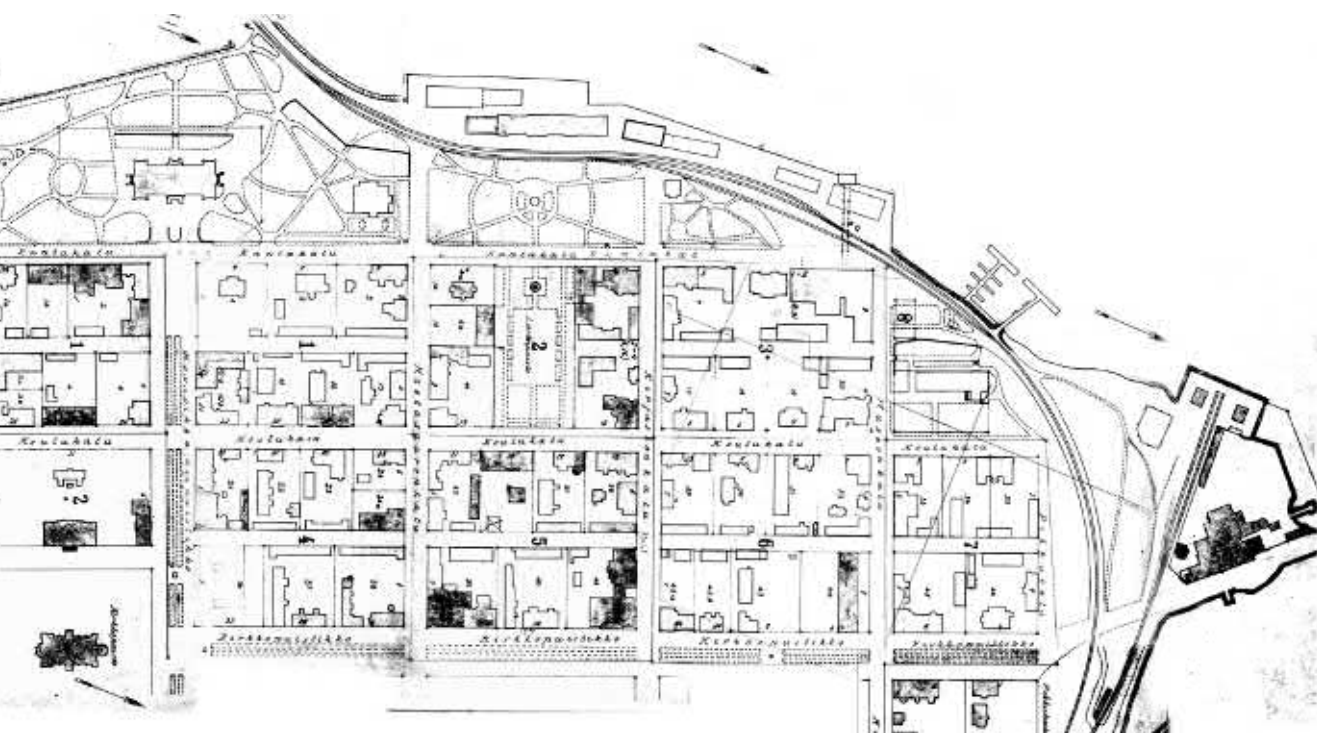
Keskusta uudistui kaupunkikuvaltaan ja tilarakenteeltaan suurten kerrostalojen yleistyessä. Hovioikeudenpuistikosta tuli suurkaupunkimainen liikekatu.²⁴ Keskeiset osat pysyivät miltei ennallaan Setterbergin kaupunkisuunnitelman mukaisina. Vuoden 1947 rakennusjärjestyksessä tonttitehokkuudeksi on merkitty 4-5.²⁵

Kaupungeingeodeetti Johan Weckströmin asemakaavakartan nimistö on osittain muuttunut kuvastaen uusien kulttuurilaitosten valmistumista: Vuorikatu Kirjastokaduksi, Laivakatu Museokaduksi.

Satamapuisto esiintyy asemakaavassa nykyisellä nimellään, ja siihen liittyvä Lastenpuisto on nimetty ensimmäistä kertaa. Vaasan Sähkön tonttia on suurennettu, mutta se rajautuu edelleen laiturirataan.

Hieman myöhemmät, 1950-luvulta peräisin olevat karttaotteet esittävät yksityiskohtaisesti Tullipakkahuoneen laajennukset, satamalueen varastorakennukset, Hovioikeudenpuiston, Satamapuiston, Lastenpuiston ja Marianpuiston käytävät ja terassimuurit.

Vasemmalla ja oikealla alhaalla Johan Weckströmin asemakaavakartta 1947. Pohjanmaan museo.

Ylhäällä Vaasan kantakaupungin korttelirakenne 1955. Vaasan kaupunkisuunnittelu.

Kråkströmin ja Korhosen asemakaava 1967

Erik Kråkströmin ja Ahti Korhosen asemakaavan havainnekuva 1967. Vaasan kaupunkisuunnitelu.

Vuoden 1947 rakennusjärjestyksessä esitetty tehokkuus 4...5²⁶ aiheutti 1950- ja 60-lukujen vaihteessa rakennusoikeudellisia ongelmia, etenkin kun myös keskustatoimintojen uudistuminen edellytti paikoituksen järjestämistä, vaikka toki 50-luvun lopulla autoistuminen oli vasta alkamassa.

Uusi rakennuslaki (1958) käynnisti Suomessa nykyaikaisen kaupunki- ja liikennesuunnittelun. Asemakaava-arkkitehtien Kostiaisen ja Bergmanin aloitteesta ryhdyttiin valmistelevaan uuden asemakaavan laatimista. Aiemmat rakennusjärjestykset olivat sallineet ylitehokkaan rakentamisen ja keskustan koettiin slummiutuvan.

Konsulteiksi valittiin kaksi ajankohdan johtavaa kaupunkisuunnittelijaa ja teoreetikkoa, Erik Kråkström ja Ahti Korhonen. Koska Vaasan 20 vuotta kestänyt kaupunkisaneeraus oli aloitettu jo ennen kaavan valmistumista, kaavaa vahvistettiin osittain kortteli kerrallaan rakennushankkeiden mukaan. Näin rakennussuunnittelijan esittämät näkökohdat huomioitiin kaavassa. Kaavatyön kuluessa vahvistettuja kaavanosia korjattiin muutoksin mm. pysäköintivaatimusten osalta.

Kråkströmin ja Korhosen kaava säilytti Setterbergin suunnitelman korttelirakenteen, mutta se ja seurannut kaupunkisaneeraus mullistivat keskustan kaupunkirakenteellisesti ja kaupunkikuvallisesti tuomalla sinne avoimen kaupunkitilan ja korttelirakenteen, korkeammat rakennusoikeudet sekä suuremman rakeisuuden ja mittakaavan.²⁷Näin vuoden 1967 kaava on Setterbergin alkuperäisen kaupunkisuunnitelman lisäksi toinen Vaasan nykyiseen kaupunkikuvaan vahvasti vaikuttanut asiakirja.

Voimassa ollut setterbergiläinen tonttijako säilytettiin, ”mikäli se ei estä järkevää rakentamista”²⁸. Pieniä tontteja yhdistettiin suuremmiksi, jolloin tonttitehokkuus saatiin noin 1,5:ksi, esimerkiksi Rantakadun varrella. Tämä mahdollisti vapaasti tilassa seisovien lamellielementtitalojen rakentamisen, jotka yhdessä paikoitusalueiksi muuttuneiden pihojen kanssa synnyttivät lähiömäisen rakenteen. Rakennussuojelua ei 60-luvulla tunnettu, mutta Kråkström ja Korhonen yrittivät puutaloalueilla säilyttää osan puutaloista lisäämällä rakennusoikeutta palokadun varteen.²⁹ Kauppatorin ympäristö modernisoitiin. Korttelipuistoja yhdistettiin toisiinsa kevyen liikenteen väylin.

Vuoden 1967 kaavan havainnekuvasa ranta-alueiden liikennejärjestelyt ovat kaupunkikuvallisesti ja -rakenteellisesti rajut ja merkittävät. Rantakatu ylittää betonisiilojen kohdalla rantaradan (mikä edellyttää siltarakenteita) ja jatkaa luonteeltaan (joskin mahdollisesti puistomaisena) kaksiajorataisena sisääntuloväylänä rataa seuraten ja alittaen yhtä lailla raskaasti rakennetun rautatietä seuraavan väylän, joka johtaa Palosaareen ja edelleen Onkilahden rantaa pitkin pohjoiseen. Toinen kaupunginrantaa voimakkaasti muokattava ratkaisu on johtaa Hietasaarencatu väylänä rantapuiston läpi Vaskiluodon penkereelle, jossa se yhtyy Vaasanpuistikon väylään. Toteutuessaan

nämä liikennejärjestelyt olisivat voimakkaasti erottaneet keskustan rannasta.

Havainnekuvassa kaupunginrannan rantaviiva on voimakastahtoisesti geometrisoitu. Sataman alueella ei ole esitetty rakennuksia tai rakennelmia, mutta suoraviivaistettu ranta on selkeästi rakennettu. Rantakadun varteen on esitetty lamellimaisia kerrostalomasoja, joista osa poikittain päädyt kohti Rantakatua, muodostaen avointa kaupunki- mutta ei katutilaa. Esimerkiksi Setterbergin puistoon rajautuvilla tonteilla vanhoista rakennuksista on jätetty jäljelle vain Setterbergin talo. Myös Rantamylyn korttelissa Backmanin suuri jugend-talo on saanut väistyä poikittaisen, Kirjastokadun katulinjasta voimakkaasti sisään vedetyn lamellitalon tieltä.

Vuoden 1967 asemakaavan seurauksena kaupunkirakenne ja kaupunkikuva ovat näin oleellisesti toisenlaisia kuin Vaasa tuohon asti.

Keskustan osayleiskaava 1995 ja ajantasa-asemakaava

Keskustan osayleiskaava 1995.
Vaasan kaupunkisuunnittelu.

1960-lukujen postmoderni kritiikki modernistista kaupunkisuunnittelua kohtaan saavutti Suomen 1970-80-lukujen vaihteessa. Rakennussuojelukysymykset olivat myös nousseet ajankohtaisiksi.

Kaarlo Viljanen ja Hannu Vuolteenaho valmistivat 1986 Vaasan rakennusperinneselvityksen, jossa he kritisoivat 1960-70-lukujen rakentamista ja kaavoitusta. Heidän esittämänsä keskustan täydennysrakentamisvaihtoehto kohtuullisti kaupunkirakenteen mittakaavaa ja rakeisuutta mm. käyttämällä hyväksi palokujia.

Rakennepäinneselvitys edelsi vuonna 1995 vahvistettua keskustan osayleiskaavaa.

Keskustan osayleiskaavassa³⁰ arvotetaan sekä yhtenäisiä aluekokonaisuuksia että yksittäisiä rakennuksia ja pihapiirejä. Kaavassa on selkeästi tuotu esiin Vaasan kaupunkirakenteen ja -kuvan identiteettiä luovat piirteet: koko kaava-alueella tulee määräysten mukaan säilyttää ja täydentää Setterbergin asemakaavan rakenne, rakentamisen mittakaava, arvokkaat rakennukset ja rakenteet sekä puistot ja puistikot.

Osayleiskaavassa määritetään yhtenäiset aluekokonaisuudet miljööllään arvokkaiksi alueiksi, jolla rakentamisen ja muiden ympäristöön kohdistuvien toimenpiteiden tulee olla sellaisia, että ne täydentävät, vahvistavat ja eheyttävät nykyistä aluekokonaisuutta.

Yhtenäisiä aluekokonaisuuksia on yhdeksän (S1...S9). Niistä yksi on kaupunginrannan kokonaisuus (S2) eli keskustan rantapuistikko, jonka istutusten, rakennusten, rantamuurien, laitureiden, valaistuksen ym. tulee yhdessä muodostaa korkeatasoinen kaupungin julkisivu merelle. Alueella tulee kehittää esteetöntä kevyen liikenteen reitistöä

sekä veneilyyn ja muuhun vapaa-aikaan liittyviä palveluja. Tämän selvitystyön kohdealueelta tähän kokonaisuuteen kuuluvat Vaasan Sähkön tontti, Pohjanmaan museo, Maaherran talo, Vaasan Höyrymyllyn kokonaisuus, Tullipakkahuone, Rantakatu taloineen sekä rantapuisto, ei kuitenkaan Setterbergin puistoa kokonaisuudessaan.

Rakennuksia on osayleiskaavassa merkitty suojeltaviksi tai arvokkaiksi. Rakennus suojellaan rakennuslain 135 §:n tai rakennussuojelulain mukaisesti, ja suojelumääräykset määritellään asemakaavassa tai valtioneuvoston päätöksellä. Kohdealueelta tällaisia rakennuksia ovat Hovioikeudentalo (joka on suojeltu 1991), Tullipakkahuone, Rantapaviljonki, Thesleffin kioski Satamapuistossa, Setterbergin talo, Virkailijatalo, Backmanin talo (Rantakatu 3), Schaumanin talo (Rantakatu 4), A.A. Levónin talo (Rantakatu 2), Rantamyllyn rakennukset sekä elevaattoritorni.

Arvokkaaksi osayleiskaavassa merkityn rakennuksen suojelusta päätetään asemakaavassa. Osayleiskaavan mukaan asemakaavojen uudistustarvetta määriteltäessä on oltava yhteydessä museoviranomaiseen ja asemakaavan muutosehdotuksesta on pyydettävä museoviranomaisen lausunto. Rakennusasetuksen 157 §:n 2 momentin mukainen ilmoitusvelvollisuus kaupunginhallitukselle tai Länsi-Suomen ympäristökeskukselle koskee kaikkia arvokkaiksi merkittyjä rakennuksia. Kohdealueelta tällaisia rakennuksia ovat Setterbergin piirtämä puutalo Rantakatu 3:ssa, Höyrymyllyn korttelin palokujan varren ja sisäpihan eriaikaiset kerrostumat, Viktor Ekin talo (Rantakatu 4), Vaasan Sähkö oy:n vanhin osa Palosaarentien varressa sekä Pikkukadun varressa oleva, paikkaansa siirretty 1 1/2-kerroksinen asuinrakennus, joka on nyt Pohjanmaan museon käytössä.

Osayleiskaavassa ei ole merkitty suojeltavaksi tai arvokkaaksi Höyrymyllyn betonisiiloja tai Pohjanmaan museon uudisosaa. Suojeltavaksi voidaan kuitenkin määräysosan mukaan osoittaa myös muita rakennuksia kuin suojeltavaksi tai arvokkaaksi osoitettuja rakennuksia.

Voimassa olevassa asemakaavassa³¹ rakennuksia on suojeltu sr-3- ja sr-4-merkinnöillä. Sr-3-merkinnän on saanut rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Siinä saa suorittaa sellaisia lisärakentamis- tai muutostöitä, jotka eivät tarvele sen rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista arvoa tai tyyliä. Mikäli rakennuksessa on aikaisemmin suoritettu tämän tavoitteen vastaisia toimenpiteitä, on se korjaustöiden yhteydessä pyrittävä korjaamaan tyyliin sopivalla tavalla. Kohdealueen rakennuksista tällaisiksi kaavassa on merkitty A.A. Levónin talo, elevaattoritorni ja -käytävä, Levónin talon tontilla oleva pieni porttirakennus, Backmanin talo (Rantakatu 3) sekä Setterbergin piirtämä puutalo Rantakatu 3:ssa.

Myöskään sr 4-merkinnän saanutta rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen ulkoasu ja julkisiksi suunnitellut sisätilat säilyvät. Kohdealueen rakennuksista tällaisiksi on merkitty Pohjanmaan

museon vanha osa, Höyrymyllyn betonisiilot, Rantamylyn tiiliosat sekä Höyrymyllyn tontin rakennus palokujan varrella.

Voimassa olevassa asemakaavassa ei ole suojelumerkintää Setterbergin Rantapaviljongilla, Tullipakkahuoneella, Thesleffin kioskilla Sa tamapuistossa, Setterbergin omalla talolla, Rantakatu 4:n eli Ekin ja Schaumanin taloilla, Pohjanmaan museon uudisosalla eikä Vaasan Sähkö oy:n vanhimmillakaan osilla.

Hovioikeudentalolla ei ole suojelumaerkintää kaavassa, mutta se on suojeltu rakennuslain nojalla valtioneuvoston päätöksellä 1991.

RANTAPUISTOT

Puistot ovat osa Vaasaa: Suomen vanhin julkinen puisto on Kustaa III:n lahjoittama, vuonna 1775 perustettu Hovioikeuden puisto Vanhassa Vaasassa.³²

Yllä kreivi Gösta Philip Armfeltin litografiana yleisesti myyty piirros kaupunginrannasta, 1871. Julkaisussa Vaasan historia IV, s.679.

Vieressä viistokuva Vaasan Sähkö oy:n ja Rantamylyn rakennuskokonaisuuksista. Vaasan kaupunkisuunnittelu.

Jeannette Joelsson kuvaa puistojen roolin muuttumista 1800-luvun yhteiskunnallisessa murroksessa. Puistoja ei enää rakennettu vain ylhäisölle: teollistumisen seurauksena porvariston asema ja yhteiskunnallinen merkitys kasvoi, ja porvarillinen perheihanne ja seurustelukulttuurin nousu lisäsivät puistojen arvostusta ja käyttöä. Toisaalta teollistuminen loi työpaikkoja, mistä seurasi työväen muuttomaalta nopeasti kasvaviin kaupunkeihin. Elinolosuhteet kaupungeissa olivat ahtaat ja kurjat, mikä synnytti hygieni- ja terveysongelmia. Teollistumisen johtomaassa Englannissa alettiin esittää ajatuksia vihreyden, valon ja ilman merkityksestä ihmisen hyvinvoinnille, ja tiedostettiin puistojen arvo terveyden, yhdessä olemisen ja lasten kannalta.³³

Näin puistot täyttivät monia funktioita: ne olivat terveellisyyden, virkistämisen ja rentoutumisen paikkoja; pedagogisia ja sivistäviä kollektiivisen muistin paikkoja, joissa parhaimmillaan näkyi kaupungin historia; sosiaalisia seurustelun ja yhdessä olemisen paikkoja; ja paikkoja, jotka tarjosivat mahdollisuuden luonnon kohtaamiseen ja esteettisiin elämyksiin.³⁴

Ruotsissa ja Suomessa alettiin kaupunkikaavoihin sisällyttää puistoja 1850-luvulla.³⁵

Setterbergin visioi rantapuistojen alueen englantilaiseksi, maisemalliseksi käyskentelypuistoalueeksi. Puiston osilla on kuitenkin kullakin oma luonteensa. Hovioikeudenpuisto on luonnonmuotoisuudestaan huolimatta edustuksellinen, näyttävä puisto; Strampenin lähiympäristö vapaampi, rentoon ajanviettoon houkutteleva; Satamapuisto hieman heitteille jäänyt symmetrinen, talviaikaan alakuloinen muotopuisto; edelliseen liittyvä Setterbergin puisto symmetrinen kolmiasainen intiimi kokonaisuus vesialtaineen, hoidettuine kukkaistutuksineen ja leikkialueineen; Satamapuisto Academillin edustalla nykymuodossaan paikoitusalueineen hahmottomaton puisto, jonka epäsymmetria

kestäisi moderninkin käsittelyn; Marianpuiston museon sisäänkäynnin puoli urbaani, rakennusten rajaama puistikko; ja Marianpuiston radan ja rannan väliin jäänyt ja Sähkön tontille jatkuva osa vielä muotoaan ja sisältöään etsivä puisto, jossa on jännittävää potentiaalia.

Alla kaksi viistokuvaa Rantamyllyn, Satamapuiston, sisäsataman ja Hovioikeudenpuiston miljöökokonaisuuksista. Vaaasan kaupunkisuunnittelu.

Setterbergin kaava 1855

Setterbergin kaavassa puistoilla, istutetuilla aukioilla, puistokaduilla ja palokujilla on paitsi toiminnallinen, myös ensisijaisesti oleellinen kaupunkikuvallinen, kaupunkirakennetta kokoava ja jäsentävä rooli. Vaasa perusteema on ruutukaavan, lähes luonnontilaisten rantapuistojen sekä vapaasti istutetuille aukioille ja puistoihin sijoittuvien julkisten rakennusten yhdistelmä. Jo kaavaa edeltäneissä kolmessa luonnoksessa Setterberg hahmotteli rantapuistojen sarjan.

Kaupunkikeskustaa kehystävä rantapuistojen syntyminen oli käytännöllinen ja taloudellinen välttämättömyys: veden äärelle sijoittuvan Rantakadun rakentaminen olisi ollut pohjarakentamisen vuoksi liian kallista, ja toisaalta puistot tarjosivat suojaa mereltä käyviä tuulia vastaan.³⁶ Setterberg osasi kääntää tämän välttämättömyyden esteettiseksi ansioksi: *”Hiukan parantamalla luontoa tämä villin viehättävä rantakaistale tarjoaa kaupungille mitä kauneimman englantilaistyyli-*

sen kävelypuiston.” C.A. Setterberg³⁷

Rantapuistoilla on kaupunkikuvallinen rooli: merkkirakennukset sijoittuvat ruutukaava-aluetta jäsenöivien puistikkojen risteyskohtiin ja toisaalta ruutukaava-aluetta ympäröivälle rantapuistovyöhykkeelle, jotka katsottiin paloturvallisiksi alueiksi. Puistot myös muodostivat kaupunkikuvaa merelle päin.

Toisaalta rantapuistoilla on funktio: ne toimivat vaasalaisten virkistysalueena. Setterberg hahmotteli puistosarjan vapaaksi maisemalliseksi käyskentelypuistoksi eli promenadiksi³⁸; tosin kaavassa esitetyt puistokäytävät ovat hengeltään myös manieristisia, vuosisadan eklektististen suuntausten mukaisesti italialaisen tai ranskalaisen renessanssin henkisiä. Englantilaisen käyskentelypuiston idea ei täysin toteutunut jo aiemmin alkaneen satamatoiminnan, lastauslaitureiden ja vuonna 1893 rakennetun Vaskiluodon rantaradan vuoksi: ne erottivat puiston rantaviivasta.

Puistot rakennettiin yksityisten toimesta ja kaupungille tulleista lahjavarjoista ja viinaveroista. Vuoteen 1917 mennessä rannasta oli rakennettu Pakkahuoneenpuisto (nykyinen Satamapuisto) sekä osa Hovioikeudenpuistoa ja Marianpuistoa.³⁹

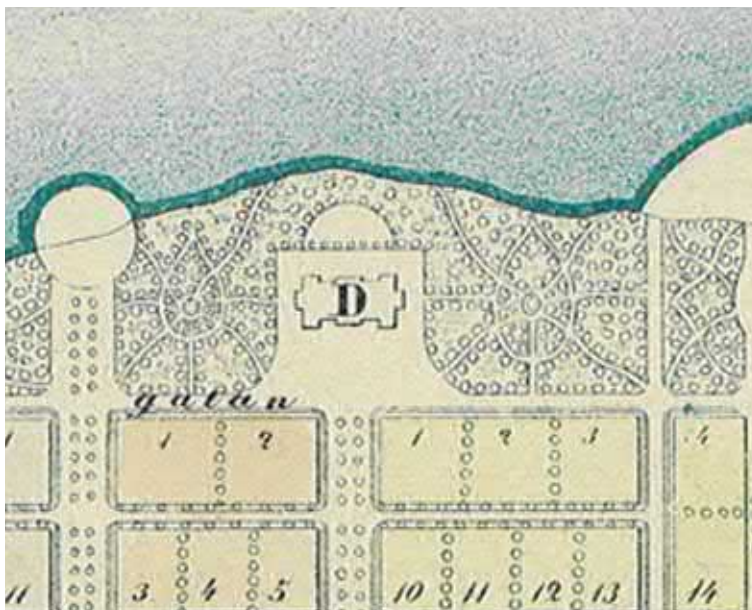
Hovioikeudenpuisto (Residenssipuisto)

1855 Carl Axel Setterberg
1892 A.W. Stenfors asemapiirros
1895 Conrad Lindborg puiston uudistamissuunnitelma
1897 Ossi Lundénin istutussuunnitelma
1916 Paul Olsson puiston uudistamissuunnitelma
1926 asemakaavamuutosehdotus
1985 puiston peruskorjaus

Setterbergin suunnittelema Hovioikeudenpuisto (aiemmin Residenssipuisto) on ollut rantapuistoista tärkein ja edustavin, mikä käy ilmi esimerkiksi 1900-luvun alussa kuvernöörin ja puutarhalautakunnan välillä käydyssä kirjeenvaihdossa.⁴⁰

Hovioikeudenpuisto edustaa selkeimmin englantilaista puistotyyliä. Siinä yhdistyvät romanttinen, vapaa luonnonmukaisuutta tyyllitelevä puisto sekä Hovioikeudentalon äärellä rakennuksen symmetriaa ja monumentaalisuutta korostava muotopuutarha. Englantilaiselle puistolle ovat ominaisia muodoiltaan ja kooltaan vaihtelevat ruohokentät, nousevat ja laskevat maastonmuodot, kaareutuvat puistokäytävät ja polut, vapaat puu- ja pensasryhmät, lehvästöjen alta avautuvat näkymät, romanttiset puistorakenteet kuten esimerkiksi huvimajat, katokset, paviljongit, vesialtaat, rauniot jne. Rakennuksia ympäröivät symmetriset istutukset tekevät eron rakennetun alueen ja ”luonnonmukaisen” alueen välillä.⁴¹

Hovioikeudenpuistolle omaleimaista on sen sijainti veden äärellä. Hovioikeudentalo sijoittuu kukkulalle, puiston korkeimmalle kohdalle, mikä korostaa rakennuksen monumentaalisuutta ja kaupunkikuvalista asemaa niin kaupungin kuin meren suuntaan. Hovioikeuden talo päättää Hovioikeudenpuistikon akselin, ja se liittyy kaupungin julkisten rakennusten akselin liittäen samalla puiston orgaaniseksi osaksi kaupunkirakennetta.

Vasemmalla ote Setterbergin kaupunkisuunnitelmasta 1855. Vaasan kaupunkisuunnittelu / Pohjanmaan museo.

Viereisellä sivulla A.W. Stenforsin 1892 mittaama ja piirtämä asemapiirros Hovioikeudenpuistosta, suunnitelma Setterbergin mukainen. Vaasan maakunta-arkisto / Vaasan lääninhallituksen arkisto, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s. 19 ja Vaasan historia IV, s.694.

Setterberg piirsi Residenssitalon (Virastotalon eli nykyisin Hovioikeudentalon) samana vuonna kuin kaupunkisuunnitelmansakin (1855), ja talo vihittiin käyttöön 1862. Arkkitehti suunnitteli Residenssipuistoon myös toiminnallisia rakennuksia: miesten uimahuoneen, joka muutettiin kylpyläksi ja lopulta 1926 purettiin, rakentamatta jääneen naisten uimahuoneen sekä puistopaviljongin (nyk. Rantapaviljonki) musiikkilavoiineen.⁴²

Hovioikeudentalon länsipuolella oleva, 84 m pitkä ja 15 m leveä luonnonkivimuuriin rajautuva terassi valmistui 1857. Rakennuksen lähiympäristö tasoitettiin ja ajo- ja jalankulkutiet sorastettiin marraskuuhun 1862 mennessä ja ympäröivä puisto tasoitettiin kaksi vuotta myöhemmin.⁴³

Vuonna 1869 vedenkorkeuden vaihteluiden ja lounaismyrskyjen eroosioimaan rantaviivaan rakennettiin kivimuri. Sitä levennettiin ja jatkettiin 1890-luvulla lääninarkkitehti K.V. Reiniuksen johdolla tuolloin valmistuneeseen Vaskiluodon ratasiltapenkereeseen asti. Vuosina 1902-03 puiston pohjoisosassa Rantapaviljongin terassin ja rautatien väliin rakennettiin kivimuriin rajautuva terassi ja kiviportaati.⁴⁴

Kaupunki ja valtio kiistelivät puistoalueen omistuksesta, rajoista, kunnostamisesta ja ylläpidosta vuodesta 1855 vuoteen 1925 asti, minä aikana puisto jäi kunnostamatta; kaupungin omistamat eteläinen ja läntinen osa kunnostettiin ja istutettiin vasta 1985 alkaen.⁴⁵

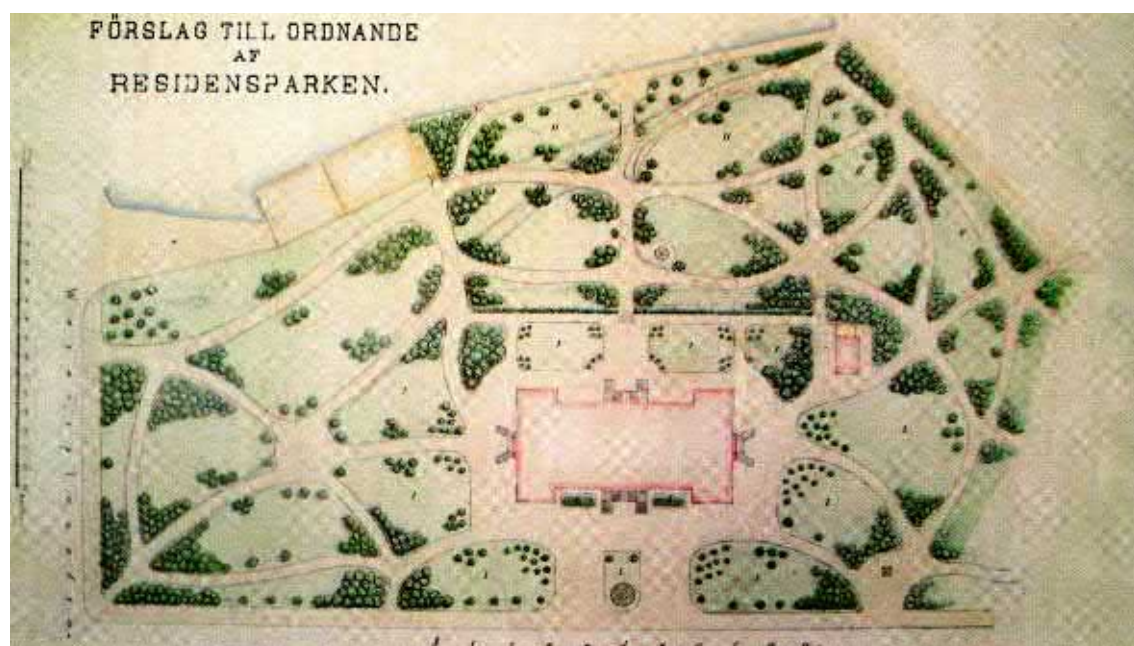
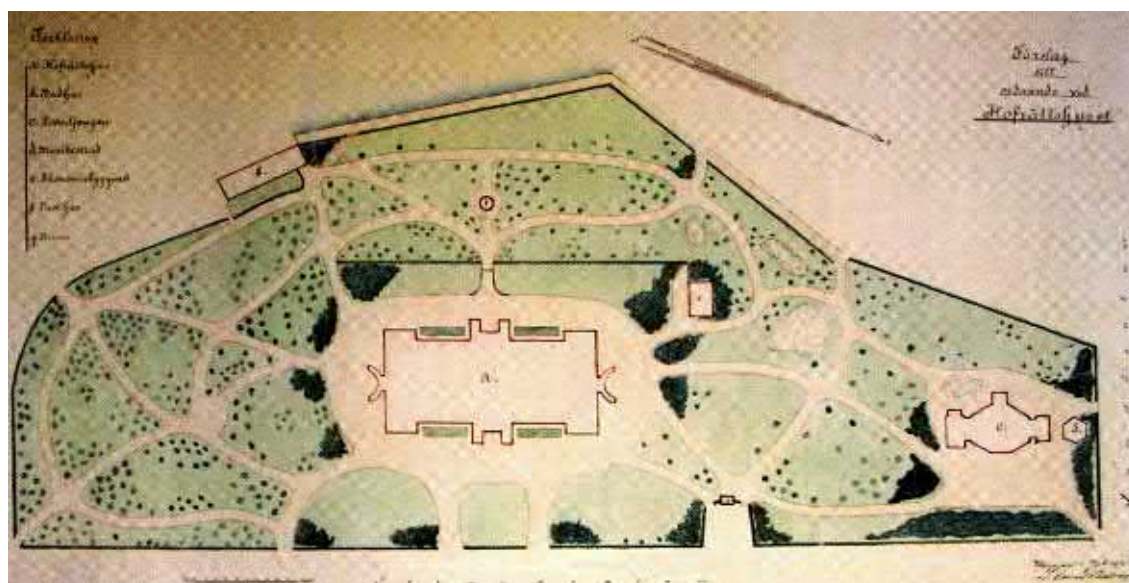
1800-luvun lopulla Residenssipuistoon tehtiin eri tyyli-suuntien mukaisia ehostamissuunnitelmia, joita toteutettiin vain osittain tai ei ollenkaan. Vaasan ensimmäinen kaupunginpuutarhuri Johan Sundin piirsi 1890-luvun alussa uudet puistokäytävät länsiterassin portailta teräsrakenteiseen puistopaviljonkiin (Temppeliin eli Kappeliin) sekä Residenssitalon eteläportailta puiston kaakkoisosassa sijainneeseen puistokäytävään, joka johti rannan kylpylään. Istutuksena käytettiin mm. villiviintä.⁴⁶

A.W. Stenforsin asemapiirroksessa (1892) puistoa jäsennoi vapaasti kaarteleva käytävistö. Residenssitalosta lounaaseen rantakaistalla näkyy uimahuoneesta laajennettu kylpylärakennus, länsiterassin alapuolella pyöreä huvimaja, koillispuolella Rantakadun lähellä puinen kaivorakennus ja pohjoisosassa Rantapaviljonki musiikkilavoineen. Puiston vanhat luonnonvaraiset kuuset tuli korvata nuorilla lehtipuilla ja matalilla pensaila.⁴⁷

Stenforsin asemapiirustuksessa Residenssitaloa ympäröivät hiekoitetut kentät ja symmetriset kukkaistutukset. Etupihan jakaa ajoväyliin pyöreä kukka- ja pensasryhmän koristama nurmikaista, jollaiset on lisäksi molemminpuolin sisääntuloaluetta.⁴⁸ Kaupunginpuutarhuri Johan Sundin suorakulmaisti kukkaistutusalueen nykymuotoonsa 1905.⁴⁹ Sisäänkäyntirintaus nupukivettiin 1973.⁵⁰

Puutarhuri Conrad Lindborgin suunnitelma (1895) edusti mannermaista puistotyylä. Tyylille ovat ominaisia selkeä, loivasti mutkitteleva

käytäväverkosto, joka jakautuu suoriin pääteihin ja kaarteleviin puistokäytäviin, sekä korkealta avautuvat laajat näkymät ja tarkkarajaiset kukkaistutukset. Koko puistoa ympäröi pensasaita. Lindborgin suunnitelmaa ei toteutettu.⁵¹

Puutarha-arkkitehti Ossian Lundénin istutussuunnitelmassa (1896-97) hiekkakäytäviä ja istutusalueita kunnostettiin ja vahvistettiin. Myös puutarha-alan opettajana ja kauppuutarhurina toiminut Lundén kehitti puiston kasvimaailmaa: lajivalikoimaan kuuluivat mm. orapihlaja, unkarinsyreeni, kotipihlaja, idänkanukka, hopeapensas, punalehtiruusu, japaninangervo, koiranheisi, lumiangervo; punalehtinen hapomarijapensas, aitaorapihlaja, hopeapensas, valkokukkainen rusokuusama, jasmike, japaninangervo, kurtulehtiruusu, terttuselja, siperianpihta, pensashanhikki, heisilajeja, unkarinsyreeni, näsiä, persiansyreeni, kannukkalajikkeita, lännenheisiangervo sekä kuvioistutusten reunakasvina hopeavillakko.⁵² Rakennusjärjestyksen mukaan puistot ja istutukset ympäröitiin vuoteen 1902 asti matalilla rima-aidoilla.⁵³

Vieressä Conrad Lindborgin puistosuunnitelma 1895. Vaasan lääninhallituksen arkisto, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s.26.

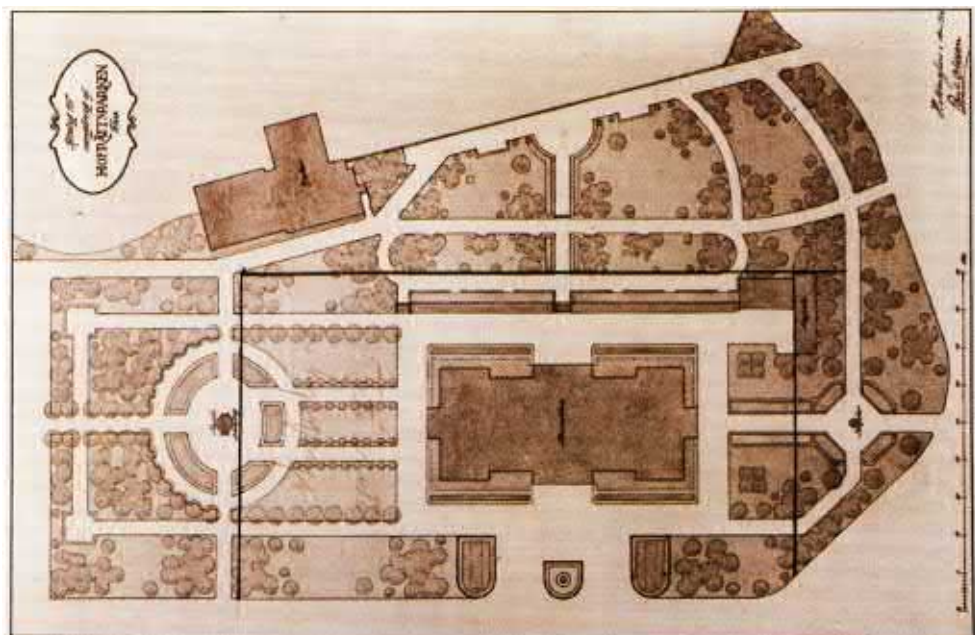
Alla vasemmalla Johan Sundinin puistosuunnitelma, ei vuosilukua. Vaasan kaupungin keskusarkisto, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s. 19.

Alla oikealla Paul Olssonin puistosuunnitelma 1916. Kansallisarkisto, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s.27.

Johan Sundin lisäsi (1905) Residenssipuistoon useita puistokäytäviä muodostaen niistä verkoston, joka ulottuu suoristettuun rantaviivaan asti. Käytävien risteyskohtiin syntyy pieniä hiekoitettuja puistoaukioita, joita runsaat pensasistutukset rajaavat tiloiksi.⁵⁴

Vielä 1905 suurin osa Residenssipuistoa oli kuitenkin yhä luonnontilainen. Puuvalikoima koostui kuusista, koivuista, tervalepistä ja pihlajista; lähinnä virastotaloa kasvoi tumma kuusimetsä. Vuoden 1912 rajumyrsky katkoi 27 vanhaa luonnostaan kasvanutta kuusta.⁵⁵

Puutarha-arkkitehti Paul Olssonin korjaussuunnitelma (1916), joka toteutettiin osittain 1930-luvun vaihteessa, edusti keskieurooppalaista arkkitehtonista puistotyylä. Puisto on pohjakaavaltaan symmetrinen, suoralinjainen ja perustuu akseleihin. Rakennuksen ympäristö on osa

arkkitehtuuria. Puiston elementtejä ovat terassit, portaat, muurit, pengerrykset, leikatut pensasaidat jne.⁵⁶ Arkkitehtonista puistotyyliä voisi nimittää symmetrisyytensä, monumentaalisuutensa ja heinoisen jäykkyytensä vuoksi myös barokkipuistoksi.

Alla vasemmalla ja oikealla Hovioikeudenpuiston rantaa 1938. Pohjanmaan museo, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s.30-31.

Sundinin ja Olssonin suunnitelmista toteutettiin mm. terassimuureja, länsiterassilta rantaan johtava näkymäakseli, toisessa päässä oleva puoliympyrän muotoinen aukio aurinkokelloineen ja reunustavine kukkaistutuksineen, mutta laajaa symmetristä käytäväverkostoa ja symmetrisiä istutuksia ja aukioita ei toteutettu. Residenssitalon pohjoispuolelle istutettiin puistolehmuksia. Luonnonvaraisten koivujen, kotipihlajien, metsävaahteroiden, tervaleppien ja siperianpihtojen seuraksi istutettiin hevuskastanja, sembramänty ja iso-orapihlajia.⁵⁷

Sotavuosien jälkeen, itsenäisyyden alussa 1917-21 puistoja, palokatuja ja rakentamattomia alueita annettiin ruokakasvien viljelyyn. Residenssipuistostakin luovutettiin maata viljelypalstoiksi. Puisto pysyi kunnostamattomana aivan Residenssitalon eli Virastotalon ja Rantapaviljongin lähiympäristöä lukuun ottamatta.⁵⁸

Vuonna 1926 sisäasianministeriö vahvisti asemakaavamuutoksen, jossa esitettiin rakennettavaksi tie Vaskiluotoon vievälle ratapenkelelle. Linjaus olisi syönyt kulman Virastotalon tontin koilliskulmasta ja jakanut Virastotalon ja Rantapaviljongin omille puiston osilleen. Suunnitelmaa ei toteutettu.⁵⁹

Samana vuonna, kylpylärakennuksen purkamisen jälkeen, ranta-alue tasoitettiin ja pengerrettiin nykymuotoonsa. Rantaan istutettiin puistolehmusrivi. Rahoitusongelmien vuoksi loppuosaa puistosta päästiin kunnostamaan vasta vuosina 1930-31, jolloin istutettiin myös uusia lajeja kuten mustaselja ja ruotsinpihlaja.⁶⁰

Sotavuosina 1943-44 arkkitehti Artt. Ortela suunnitteli puiston kalliioon virastotaloa varten väestönsuojan sisustuksineen. Nykyisin tyhjänä olevaa suojaa on käytetty satunnaisesti näyttelytilana.⁶¹

Vuonna 1959 rakennetut Vaskiluodon silta ja tiepenger ovat vaikuttaneet voimakkaasti rantapuistovyöhyökkönaisuuteen. Nykyisin raskas liikenne jakaa rantapuistoalueen selvästi kahteen osaan.

Virastotaloa Hovioikeudentaloksi restauroitaessa 1980-luvulla puistoa uudistettiin: eteläosan peruskorjaus alkoi 1985. Etupihan vanhat kaarevat kukkaistutukset uusittiin ja suoraviivaistettiin salaojatyön yhteydessä. Käytäviä, nurmikko- ja istutusalueita kunnostettiin ja uusia puuta ja lukuisia pensaita istutettiin.⁶² Hovioikeuden tontin hoito siirtyi 1987 Senaattikiinteistöille, joka on istututtanut puiston eteläosaan muistopuita: makedonianmännyn (C.A. Setterbergille), tammen, hopea- eli okakuusen sekä hevuskastanjan ja koristeome-napuita.

Hovioikeudenpuistossa patsaat ja veistokset sijoittuvat kaupungin

suuntaan etelärinteelle: Jääkäripatsas / Lauri Leppänen (1958), kirjailija Artturi Leinosen muistokivi / Terho Sakki (1981) sekä Lions Clubin hankkima muistolaatta (1981). Toteuttamattomista patsashankkeista esimerkkinä on C.A. Setterbergin muistomerkkihanke 1970-, 80- ja 90-luvulta. Setterberg sai muistomerkkinsä lopulta Kirkkopuistikkoon.⁶³

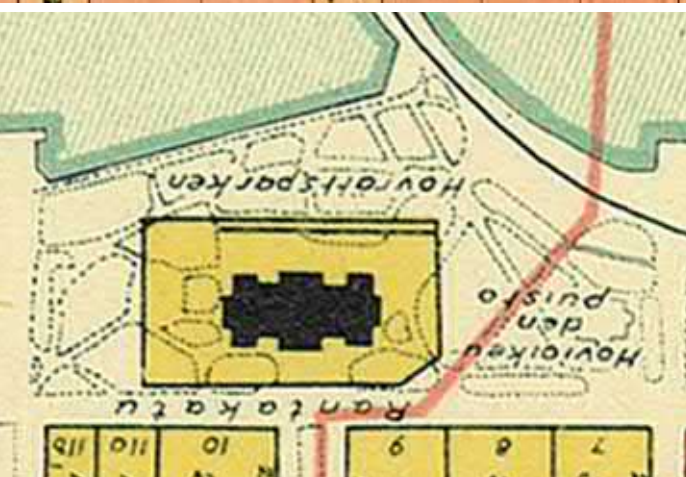
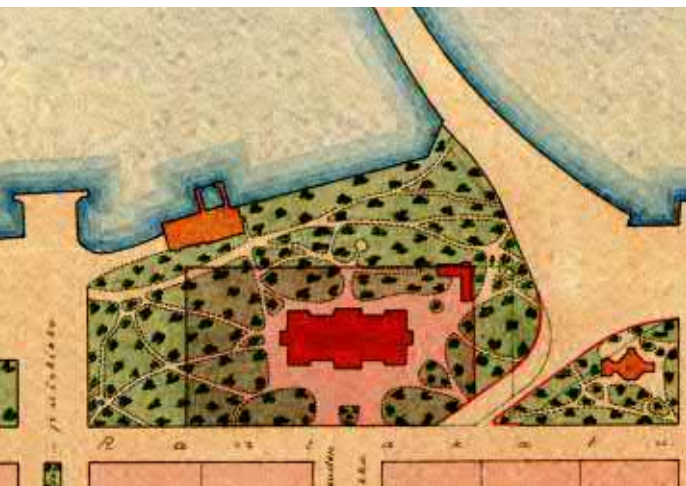
Puisto on hyvässä kunnossa ja nykyisen asemakaavan mukainen.

MERKITYS JA ARVO:

Puisto on miljö- ja historialliselta sekä esteettiseltä arvoltaan valtakunnallisesti merkittävä kokonaisuus. Se on merkittävin osa sekä rantapuistoja että Hovioikeudenpuistikon päätteenä myös keskustan kaupunkinäkymiä. Se muodostaa kaupunkikuvaa myös Vaskiluodon ja meren suuntaan ja toimii Hovioikeudentalon taustapuistona. Puisto edustaa alkuperäisen kaupunkisuunnitelman mukaista englantilaista kävelypuistoa ja muodostaa Hovioikeudentalon kanssa tyylillisesti yhtenäisen kokonaisuuden. Puistolla on merkitystä myös virkistytymisen ja esteettisten kokemusten lähteenä.

Rakennusperinneselvityksessä 1986 kaupunginrannan puisto on arvoitettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöönnä kannalta arvokkaaksi kohteeksi. Toimenpidesuosituksena on ehdotettu puiston säilyttämistä nykyisellään, mutta säilymisen

Alla ylärivissä vasemmalla I.I. Holmingin asemakaavamuutosehdotus 1926, oikealla asemakartta 1933, alarivissä vasemmalla Weckströmin asemakaava 1947, oikealla Kråkströmin ja Korhosen asemakaava 1967. Vaasan kaupunkisuunnitelu / Pohjanmaan museo.

Alla näkymä Hovioikeudenpuiston terassilta kesällä 2007. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Seuraavalla aukeamalla Hovioikeudenpuisto talvella 2008. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

ja käytön kannalta tarpeellisten muutosten sallimista.

Hovioikeudentalo on suojeltu vuonna 1991 valtioneuvoston päätöksellä, mutta päätös ei koske tonttia ja puistoa.⁶⁴

Hovioikeudenpuisto on Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen luettelossa (1993).

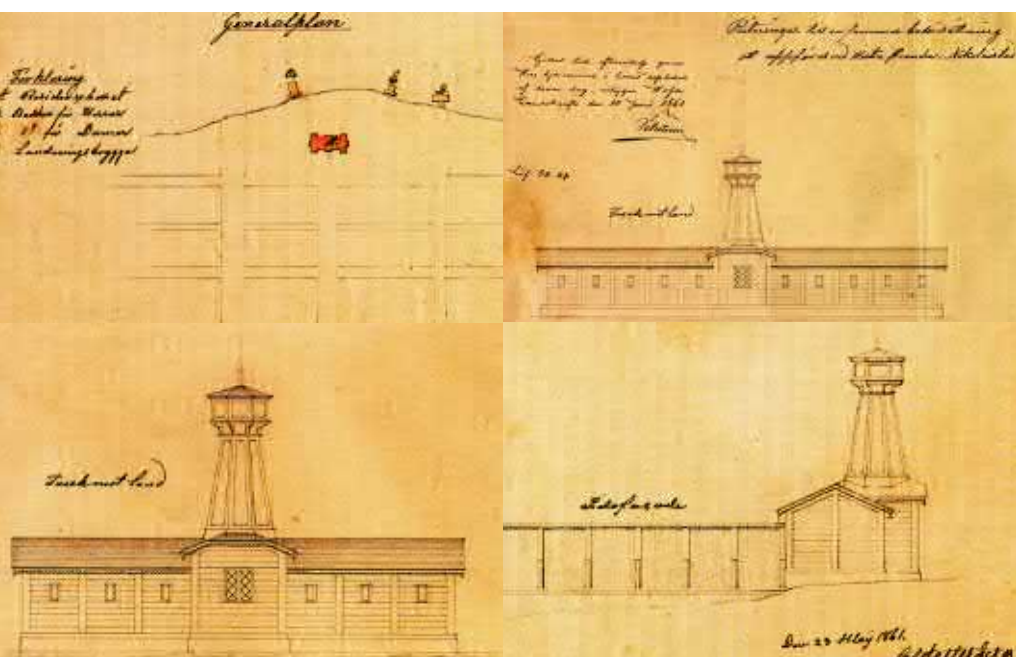
TOIMENPIDE-EHDOTUS:

Tontti ja puisto suojellaan asemakaavassa s-3-merkinnällä ja kivi-muurit ja -terassoinnit sr-10-merkinnällä, mutta sallitaan säilymisen ja käytön kannalta tarpeelliset muutokset (esimerkiksi iv-konehuoneen rakentaminen maanalaisena laitoksena).

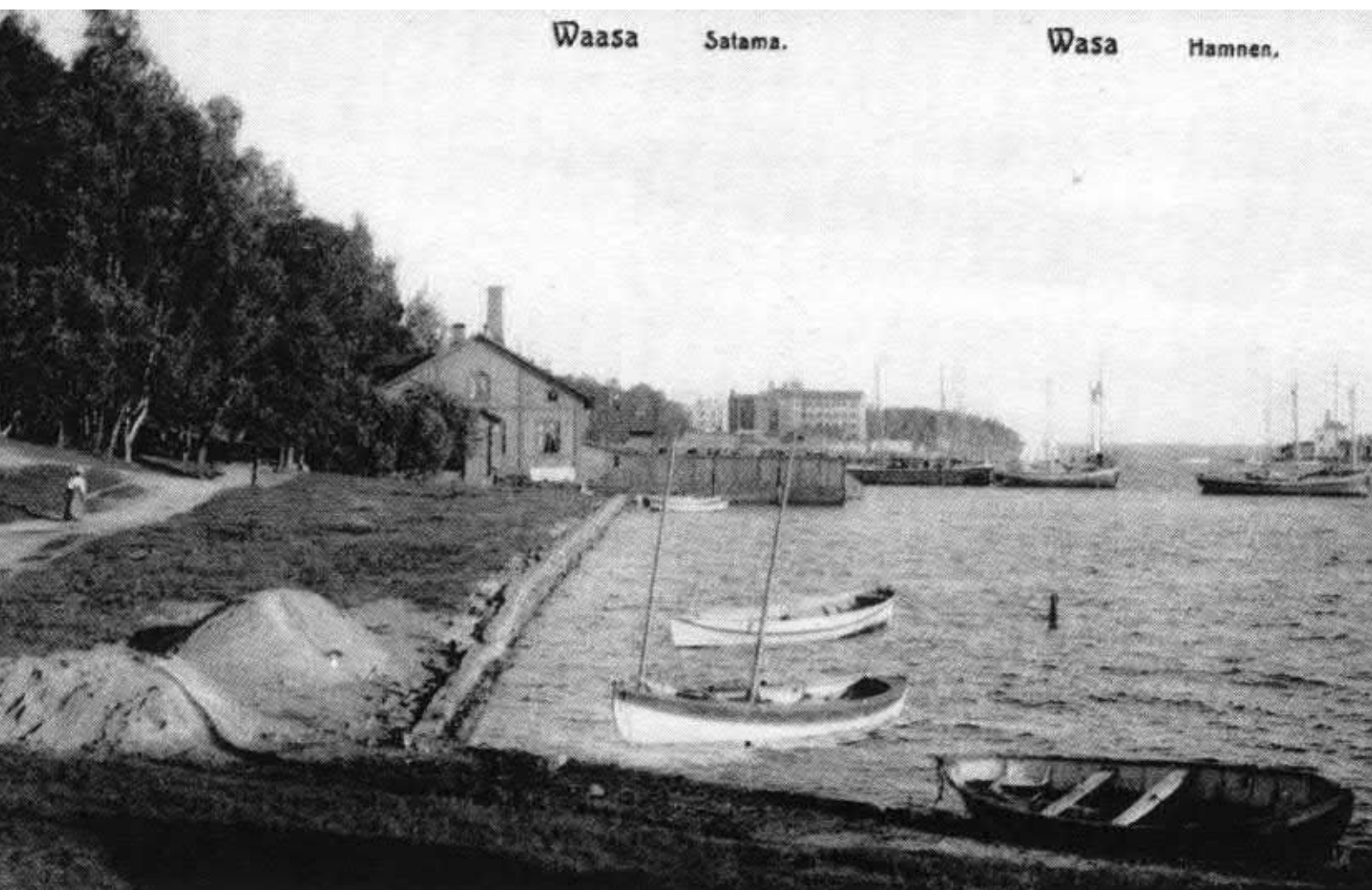

Vieressä Setterbergin uimahuoneet, 1861. Vaasan kaupungin keskusarkisto, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s.25.

Alla vasemmalla A. Lasselin laajennus kylpyhuoneeksi. Bertil Björklövin postikorttikokoelma, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s.38.

Alla oikealla Hovioikeudenpuiston huvimaja. kuva I. Ström 1903. Pohjanmaan museo, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s.41.

Residenssipuiston uimahuoneet ja kylpylärakennus (purettu)

1861 C.A. Setterberg

1870-l. A. Lassel laajennus kylpyhuoneeksi

Setterberg suunnitteli Residenssipuistoon rantatasanteelle uimahuoneet sekä naisille että miehille, mutta vain jälkimmäinen toteutettiin. Vuonna 1874 perustettiin Wasa Badhusaktiebolaget ja rakennusmestari A. Lassel laajensi uimahuoneen kylpyläksi. Kylpylä siirtyi kauppias Gustaf Svanljungin omistukseen. Se purettiin 1926.⁶⁵

Residenssipuiston huvimaja (Temppeli eli Kappeli) (purettu)

Vanhin maininta Residenssipuiston huvimajasta on vuodelta 1886. Se sijaitsi länsiterassin alapuolella ja oli pohjaltaan pyöreä ja ilmeeltään erittäin kevyt teräsrakenteinen katos teräspenkkeineen ja -kaihteineen. Katos purettiin puistokunnostuksen yhteydessä 1930-luvulla.

⁶⁶

Satamapuisto (Pakkahuoneenpuisto, Tullipuisto)

1855 Carl Axel Setterberg

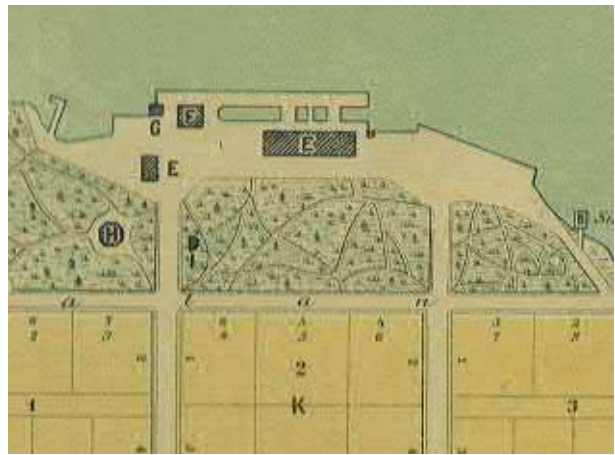
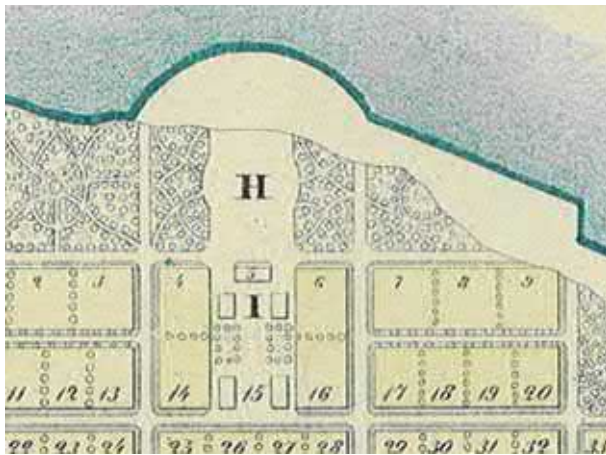
Satamapuisto on perusmuodoltaan symmetrinen muotopuisto, joka muodostaa itä-länsisuunnassa klassistisen akselin nykyisen Setterbergin puiston ja Tullipakkahuoneen alkuperäisen massan kanssa. Perussymmetriaa pehmentää puistokäytävien geometrinen suurpiirteisyys. Satamapuisto jatkuu pohjoiseen nykyisen Kirjastokadun yli kolmiomaiseksi puistoksi.

Alla ylärivissä vasemmalla Setterbergin kaupunkisuunnitelma 1855, oikealla Saxénin plankarta 1879, alarivissä vasemmalla Sjöholmin plankarta 1895 ja vasemmalla asemakartta 1933. Vaasan kaupunkisuunnittelu / Pohjanmaan museo.

Strandtorg, Rantapuisto esiintyy jo 1855 Setterbergin kaupunkisuunnitelmassa. Siinä symmetrisesti puistokorttelin keskellä on suuri, pyöreähkö toriaukea, joka avautuu länteen satamarannan kaarevalle laiturialueelle ja jatkuu itään samanlevyisenä Rantakadun yli Seurahuoneen puistoksi (Lastenpuisto, nyk. Setterbergin puisto). Puistoalueelle on hahmotettu myös kaarevia puistokäytäviä.

Wasa Ångbåtsaktiebolaget rakennutti vankityövoimalla höyrylaivalaiturin kohdalla olevan suorakaiteen muotoisen alueen puistoksi 1865. Samana vuonna tehtiin myös kukkaparterrit. Puisto oli tuolloin valkorunkoista koivua. Rantakadun suuntaan puisto rajattiin kevyellä lankkuaidalla ja jalkakäytävällä.⁶⁷

1800-luvun lopulla puiston eteläreunalla Hietasaarenkadulla sijaitsi

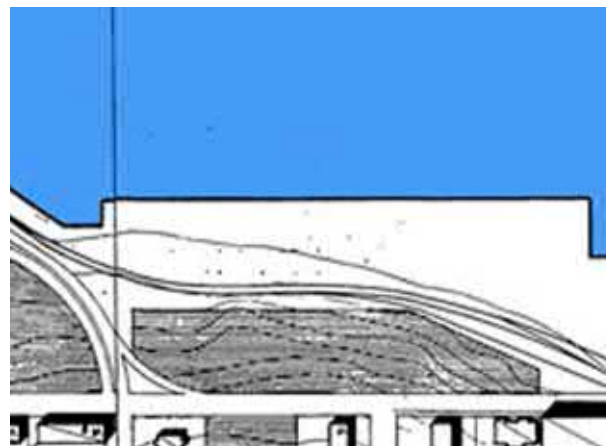
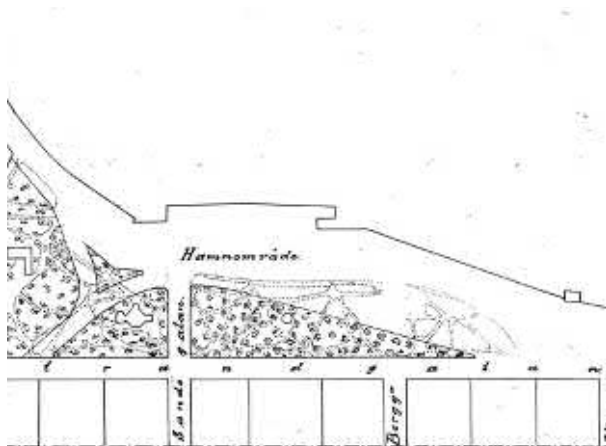
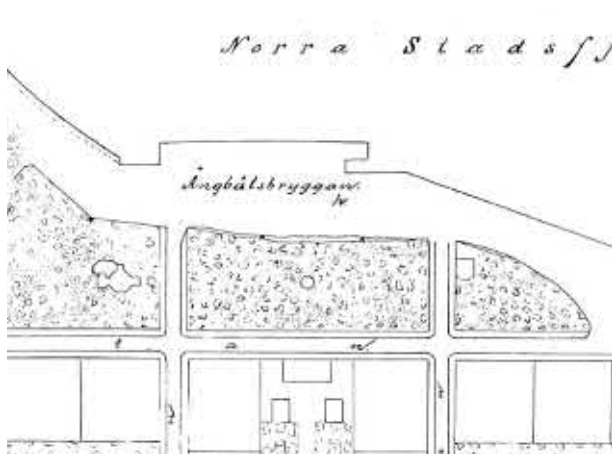
Alla oikealla ylärivissä Lasseniuksen asemakaava 1912 ja alarivissä asemakaavamuutosehdotus 1916, vasemmalla ylärivissä Weckströmin asemakartta 1947 ja alarivissä Kråkströmin ja Korhosen asemakaava 1967. Vaasan kaupunkisuunnittelu / Pohjanmaan museo.

musiikkipaviljonki, josta myös myytiin virvoke- ja leipomotuotteita, koska kadun toisella puolella Residenssipuistossa toimi Rantapaviljongin yhteydessä musiikkipaviljonki. Satamapuiston paviljonki purettiin 1900-luvun vaihteessa, ja puistokäytävien keskipisteeseen rakennettiin arkkitehti Fr. Thesleffin jugendtyylinen oktagonaali kiosk. ⁶⁸

Saxénin kartassa (1879) on esitetty Pakkahuoneenpuiston alkuperäinen musiikkipaviljonki. Puistokäytävät on piirretty vapaamuotoisesti puiston sekä suorakulmaiselle että kolmiomaiselle alueelle.

Puisto jatkuu Vuorikadun (nyk. Kirjastonkatu) yli pohjoiseen puistonosaksi, joka ulottuu Levónin talon ja Rantamyllyn eteen. Levón lupautui vuonna 1857 kunnostamaan tämän kolmiomaisen alueen puistoksi, johon siirrettiin kaupungin Levónin tonteilla Vanhassa Vaasassa varastoimia jalopuutaimia: vuorivaahteroita ja puistojalavia. Puistonosa siirtyi Levónin jälkeen puutarhuri J.Rh. Engströmille ja 1884 edelleen puutarhuri Otto Johanssonille, joka teki siitä taimi- ja keittiökasvitarhan kompostikasoiheen. Kaupunki irtisanoi vuokrasopimuksen 1894, jolloin puisto palautui kaupungille. ⁶⁹

Rahatoimikamari rakennutti 1890-luvun alussa puiston lounaskulmaan ruokalarakennuksen satamatyöläisiä varten. Sjömanin kartassa (1895) satamaruokala on merkitty; muutoin Sjöman toistaa kartassaan (1895) Saxénin hahmotelmia.

K.A. Lasseniuksen kaavassa (1912) rantaradan vaatima alue on linjattu molempien puistonosien länsiosaan. Puistoissa ei ole esitetty käytävistä, mutta Thesleffin kioski merkitsee Pakkahuoneenpuiston keskikohdan paikoilleen. Vuoteen 1917 mennessä Pakkahuoneenpuisto oli rakennettu valmiiksi.

Vuoden 1933 asemakaavakartta näyttääkin puiston elementteineen nykyisen muotoisena lukuun ottamatta kioskia kiertävää kehäkäytävää, josta puuttuu Tullipakkahuoneen puoleinen neljännes.

Vuoden 1947 Weckströmin kaavakartassa puisto on nimetty Satamapuistoksi ja keskeinen kehäkäytävä on täydellinen.

Kråkströmin ja Korhosen kaavassa (1967) Satamapuiston kaksi osaa on yhdistetty päättämällä Kirjastonkatu Rantakatuun. Hietasaarenkatu on esitetty kaareutuvaksi rantaradan varteen kohti Vaskiluotoa, ja Rantakadun liittymäkaista tälle väylälle syö Satamapuiston kaakkoiskulmaa. Muutoin kaavaillustraatiosta on jätetty puistojen osalta pois yksityiskohdat.

Nykyisin puiston kasvaa rauduskoivuja, lehtikuusia, serbiankuusia, mäntyjä, siperianmäntyjä, metsävaahteroita, mongolianvaahteroita, suomenpihlajia ja unkarinsyreeneitä.⁷⁰

Puisto on osa virkistysvyöhykettä ja kesäisin Kuntsin taidemuseon ulkotoimintatila. Puisto on huonosti valaistu ja kalustettu. Puistokäytävästä kaipaava kunnostusta ja sen geometria täsmentämistä. Myös Thesleffin kioski vaatii perusteellista korjausta ja kesäkäyttöä.

Puisto on nykyisen asemakaavan mukainen.

MERKITYS JA ARVO:

Puisto on paikallisesti merkittävä kokonaisuus ja osa rantapuistoja. Rakennusperinneselvityksessä 1986 puisto paviljonkeineen on arvostettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöönsä kannalta arvokkaaksi kohteeksi. Toimenpidesuosituksena on ehdotettu säilytettäväksi nykyisellään.

TOIMENPIDE-EHDOTUS:

Muodostetaan Satamapuistosta, Setterbergin puistosta ja Kuntsin taidemuseosta meren puoleisine terasseineen taideakseli. Muotopuistomaista symmetriaa ja geometriaa täsmennetään ja laiturialuetta täydennetään Setterbergin korttelirakenteen mukaisesti symmetriseksi. Valaistusta, kalustusta ja teknistä laatua kohennetaan. Rantaradan ylittäminen turvataan hälytyslaittein ja tarvittaessa puomein.

Satamapuisto Academillin edustalla voidaan käsitellä esimerkiksi valaistuksen osalta modernilla tavalla. Vasta valmistunutta paikoitusaluetta häivytetään puistomaisemmaksi myöhemmissä kohennustöissä materiaalein, kalustein ja valaistuksen keinoin. Interventioissa pyritään autenttisuuteen ja todenmukaisuuteen siten, että vanha ja uusi kerrostuma ja materiaali erottuvat toisistaan heinovaraisesti.

Viereisellä sivulla Satamapuisto, Thesleffin kioski ja Tullipakkahuone (Modernin taiteen museo Kuntsi) talvella 2008. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Seuraavalla aukeamalla Satamapuisto, Thesleffin kioski ja Tullipakkahuone (Modernin taiteen museo Kuntsi) kesällä 2007. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Hietasaarenkadun ja Kirjastokadun paikoitusalueet käsitellään puistomaisesti materiaalien, istutusten ja valaistuksen avulla ja olevaa nupukiveystä hyväksi käyttäen siten, että rantapuistot hahmottuvat jatkuvana, kesäisin vehreänä alueena. Katujen päätteinä vesinäykymät jätetään avoimiksi.

Thesleffin kiosk

1900-l. alku

Arkkitehti Fr. Thesleffin jugendtyylinen oktagonaali vesikioski rakennettiin laululavan paikalle Satamapuiston keskipisteeseen.⁷¹ Asemakaavassa kioskilla ei ole asemaa.

TOIMENPIDE-EHDOTUS:

Kioski suojellaan asemakaavassa sr-3- tai sr-4-merkinnällä ja kunnostetaan se. Etsitään kioskille alueen luonteeseen sopiva ja puistoa aktivoiva tehtävä esimerkiksi jäätelökioskina. Kaide palautetaan vanhojen kuvien mukaista, läpinäkyvämpää kaiderakennetta vastaavaksi. Tutkitaan kioskin alkuperäiset värisuhteet; ajankohdan (ja firenzäläisen renessanssin) mukaista on ollut, että fasadien aktiiviset osat ovat olleet tummia ja täydentävät vaaleita.

Alla Thesleffin kiosk ja Satamapuisto. Pohjanmaan museo, julkaisussa Bonn et al, Puistoja Vaasassa..., s.65 sekä Vaasan historia IV, s.699.

Viereisellä sivulla alla vasemmalla Thesleffin kiosk. Gunnar Bäckman, julkaisussa Viljanen & Vuolteenaho, Vaasan kaupungin rakennusperinneselvitys, s.28.

Viereisellä sivulla ylhäällä Thesleffin kiosk talvella 2008. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Viereisellä sivulla alla oikealla satamaruokala ennen purkamista 1968. Raimo Aro, julkaisussa Vaasan historia IV, s.698.

Satamaruokala (purettu)

1890-l.

Rahatoimikamari rakennutti 1890-luvun alussa Satamapuiston lounaiskulmaan radan ja Vuorikadun risteyksen tuntumaan 1800-luvun uusgotiikka edustaneen koristeellisen, suurin ikkunoin merelle avautuvan ruokalarakennuksen satamatyöläisiä varten. Ruokalassa oli 40-50 paikkaa. Se purettiin 1968.⁷²

TOIMENPIDE-EHDOTUS:

Paikalla oleva, rata-alueeseen rajautuva kivimuuri on joko osa terassointia ja rakennuksen kivijalkaa; jälkimmäisessä tapauksessa muuri suojellaan sr-10-merkinnällä.

Setterberginpuisto (Seurahuoneenpuisto, Lastenpuisto)

1855 Carl Axel Setterberg

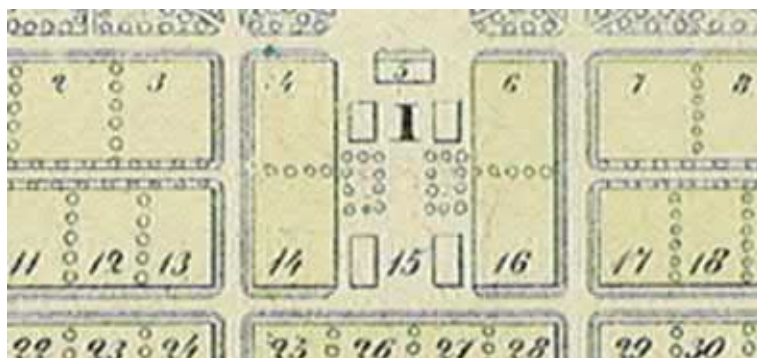
1895 Johan Sundin

Nykyinen Setterberginpuiston alue esiintyy Setterbergin kaupunkisuunnitelmassa, missä se on nimetty Seurahuoneen tontiksi. Rantakadun varteen on esitetty keskeisesti (ilmeisesti julkinen) rakennus.⁷³

Puiston kolmijakoisuus periytyy Setterbergin suunnitelmasta. Korttelin läpi Rantakadulta Raatinhuoneenkadulle (nyk. Koulukatu) ulottuvan, pohjakaavaltaan symmetrisen alueen ala- ja yläosissa on esitetty naapuritontteihin päin rajaavat rakennukset tai rakennelmat, keskimäisessä osassa pensain rajautuvat viheralueet. Siten tälle Seurahuoneen tontille oli esitetty rakennettavaksi viisi rakennusta keskeisen puistomaisen alueen ympärille.

Seurahuoneella ei kuitenkaan ollut lopulta tarvetta tontille ja rakennuksille, joten tontti luovutettiin kaupunkilaisille viljelypalstoiksi; palstanhaltijoihin kuuluivat mm. kaupunginarkkitehti Setterberg ja kuvernööri Wrede. A.A. Levónin puutarhuri siirsi Levónin kuoleman (1875) jälkeen tämän kasvitarhan Rantakatu 2:sta tälle tontille. Myöhemmin rakennettiin lisäksi kasvihuoneita, taimilavoja, kanala ja keittiökasvimaita.⁷⁴

Vuonna 1879 naapuritontin omistaja kauppias Schaumann tarjoutui ostamaan Seurahuoneen tontin, mutta kaupunki ei kauppaan ryhtynyt. Ilmeisesti siksi, että tontti oli tässä vaiheessa ”yksityiskäytössä”, se

Vasemmalla ylhäällä Setterbergin kaupunkisuunnitelma 1855, alhaalla asemakartta 1933. Vaasan kaupunkisuunnittelu / Pohjanmaan museo.

Viereisellä sivulla Johan Sundinin vaihtoehdot romanttiseksi (vasemmalla) ja klassiseksi (oikealla) puistoksi 1894-95. Jukka Kankaanpää / Vaasan kaupungin keskusarkisto, julkaisussa Bonn et al., Puistoja Vaasassa..., s.60.

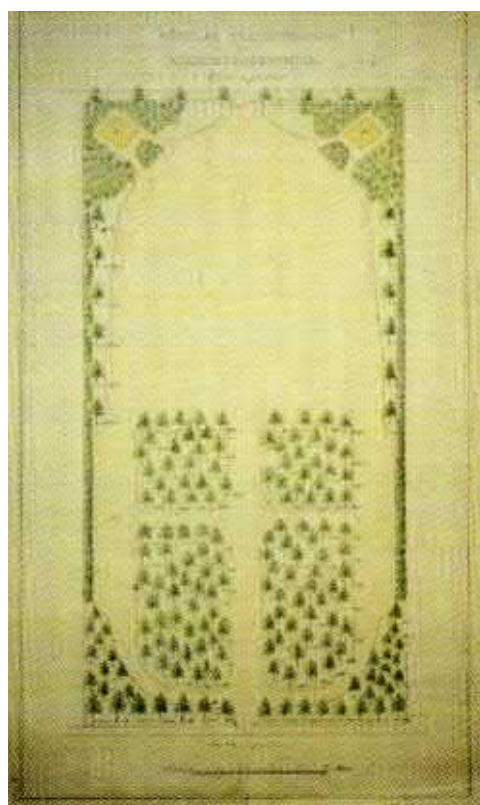
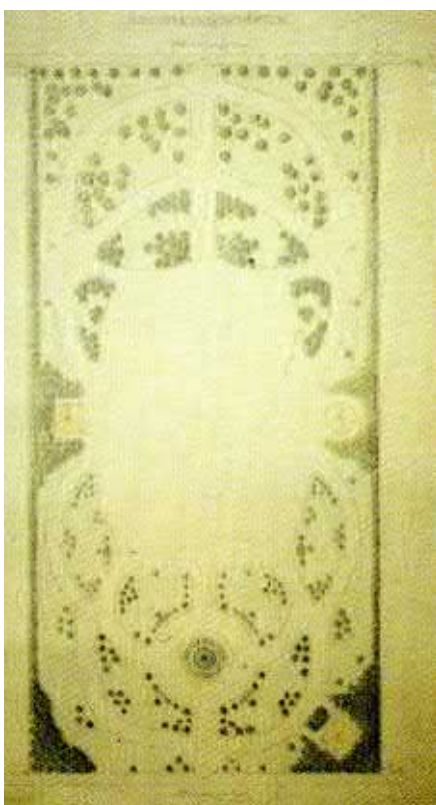
on sekä Saxénin (1879) että Sjömanin (1895) kartoissa esitetty normaalina korttelina, ei julkisena puistona tai aukiona, vaikkakin korttelista puuttuu muissa kortteleissa esiintyvä palokuja.

Vuonna 1894 kaupunkilaiset vaativat tontin palauttamista kaupungin haltuun. Toimikunta ehdotti paikalle lasten leikkipuistoa ja suunnittelijaksi kaupunginpuutarhuri J. Sundinia. Kaksi vaihtoehtoista suunnitelmaa Lastenpuistoksi valmistui 1894-95 ja itse puisto 1898.⁷⁵

Sundinin suunnitelmista suoraviivaisempi jakaa puiston kahteen osaan. Rantakadun puoli on vihreä, pensain ja puin istutettu puisto, jonka puistokäytävien risti jakaa osiin. Toinen puoli on laaja hiekkakenttä. Puiston kulmiin Koulukadun varteen on esitetty kaksi pensaiden saartamaa rakennelmaa, jotka ovat 45 asteen kulmassa puiston muuhun koordinaatistoon nähden.⁷⁶

Sundinin romanttisempi suunnitelma edustaa vuosisadan vaihteen keskieurooppalaista puistotyyliä symmetrioineen, kaartuilevine käytävineen ja kuvioistutuksineen. Geometria ei kuitenkaan ole säntillistä vaan kaareilevaa: barokkinen käytävistö on hahmoteltu pehmein, orgaanisin kaarin. Puisto ei myöskään jakaannu selkeästi osiin, vaan sitä hallitsee keskellä laaja hiekkakenttä, johon puistokäytävät johtavat. Kaksi pikkukenttää on esitetty Koulukadun ja suihkulähdeaihe kehäkäytävineen Rantakadun puoleiseen osaan.⁷⁷

Puistoa käyttivät pääasiassa varakkaiden perheiden lapset. Urheilu- kenttien puutteessa puistoa käyttivät myös urheiluseurat nuorison tennis- ja urheilukenttänä, epävirallisesti vuodesta 1904 ja virallisesti 1908 alkaen aina 1920-luvun puoleenväliin saakka. Erilaiset käyttö-

muodot synnyttivät ristiriitoja.⁷⁸

1920-luvun puolivälistä alkaen puisto sai lähes nykyisen ilmeensä. Kaupungininsinööri Holmingin suunnittelema suihkulähde rakennettiin lahjoituksena 1924. Vuosina 1929-36 puistoon sijoitettiin helleenistä tyylin mukaisia veistoksia, jotka olivat jäljennöksiä antiikin esikuvista: Borghesialainen miekkailija, Lepäävä Merkurius, Poika ja hanhi, Venus miekoineen sekä Apollo.⁷⁹

Vuoden 1933 asemakaavakartta näyttää kolmijakoisen puiston klassillisen selkeänä: käytävistä on pelkistynyt klassistiseksi keskikäytävän, kahden sivukäytävän ja poikkikäytävien layoutiksi, jotka rajaavat keskiosaan neliömäisen hiekkakentän ja yläosaan kaksi viherkenttää. Puiston alaosa hallitsee Holmingin suihkulähde. Weckströmin kaavassa (1947) keskeinen hiekkakenttä on entisestään laajentunut.

Nimi Lastenpuisto muutettiin vuonna 1966 Setterbergin puistoksi; tällöin naapurissa Setterbergin talossa toimi tullikamari.

Kråkströmin ja Korhosen illustraatiossa (1967) puisto on esitetty kaavamaisesti ilman yksityiskohtia. Sen sijaan kaava vaikuttaa puiston rajauksen hahmottamiseen: naapuritonteille on hahmotettu pitkät, jatkuvat lamellikerrostalomassat; säästettäväksi on esitetty vain Setterbergin talo ja mahdollisesti Virkailijatalo, joka liittyykin kiinni naapuriinsa. Korttelin itäosan rakennukset noudattavatkin kaavaa.

Alla Lastenpuisto 1900-luvun alussa. Postikortti. Pohjanmaan museo, julkaisussa Vaasan historia IV, s.715.

Viereisellä sivulla vasemmalla-Weckströmin asemakaava 1947. Vaasan kaupunkisuunnittelu / Pohjanmaan museo.

Viereisellä sivulla oikealla Nancy Sabolin puistosuunnitelma 1990. Julkaisussa Bonn et al., Puistoja Vaasassa..., s.62.

Seuraavalla aukeamalla Setterbergin puisto kesällä 2007. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Maisema-arkkitehti Nancy Sabol kehitti uudistamissuunnitelmassaan (1990) puistoa muotopuistoksi; suunnitelma toteutettiin osittain 90-luvun alussa. Puisto pengerrerettiin: ylä- ja keskiosat varattiin leikille, alaosa suihkulähteineen, veistoksineen ja kukkaistutuksineen lepäämiselle. Terassitasoja yhdistää portaikko. Vanhat lehmukset saivat seurakseen suihkulähteen ympärille koristeomenapuita ja pilvikirsikoita, terassien porrastuksiin istutettiin ruusuangervoa ja taikinamarjaa.⁸⁰

Puisto, etenkin sen alin ja keskiosa, on hyvässä kunnossa kukka-, pensas- ja puuistutuksineen, suihkualtaineen ja veistoksineen. Puisto on nykyisen asemakaavan mukainen.

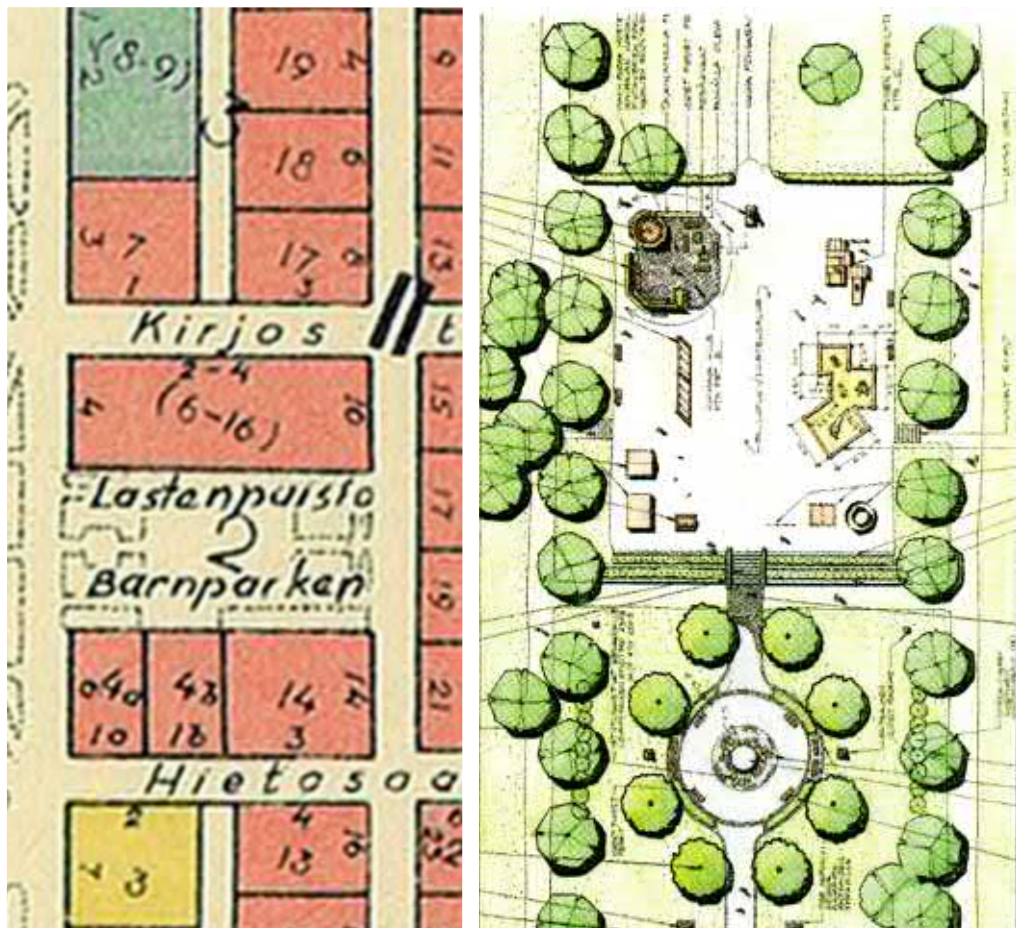
MERKITYS JA ARVO:

Puisto on paikallisesti merkittävä ja osa Tullipakkahuoneen ja Satamapuiston muodostamaa symmetristä ja aksiaalista kokonaisuutta.

Rakennusperinneselvityksessä 1986 puisto on arvotettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöönn kannalta arvokkaaksi kohteeksi. Toimenpidesuosituksena on ehdotettu säilytettäväksi nykyisellään.

TOIMENPIDE-EHDOTUS:

Puisto säilytetään nykyisellään. Sen yläosaa, lastenpuistoa kehitetään kalusteiden, valaistuksen, materiaalien ja istutusten osalta.

Marianpuisto

n. 1870 A.A.Levón

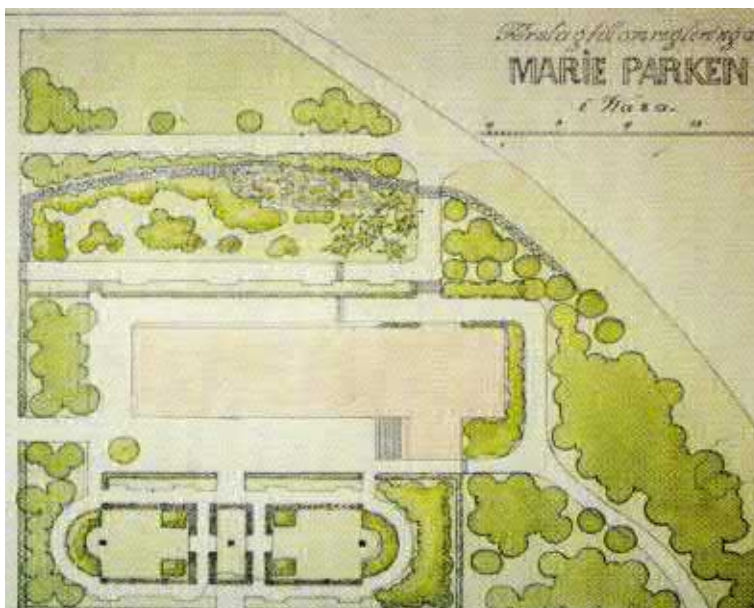
Nimi Marianpuisto (Marieparken) kattoi aluksi koko Rantapuiston pohjoisosan eli Pakkahuoneenpuistosta Palosaaren sillalle (nyk. Sähkön tontti). Puisto on sittemmin pilkkoonut osiin rantaradan ja laiturille johtaneen pistoradan ja Pohjanmaan museon rakentamisen sekä Vaasan Sähkön laajentumisen seurauksena.⁸¹

Marianpuiston kunnostus alkoi 1871 Laivakadun (nyk. Museonkatu) ja Raatihuoneenkadun (nyk. Koulukatu) kulmauksesta ja rahoitettiin ensimmäisenä vuotena Herman Lindebäckin apteekkarin yksinoikeusmaksuilla. A.A. Levón valtuutettiin yhteistyössä läheisten tontinomistajien kanssa suunnittelemaan puiston ”oman harkintansa ja makunsa mukaisiksi”⁸². Myöhemmin Marianpuiston rakentamista kustannettiin paloviinaveroin.⁸³

Rantarata peitti suuren osan Marianpuistosta 1890 alkaen. Vain kunnostettu osa säilyi kaupungin hallussa puistona.⁸⁴

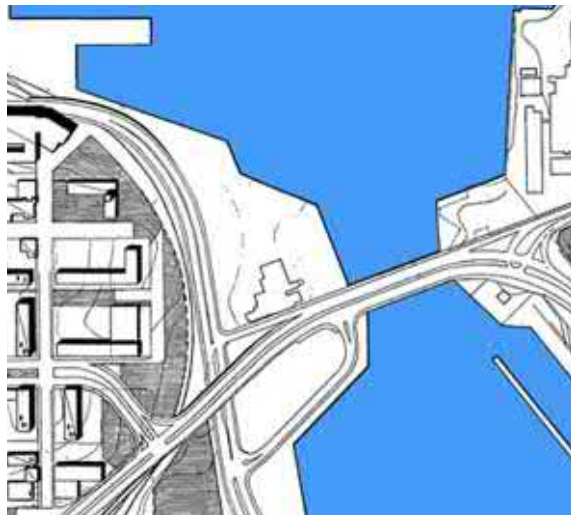
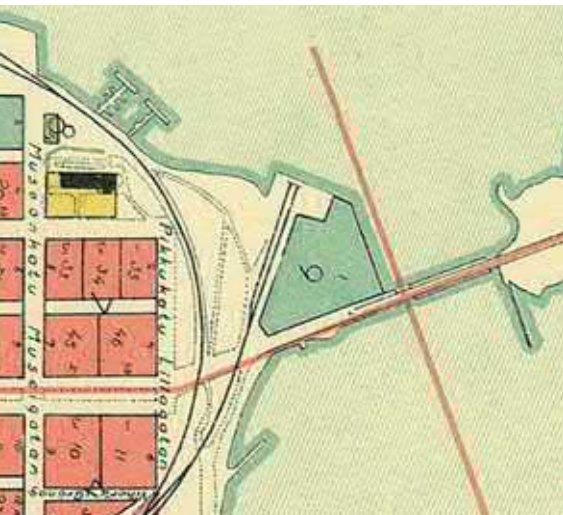
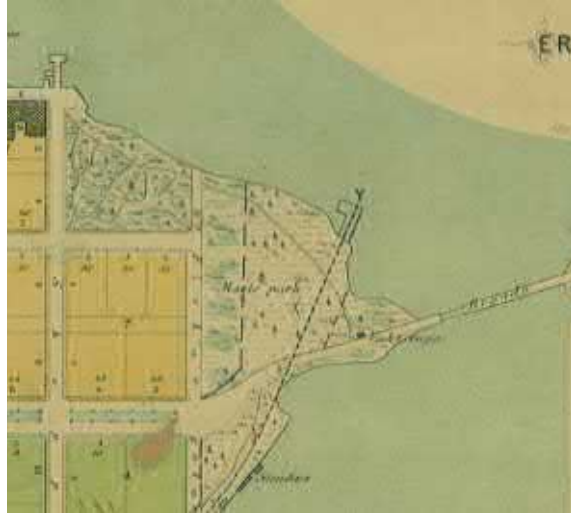
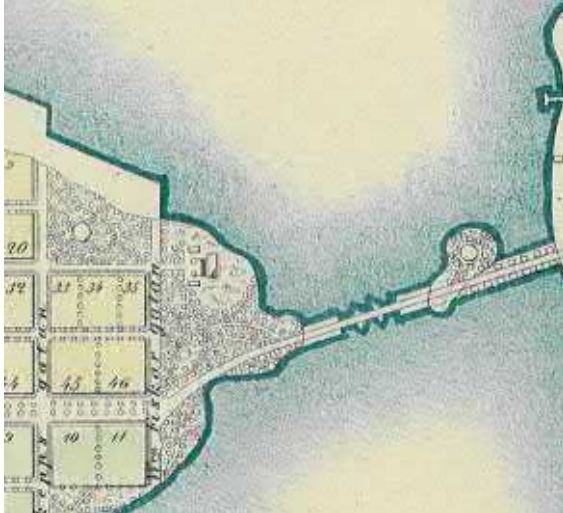
Pohjanmaan museon rakentamisen (1927-29) myötä Marianpuisto jakaantui edelleen osiin. Museon sisääntulon puoli oli suunnitelman mukaan pensasaidoin rajattu symmetrinen klassistinen puutarha, jonka pitkänomainen muoto saa molemmissa päissä puoliympyrän muotoon linjatut, apsismaiset puistokäytävät. Rannan puolella puisto terassoituu laajan kaarevan kivimuurin avulla, ja puisto istutuksineen ja avokallioineen on pelkistetympi ja vapaamuotoisempi.⁸⁵

Myöhemmistä suunnitelmista Kråkströmin ja Korhosen kaavassa rannan tielinjaukset eristävät tehokkaasti Marianpuiston ranta-alueesta ja Vaasan Sähkö oy:n tontista. Puistosta jäljelle jää kapea tietä reunustava vihervyöhyke.

Marianpuiston suunnitelma 1920-luvun lopulta. Jukka Kankaanpää / Vaasan kaupungin keskusarkisto, julkaisussa Bonn et al., *Puistoja Vaasassa...*, s.64.

Viereisellä sivulla vasemmalta oikealle ylärivissä Setterbergin kaupunkisuunnitelma 1855 ja Sax+enin plankarta 1879, keskirivissä Sjömanin plankarta 1895 ja asemakartta 1933, ja alarivissä Weckströmin asemakartta 1947 ja Kråkströmin ja Korhosen asemakaava 1967. Vaasan kaupunkisuunnittelu / Pohjanmaan museo.

Rantarata jakaa puiston osiin, joiden on vaikea hahmottaa muodostavan kokonaisuutta. Museon taakse jäävää puistonosa on taustapuisto, jota on myös vaikea päästä kokemaan. Puisto rajautuu nykyisessä asemakaavassa Pikkukadun päähän, Pohjanmaan museoon, rantarataan, betonisiiloihin ja Museokatuun. Radan rannan puoleiseen osaan on merkitty rakennettavaksi vierasvenelaitureita ja kevyen liikenteen reitti.

Museon pääsisäänkäynnin edessä on Stefan Lindforsin teos *Cyclus* vuodelta 1995.

MERKITYS JA ARVO:

Puisto on paikallisesti merkittävä, osa rantapuistoja ja muodostaa kokonaisuuden museon kanssa. Puisto ei ole mukana rakennuserinneselvityksissä.

TOIMENPIDE-EHDOTUS:

Korostetaan museon sisäänkäynnin edustan puiston urbaania puistomaisuutta. Museon ja radan välistä puistonosaa voidaan kehittää puutarhamaiseksi viherkansiratkaisuksi, mikäli päädytään museon lisätilojen tai autopaikoituksen sijoittamiseen maan alle.

Rakennetaan yhteys rantaradan yli museolta rannan puolelle. Ranta-aluetta kehitetään osaksi vierasvenesatama-aluetta laitureineen, rantamuureineen ja kevyen liikenteen reitteineen.

Sähkö oy:n tontilla puistoa kehitetään eurooppalaisten esimerkkien mukaiseksi urbaaniksi, yleisölle avoimeksi teollisuuspuistoksi, jonka teema liittyy energiantuotantoon ja valaistukseen ja joka toimii Kaupunginselän vesipeilin kanssa. Puisto voidaan liittää osaksi Sähkön tontin vanhimpiin rakennuksiin ehdotettavaa sähkömuseota. Puisto voi laajentua Sähkön tontille siinä vaiheessa, kun varsinainen sähkön tuotanto tontilla lakkaa, jolloin myös öljysäiliö voidaan purkaa.

Viereisellä sivulla ylhäällä Marianpuisto Pohjanmaan museon sisäänkäyntipuistona. Keskellä Marianpuisto rantarataan rajautuneen. Alarivissä Marianpuiston ranta-alue. Kuvattu kesällä 2007. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Alla Marianpuiston ranta-alue, Pohjanmaan museo ja Rantamylly 1930-luvun alussa. Pohjanmaan museo.

Kansallinen kaupunkipuisto -hanke

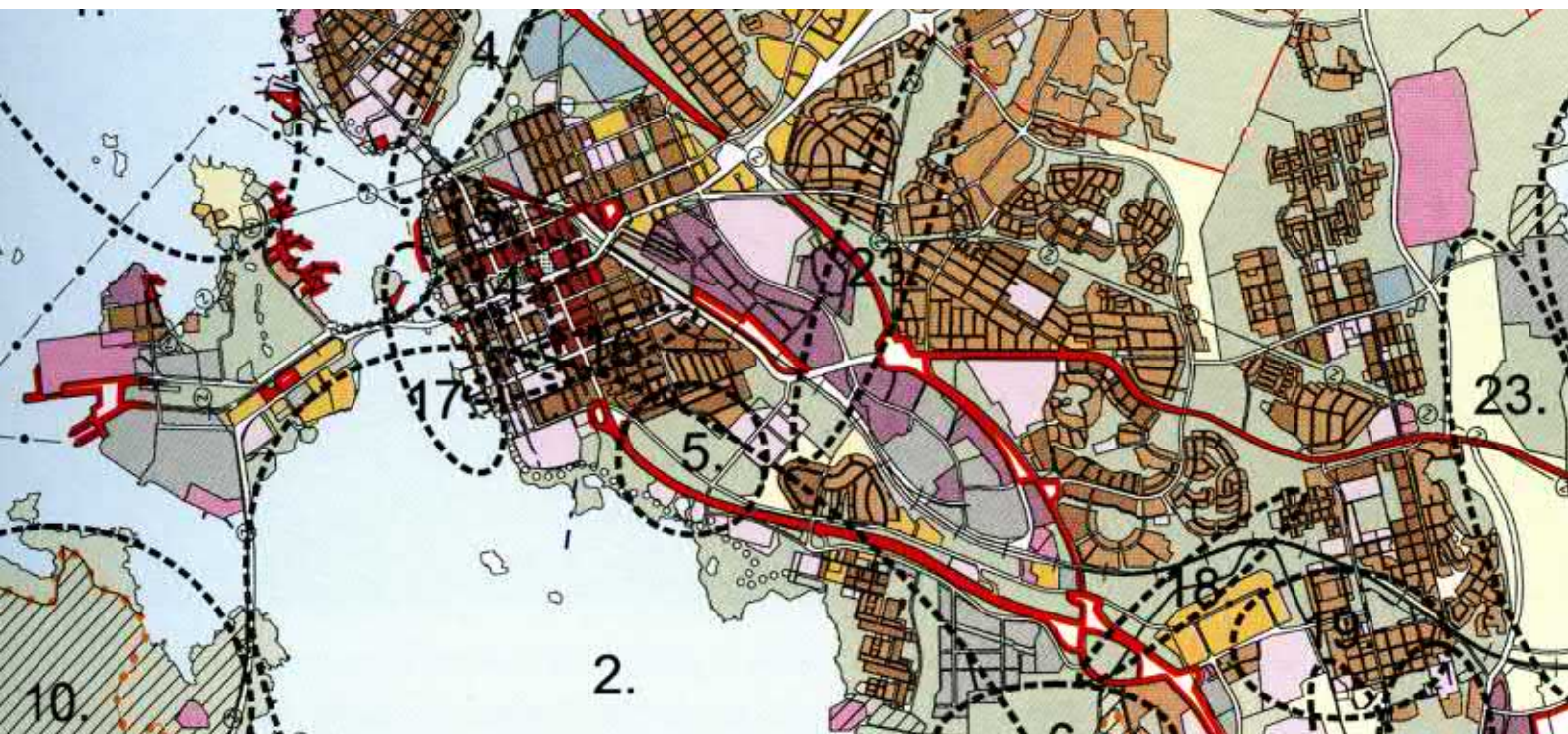
Vireillä on Kansallinen kaupunkipuisto -hanke, jonka osa rantapui-
stokokonaisuus (Kaupunginranta) olisi.

Kansallinen kaupunkipuisto on mahdollinen 1.1.2000 Maankäyttö-
ja rakennuslain luvun 9 perusteella seuraavin kriteerein: se voidaan
perustaa kaupunkimaiseen ympäristöön kuuluvan alueen kulttuuri-
tai luonnonmaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai
siihen liittyvien kaupunkikuvallisten, sosiaalisten, virkistysellisten tai
muiden alueelle ominaisten, erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoi-
tamiseksi.⁸⁶

Vaasan kaupunginhallituksen suunnittelujaosto on 4.9.2001 päättä-
nyt odottaa projektin loppuraportin tuloksia ennen kuin tehdään pää-
tös kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta Vaasaan.⁸⁷

Maailmanperintökohde

Merenkurkun saaristosta tuli UNESCO:n Maailmanperintökohde
yhdessä Ruotsin Höga Kustenin kanssa vuonna 2006. Erityislaatuista
Merenkurkun alueella on maankohoamisen vaikutus luontoon ja
maisemaan: maa kohoaa noin 8 mm vuodessa, minkä seurauksena
maa-ala kasvaa vuosittain 100 hehtaarilla.

RAKENNUSKOKONAISUUDET

Rantakatu

C.A. Setterberg hahmotteli Rantakadun kaupunkilaisten yhteiseksi promenadiksi, joka rajaa puistomaisen vyöhykkeen ja rakennetun ruutukaavakaupungin toisistaan. Koko Rantakadun varrelle sijoittuvat useat kaupungin tärkeimmistä julkisista rakennuksista; useat niistä ovat Setterbergin piirtämiä. Selvitysalueella Rantakadun taloista useimmat ovat liittyneet sataman toimintaan esimerkiksi teollisuusrakennuksina, tullikamarin toimitiloina, pakkahuoneina ja huolintaliikkeiden pääkonttoreina.

Rantakatu puistoinen ja rakennuksineen muodostaa kokonaisuuden, joka on eri aikana syntyneine kerrostumineen etenkin Setterbergin talosta pohjoiseen ehjä miljöö. Pääosa Rantakadun rakennuksista on mukana Rakennusperinneselvityksissä 1986 ja 2000 historiallisin, rakennushistoriallisin ja rakennustaiteellisin että miljööperustein.

Rantakadun pintakiveys sopii historialliseen miljööseen, mutta valaistus sekä valaisimet ja muu kadunkalustus vaativat uudelleen suunnittelemissa. Myös liikenne voitaisiin nopeusrajoituksin hiljentää miljööä vastaavaksi; tällöin liikennemerkkien kokoa voitaisiin myös pienentää.

Yllä Rantakadun aluejulkisivupiirros. Vaasan kaupunkisuunnittelu.

Viereisellä sivulla ote luonnoksesta vuodelta 2003 Vaasan kansalliseksi kaupunkipuistoksi.

2 = Eteläinen kaupunginselkä

4 = Onkilahti

14 = Hovioikeudenpuistikko ja Vaasanpuistikko.

15 = Kirkkopuistikko

17 = kaupunginranta

19 = Vanha Vaasa.

Julkaisussa Bon et al., Puistoja Vaasassa..., s.35.

Vaasan Höyrymylly oy (nyk. Åbo Academill), Rantakatu 2

1874 C.A. Setterberg

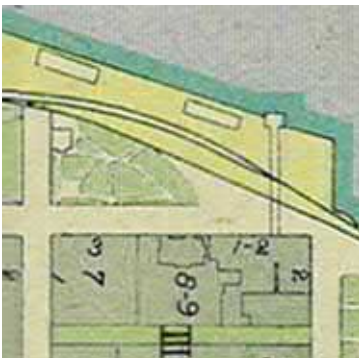
W.G. Palmqvist, Otto Ekman, M. Marttila, B. Sevon, K. Ruda, E. Martikainen, O. Tuomisto, K. Rosenlöf laajennukset

Vaasan teollistumisen keskeisin hahmo oli August A. Levón (1820-1875). Hän oli jo vuonna 1848 perustanut tehtaan lyijyvalkoisen, muiden väriaineiden ja etikan valmistusta varten Vanhan Vaasan ulkopuolelle. (Sijaintinsa vuoksi tehdas, Alkula, säilyi palosta ja on nykyisin suojeltu.) Proviisori Levónin liiketoiminnot menestyivät ja hänestä Vaasan ensimmäinen merkittävä teollisuusmies.⁸⁸

Vuonna 1849 Levón hankki Suomen kolmannen korkeapainehöyrykoneen. Seuraavana vuonna käynnistyi mylly. Ulkomaan kauppa vilkastui: viljaa saatiin paitsi Vaasan seudulta, myös ulkomailta, jonne puolestaan vietiin jauhoja ja suurimoita.⁸⁹ Levón perusti lisää höyryvoimakäyttöisiä laitoksia: tiilitehtaan (1856, kun päätös uuden Vaasan rakentamisesta oli tullut), sahalaitoksen (1860), puuvillatehtaan ja kirjapainon. Lisäksi hän oli mukana myös Vaasan höyrylaivaosakeyhtiössä.⁹⁰

Levónin perustama Vaasan Höyrymylly oy (Vasa Ångkvarn ab) aloitti toimintansa vuonna 1850 aluksi Alkulan yhteydessä. 1857 Levón anoi myllyn siirtämistä uuteen Vaasaan ja lunasti tätä varten tontteja Rantakadun varrelta.⁹¹

Rantamyllyn historiallisen teollisuuskompleksin, samoin kuin koko korttelin rakentuminen on 150-vuotinen monipolvinen prosessi, joka

Yllä A.A. Levón. Pohjanmaan museo, julkaisussa Vaasan historia IV, s.53.

Vasemmalla ylärivissä Saxénin plankarta 1879 ja Sjöholmin plankarta 1895, alarivissä asemakartta 1933 ja Wecströmin asemakartta 1947. Vaasan kaupunkisuunnittelu / Pohjanmaan museo.

Viereisellä sivulla näkymä Varisselältä kaupunginrantaan. Postikortti. Pohjanmaan museo, julkaisussa Viljanen & Vuolteenaho, Vaasan rakennusperinneselvitys, s.16.

on seurannut tekniikan kehitystä ja vaikuttanut Rantakadun ja koko kaupunkikuvaan ja ilmeeseen. Korttelin vanhimmat ja rakennustaiteellisesti merkittävimmät osat sijoittuvat Rantakadun varteen. Kaupunkikuvallisesti rakennusvaiheita yhdistävä tekijä on seinämuurien punatiili, joka sitoo syntyajankohdaltaan ja luonteeltaan erilaisetkin osat toisiinsa.

Ensimmäiseksi Setterberg suunnitteli 1857 Rantakadun varteen myllyrakennuksen, jota ei kuitenkaan toteutettu.⁹² Rantamyllyn korttelin rakentaminen alkoi Levónin asuintalosta ja kasvihuoneesta (1860-61, ks. kohta A.A. Levónin talo). Kolme vuotta myöhemmin myllyn tontille rakennettiin 4-kerroksinen tiilirakenteinen suolamakasiini.⁹³

Levónin kuoleman jälkeen 1875 höyrymyllytoiminta Rantakadulla vasta todella alkoi; samalla Alkulan mylly lopetti toimintansa. Levónin talon ja suolamakasiinin lunasti Vaasan Höyrymylly oy. Suolamakasiini muutettiin myllyksi ja versta ja kasvihuoneet työväenasunnoiksi.⁹⁴ Myllyn viereen Rantakadulle rakennettiin vilja- ja jauhomakasiinit ja Laivakadulle (nyk. Museokatu) konehuone savupiippuineen. Höyrymylly valmistui 1876.⁹⁵

1880-luvun lopulla myllyä laajennettiin ja riisimylly rakennettiin. 1889 rantamylly ja -makasiini paloivat, mutta konttori ja myllyn laajennus säästyivät. Mylly jälleenrakennettiin entistä suurempana 1891. Samalla valmistuivat uusi ruisimylly ja riisimyllyn laajennus. Rantaan kohosi alkuperäinen elevaattoritorni kuljetinhihnakäytävineen; huonon perustuksen vuoksi se jouduttiin rakentamaan uudestaan vuonna 1908. 1893 jälleenrakennettua myllyä korotettiin 2-kerroksisella tornimaisella osalla. 1905 rakennettiin uusi riisimylly ja pihalle varasto.⁹⁶

Tähän vaiheeseen rakennettu myllykompleksi tyydytti tuotannon vaatimukset parikymmentä vuotta. 1920-luvulla myllykompleksia modernisoitiin teknisesti: laajennettiin ja korotettiin puhdistamo sekä rakennettiin tehdaskonttori, autotalli ja lastauslaituri rautatietä varten.⁹⁷ 1925 siirryttiin höyryvoimasta sähköön; lisäksi mylly varustettiin sammutuslaitteistolla.⁹⁸

Teknisen modernisoinnin jälkeen oli aika laajentaa myllytiloja. Kaupunkikuvallisesti merkittävää oli Rantakadun punatiilien makasiini ja myllyrakennusten ja pihamyllyn korottaminen kolmella kerroksella sekä tiilisiilon rakentaminen 1926-31. Näyttävä oli myös 1933 rakennettu Museokadun 7-kerroksinen tiilirakenteinen vehnämylly, jonka tieltä purettiin voimalaitos, savupiippu ja verstaas. Nämä korotukset ja laajennukset, kuten myös uudisosat (aina 1960-luvulle asti) suunnitteli arkkitehti W.G. Palmqvist.

1930-luvun puolivälissä korttelia kehitettiin palokujan varrella: purettiin vuodelta 1860 peräisin ollut piharakennus ja rakennettiin tilalle Palmqvistin suunnitelmien mukaan 6-kerroksinen punatiilimakasiini, autotalli ja vahtikoppi. Mannaryymyllyksi muutetun vanhan vehnämyllyn viereen rakennettiin kauramylly.⁹⁹

Kaupunkikuvallisesti vaikuttavampaa oli Rantakadun tiilisiilojen korottaminen 41 metrin korkeuteen 1938. Samalla palokadun makasiinia jatkettiin pohjoiseen. 1940-luvun puoliväliin tultaessa rakennettiin lisäksi pieni siilo, säkittämö ja tehdaskonttori.¹⁰⁰

Sodan jälkeisinä vuosina ei suuria uudistuksia tehty; 1950-luvun puolivälissä korotettiin vesikattoa ja rakennettiin varastoja ja lastauskatoksia.¹⁰¹

Liukuvalutekniikka modernisoi korttelin ilmettä funktionalistiseksi, kun yhteensä viisi Palmqvistin suunnittelemaa betonisiiloa rakennettiin 1958-63 korttelin luoteiskulmaan. Siilot monumentalisoivat mittakavallaan (12 kerrosta, korkeus 45 m) kaupunkikuvaa ja rantajulkisivua erityisesti meren ja Palosaaren suuntaa, mutta myös Museokadun päätteensä; katu siis menettää vesinäköymäpäätteensä ja yhteytensä rantaan. 50-luvun lopulla rakennettiin myös lämpökeskus ja esipuhdistamo.¹⁰²

Kolmella viimeisellä vuosikymmenellä rakentamisoperaatiot kohdistuivat pääasiassa palokujan varren sekundäärisiin varasto- ja tuotantorakennuksiin; kaupunkikuvallista merkitystä operaatioilla oli enemmän purkuvaiheessa.

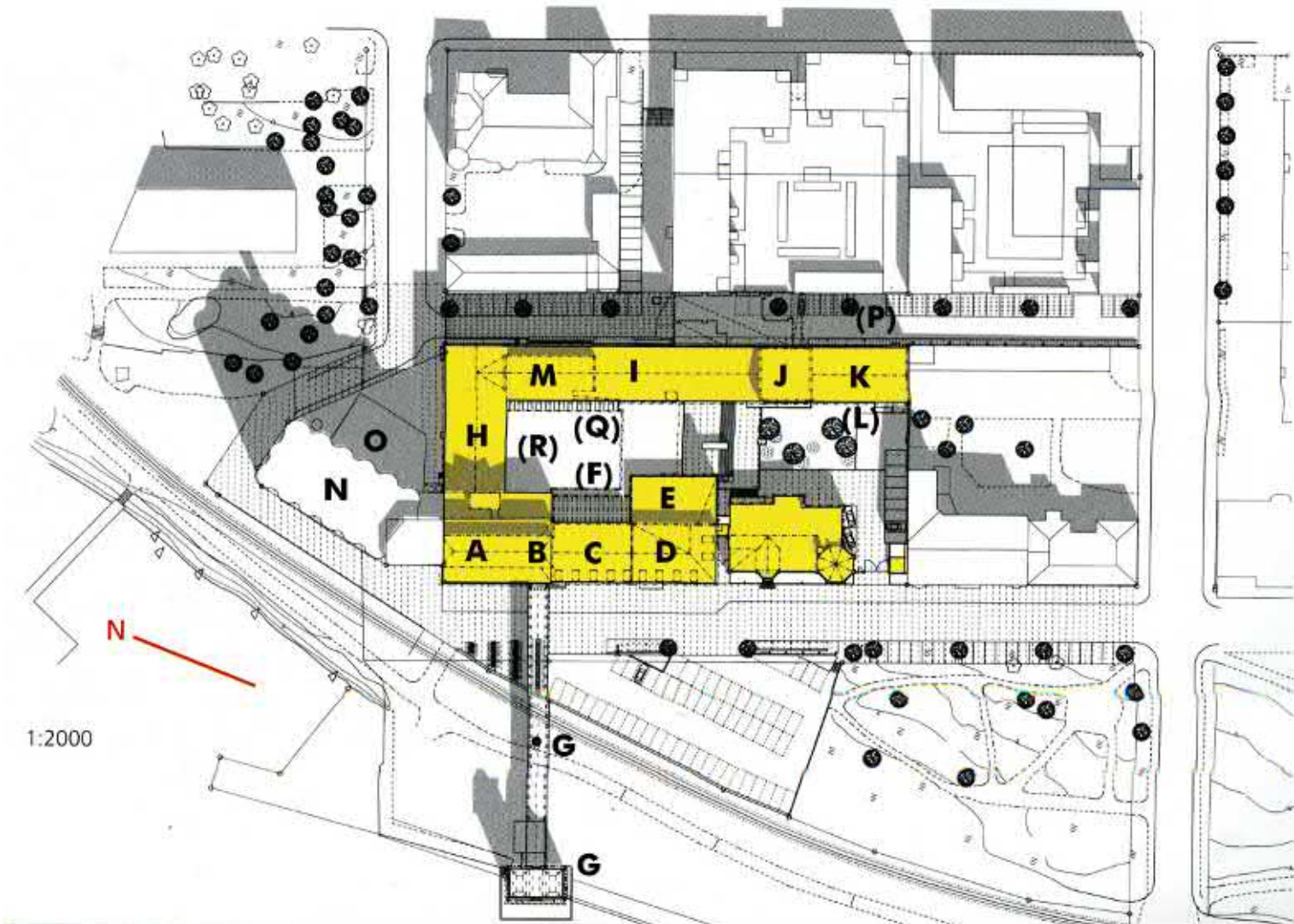
Viimein vuonna 1992 myllytoiminta korttelissa loppui. Myllyrakennukset siirtyivät Vaasan Opiskelija-asuntosäätiön ja Vaasan kaupungin omistukseen, mutta opiskelija-asuntoprojekti osoittautui liian kalliiksi. Vuonna 1998 kiinteistöt siirtyivät Åbo Akademin säätiön ja Harry Schaumannin säätiön omistukseen ja kiinteistöyhtiön nimeksi tuli Fastighet Ab Academill.¹⁰³

Yllä Rantamyllyn kierreluku ja ryy-nisali. Pohjanmaan museo.

Viereisellä sivulla Åbo Akademil-lin asemapiirustus. Quad Ark-kitehdit oy 1999. Julkaisussa Arkkitehti-lehti 5 /2004. Kirjaimet viittaavat seuraavien sivujen teks-tiin.

Vuodenvaihteessa 1998-99 Rantamylyn tilojen uusiokäytöstä järjestetyn yleisen arkkitehtuurikilpailun voitti Quad Arkkitehdit oy (Ilkka Laitinen, Mikko Metsähonkala, Gunilla Björkvist). Voittaneen ratkaisun lähtökohta oli alkuperäisen, Setterbergin asemakaavan mukaisen kaupunkirakenteen palauttaminen: palokuja avattiin uudelleen, korkeakoulu sijoitettiin Rantamylyyn ja asuntotontit palokujan toiselle puolelle. Arkkitehtoninen strategia on ollut myllykokonaisuuden ja sen vahvan identiteetin esiintuominen. Uusi on läsnä yksityiskohtina julkisivuissa ja laajemmin sisätiloissa ja pihan purettujen osien tilalle rakennetussa uudisosassa (auditoriossa ja korkeassa keskusaulassa). Palokujalta Rantakadulle on avautunut uusi julkinen sisäreitti, jonka varrelle korkeakoulun päätilat ja ulkotilan omaiset aulatilat sijoittuvat. Hallintotilat sijoittuvat restauroituun ja osin rekonstruoituun Levónin asuintaloon. Åbo Academill valmistui vuonna 2003.¹⁰⁴

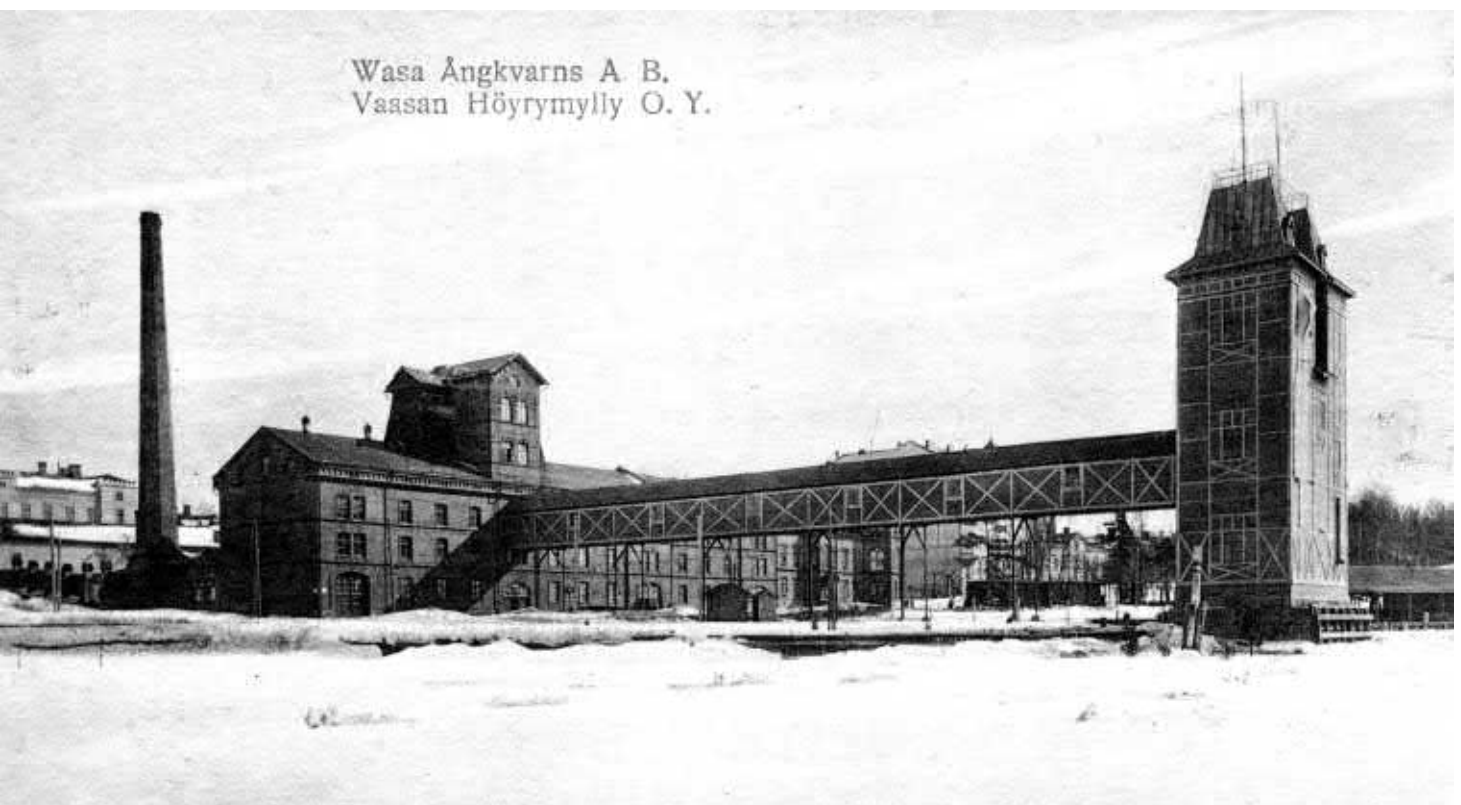

Rantakadun vanhat siilot (A) ja esipuhdistamo (B)

Toteuttamatta jääneen myllyn paikalle Levón rakennutti 1864 tiilirakenteisen suolamakasiinin, joka 1874 sisustettiin myllyksi. Mylly tuhoutui 1889 tulipalossa, mutta rakennettiin uudelleen. 1891 esipuhdistamoon liitettiin elevaattorikäytävä ja katolle rakennettiin kaksi tornia; näiden väliin lisättiin edelleen 1893 kaksikerroksinen torni, jota 1922 korotettiin vielä kerroksella (Art. Helenius). 1929 siilo-osasto rakennettiin sallittuun korkeuteensa; samalla arkkitehti W.G. Palmqvist uudisti täydellisesti julkisivut klassistisiksi. 1937-38 siilot korotettiin lopulliseen 13 kerrokseen ja 41 metrin korkeuteen ja ne saivat nykyisen klassistisen ilmeensä. Ikkunallisessa valkoiseksi rapattussa kattokerroksessa sijaitsevat viljansiirtoputket. Rakennuksessa oli 30 puista viljasiiloa ja esipuhdistamo.¹⁰⁵ Arvotettiin rakennushistoriaselvityksessä 1993 rakennushistoriallisesti ja miljöön kannalta arvokkaaksi, ”merkitys koko myllykompleksin julkisivuna merelle on kiistaton” (Öst)¹⁰⁶. Vuoden 2003 muutos- ja korjaustyössä puiset siilot purettiin ja kerrokset uudisrakennettiin kokonaisuudessaan työtiloiksi. Julkisivuun on tehty työtilojen vaatimat ikkuna-aukotukset.¹⁰⁷

Rantakadun vilja- ja jauhomakasiini (C)

Setterbergin suunnittelema, julkisivultaan tiilirakenteinen 5-kerroksinen vilja- ja jauhomakasiini rakennettiin 1874 suolamakasiinin jatkoksi; suolamakasiini muutettiin samanaikaisesti myllyksi. Kolme vuotta myöhemmin tulipalo tuhosi vilja- ja jauhomakasiinin, joka kuitenkin jälleenrakennettiin.¹⁰⁸ Arvotettiin rakennushistoriaselvityksessä 1993 historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja miljöön kannalta arvokkaaksi.¹⁰⁹ Vuoden 2003 muutostyössä sisätilat uudistettiin täysin. Riisijauhosaakkien spiraaliränni sijoitettiin fragmentiksi korkeakoulun aulatalaan.¹¹⁰ Asemakaavassa vilja- ja jauhomakasiini on suojeltu

sr-3-merkinnällä.

Rantakadun makasiinin laajennus (D)

Makasiini rakennettiin 1886 vilja- ja jauhomakasiinin laajennukseksi Setterbergin piirustusten mukaan; makasiinien tiilijulkisivut ovat samanlaiset. Laajennus säästy 1889 tulipalossa ja sitä korotettiin vuosina 1928 ja 1964 (4. kerroksen laboratorio, 5. kerroksen koeleipomo ja luentosali sekä konttorirakennukseen johtava katettu kulkusilta). Vielä 1970-luvulla rakennukseen tehtiin vähäisiä muutoksia.¹¹¹ Arvotettiin rakennushistoriaselvityksessä 1993 historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja miljööön kannalta arvokkaaksi.¹¹² Vuoden 2003 muutostyössä sisätilat uudistettiin täysin.¹¹³ Asemakaavassa makasiinin laajennus on suojeltu sr-3-merkinnällä.

riisimylly (E)

Rantakadun makasiinin laajennuksen pihasiiven suunnitteli A.W. Stenfors 1905 alun perin varastoksi. Se muutettiin riisimyllyksi ja korotettiin 1927 W.G. Palmqvistin piirustuksia seuraten 7-kerrokseksi. Vuoden 1979 palon jälkeen mylly uusittiin sisältä kokonaan.¹¹⁴ Arvotettiin rakennushistoriaselvityksessä 1993 historiallisesti ja miljööön kannalta arvokkaaksi¹¹⁵. Vuoden 2003 muutostyössä sisätilat uudistettiin täysin.¹¹⁶ Asemakaavassa riisimylly on suojeltu sr-3-merkinnällä.

kaura-, ruis- ja ohramylly (F) (purettu)

Kaura-, ruis- ja ohramylly rakennettiin vuonna 1877 alun perin varastoksi (A. Lassell). 1921 sen koillisnurkkaa täydennettiin yksikerroksisella lisäosalla, joka sittemmin on purettu. Myllyä korotettiin 1932 viidestä kahdeksaan kerrokseen (M. Marttila) ja laajennettiin myö-

Viereisellä sivulla Rantamylly sekä alkuperäinen elevaattoritorni ja -käytävä 1890-luvulla. Postikortti. Pohjanmaan museo, julkaisussa Vaasan historia IV, s.352.

Ylhäällä Rantamyllyn tulipalo 1889, oikealla Rantamylly korotettuna n. 1938. Pohjanmaan museo, yläkuva julkaisussa Vaasan historia IV, s.352.

hemmin useaan otteeseen. 1954 kattoa muutettiin. Vuoden 1976 tulipalon jälkeen sisustus uusittiin ja toiminta käynnistyi uudestaan 1979; vuonna 1985 mylly muutettiin hiutalemyllyksi.¹¹⁷ Arvotettiin rakennushistoriaselvityksessä 1993 historiallisesti ja miljöön kannalta arvokkaaksi.¹¹⁸ Vuoden 2003 muutostyössä tämä osa purettiin kokonaan. Uudisrakennuksessa sijaitsevat studiot ja auditoriotilat.¹¹⁹

elevaattoritornit ja kuljetinsilta (G)

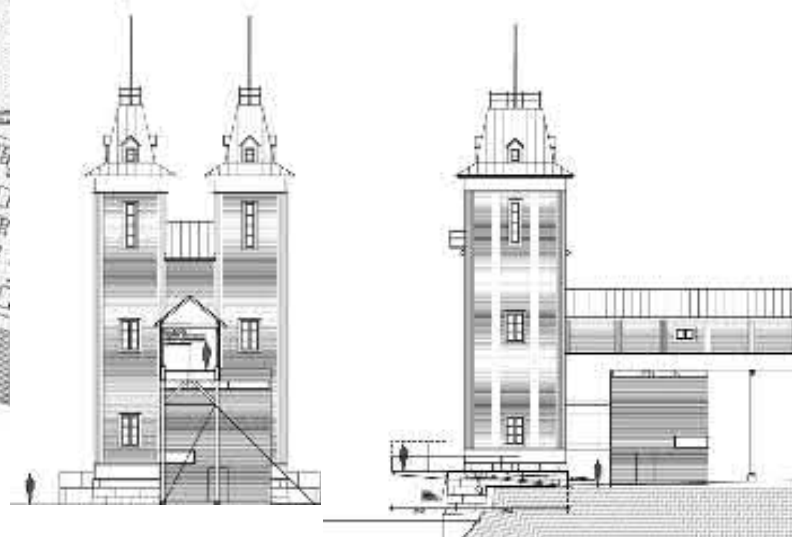
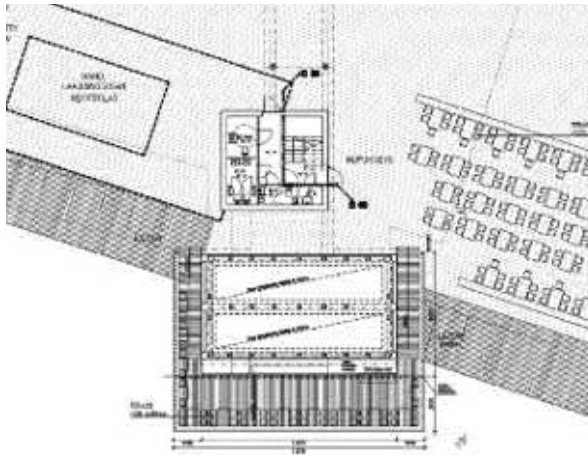
Alkuperäinen elevaattoritorni rakennettiin ristikkorakenteisine (tai ainakin sellaista jäljittelevine) julkisivuineen ja 64 m pitkine kuljetinsiltoineen rantaviivalle myllyrakennuksen jälleenrakentamisen yhteydessä 1891. Sen avulla vilja purettiin laivoista myllymakasiineihin. Huonon perustuksen johdosta torni jouduttiin rakentamaan uudelleen 1908 K.V. Reiniuksen suunnitelmien mukaan. Luonnonkivisokkelille rakennetun 5-kerroksisen tornin seinät ovat pylväsrakenteiset nelisivuisine palkkeineen, vinotukineen ja rautaheloin vahvistettuine liitoksineen; seinäpinnat ovat pontattua vaakapaneeleja.¹²⁰ Arvotettiin rakennushistoriaselvityksessä 1993 historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja miljöön kannalta arvokkaaksi, erityisesti kaupunkikuvan ja Rantakadun julkisivun kannalta mutta myös valtakunnallisesti merkittäviksi¹²¹. Elevaattoritornit ovat mukana myös Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen luettelossa 1993. Vuonna 2007 tornit muutettiin ravintolakäyttöön ja yhdyskäytävän alle rakennettiin uudisosa huoltotiloja

Alla alkuperäinen elevaattoritorni ja -käytävä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Pohjanmaan museo.

Viereisellä sivulla alhaalla viljalastia puretaan uuden elevaattoritornin juurella. Pohjanmaan museo.

Viereisellä sivulla ylhäällä elevaattoritornin uudelleenkäyttösuunnitelma käytävän alle sijoittuvine huoltorakennuksineen. Quad Arkkitehdit oy, 2003.

ja poistumistiejärjestelyjä varten.¹²² Asemakaavassa tornit ja silta on suojeltu sr-3-merkinnällä.

Museokadun vehnämylly (H)

W.G. Palmqvistin piirtämässä, vuonna 1933 rakennetussa uudessa 7-kerroksisessa vehnämyllyssä on tiilirakenteiset seinät, kahdessa alimmassa kerroksessa betoni- ja ylemmissä puurakenteiset lattiat.¹²³ Arvotettiin rakennushistoriaselvityksessä 1993 historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja miljöönn kannalta arvokkaaksi¹²⁴. Vuoden 2003 muutostyössä rakennukseen sijoitettiin konttoritiloja ja liikuntasali.¹²⁵

palokujan tuotevarasto, pakkaamo (I)

W.G. Palmqvistin piirtämä 5-kerroksinen varasto-pakkaamorakennus rakennettiin 1934 (1936) Levónin kasvihuoneen tilalle. Rakennuksen seinät ovat tiiltä ja lattiat puuta ja betonia. Arvotettiin rakennushistoriaselvityksessä 1993 historiallisesti ja miljöönn kannalta arvokkaaksi¹²⁶. Vuoden 2003 muutostyössä rakennukseen sijoitettiin ruokasali ja ylempiin kerroksiin henkilöstötiloja.¹²⁷

palokujan säkittämö (J), jauhosiilot (K)

W.G. Palmqvistin piirtämä, vuonna 1936 rakennettu säkittämö-siilo käsittää 17 tiiliseinäistä jauhosiiloa. Vuonna 1964 säkittämöä korotettiin 1964, sisätilaa muutettiin ja pihan puoleiset ikkunat muu-

rattiin umpeen.¹²⁸ Arvotettiin rakennushistoriaselvityksessä 1993 historiallisesti ja miljöön kannalta arvokkaaksi¹²⁹. Vuoden 2003 muutostyössä rakennukseen sijoitettiin keittiöhenkilöstötiloja.¹³⁰ Asemakaavassa jauhosiilot on suojeltu sr-4-merkinnällä.

autotalli (L) (purettu)

W.G. Palmqvistin piirtämä 1-kerroksinen, tiiliseinäinen autotalli rakennettiin 1936 yhtä aikaa jauhosiilojen kanssa. Arvotettiin rakennushistoriaselvityksessä 1993 historiallisesti ja miljöön kannalta arvokkaaksi. Vuoden 2003 muutostyössä autotalli purettiin.

jauhosiilot ja leivix (M)

W.G. Palmqvistin piirtämä, 7-kerroksinen jauhosiilo-leivix on tiilirakenteinen. Se rakennettiin 1934 Levónin alkuperäisen kasvihuoneen tilalle. Seuraavana vuonna palokadun puoleiset ikkunat muurattiin umpeen. Sen viereen rakennettiin 6-kerroksinen viljasiilorakennus, joka muutettiin makaronitehtaaksi 1950-luvulla.¹³² Arvotettiin rakennushistoriaselvityksessä 1993 historiallisesti ja miljöön kannalta arvokkaaksi¹³³. Vuoden 2003 muutostöissä rakennukseen sijoitettiin sisäntulohallia, opetustiloja, ruokasal ja ylempiin kerroksiin opetus- ja toimistotiloja.¹³⁴

Viereisellä sivulla Museokadun vehnämylly 1930-luvulla. Pohjanmaan museo.

Alla Höyrymyllyn korttelin sisäpiha, joka nykyisin on rakennettu Academillin aulaksi. Pohjanmaan museo.

Rantakadun uudet betonisiilot (N)

W.G. Palmqvistin suunnittelemat viisi betonisiiloa rakennettiin liukuvalutekniikalla kolmessa vaiheessa 1958, 1959 ja 1963 korttelin luoteiskulmaan. Vuonna 1957 vanhan ja uuden siilo-osaston väliin Palmqvist suunnitteli välisan, nelikulmaisten siilojen rakennuksen, korkeudeltaan 48,52 m.¹³⁵ Arvotettiin rakennushistoriaselvityksessä 1993 teollisuushistoriallisesti arvokkaaksi, kaupunkikuvallisesti huomiota herättäväksi kohteeksi, jonka tulevaa käyttöä suunniteltaessa tulisi erityisesti huomioida ympäristö ja julkisivun luonne¹³⁶. Museovirasto pitää kilpailuehdotusarvioinnissaan¹³⁷ mahdollisena siilojen uusiokäyttöä esimerkiksi siten, että siilojen sisään avataan usean kerroksen korkuinen sali- tms. tila. Ikkuna-aukotus tulisi sovittaa suojelutavoitteisiin. Betonisiilot ovat mukana myös Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen luettelossa 1993. Asemakaavassa siilot on suojeltu sr-4-merkinnällä.

Museokadun lämpökeskus (O)

W.G. Palmqvistin vuonna 1957 suunnittelema 3-kerroksinen lämpökeskus on julkisivultaan tiiltä. Se sijoittuu betonisiilojen taakse Museokadun varteen.¹³⁸

tuotevarasto ja makaronitehdas (P) (purettu)

O. Tuomiston palokadun varteen 1963 suunnittelema makaronitehdas oli perustuksiltaan betonia ja julkisivultaan tiiltä ja mineriittilevyä.¹³⁹

kaurapakkaamo (Q) (purettu)

O. Tuomiston vuonna 1978 suunnittelema 4-kerroksinen pakkaamo on julkisivultaan tiiltä. Vuoden 2003 muutostyössä se purettiin.¹⁴⁰

Alla Palmqvistin betonisiilot rakennusvaiheessa 1958. Vaasan kaupungin keskusarkisto / Pohjanmaan museo.

Viereisellä sivulla ylhäällä Rantamyly korotusosineen, taustalla betonisiilot. 1960-luku. Pohjanmaan museo.

Viereisellä sivulla alhaalla elevaattoritorni, elevaattorikäytävä ja jatkettu varastorakennus. Mahdollisesti 1960-luku. Pohjanmaan museo.

darreosasto (R) (purettu)

Käytettävissä olevissa lähteistä ei löytynyt tietoja. Osastoa käytettiin viljan kuivaamiseen. Vuoden 2003 muutostyössä darreosasto purettiin.

Rantamyllyn korttelin nykytilanne on hyvä: myllykompleksi on Åbo Akademin käytössä ja otettu arkkitehtonisesti ansiokkaasti uusiokäyttöön. Uusi ja vanha ovat tasapainoisessa suhteessa toisiinsa siten, että uudet kerrostumat ja detaljit erottuvat luonteeltaan vanhasta, kertoen omasta syntyajankohdastaan, mutta kunnioittaen kuitenkin vanhaa kerrostumaa. Kortteli on vuonna 2007 palokujan ja Kirjastonkadun kulman osalta täydentynyt uusien, myös arkkitehtonisesti korkeatasoisten, ympäristön mittakaavan ja luonteen huomioivien asuinkerrostalojen myötä. Ranta-alue elevaattoritornien ympärillä on keskeneräinen.

MERKITYS JA ARVO:

Rantamyllä on kulttuurihistoriallisesti, erityisesti teollisuushistoriallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöönnä kannalta merkittävä kokonaisuus sekä valtakunnallisesti että Rantakadun ja Vaasan kaupunkikuvan näkökulmasta. Erityisesti kokonaisuuden vanhimmat osat ovat merkittäviä myös valtakunnallisesti. Korttelin arvo on sen moninaisuudessa, ajallisissa kerrostumissa ja nykyisellään eri aikoina syntyneen arkkitehtuurin korkeassa tasossa.

Rakennusperinneselvityksessä 1986 elevaattoritornit ja rakennusperinneselvityksessä 2000 koko Rantamyllä on arvotettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöönnä kannalta arvokkaaksi kohteeksi.

Ympäristöministeriön selvityksessä (1988) Rantamyllä on kirjattu kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi teollisuusrakennukseksi.

Museoviraston inventoinnissa (1991) Rantamyllä on arvotettu historiallisesti (teollisuushistoria) rakennushistoriallisesti ja miljöönnä (kaupunkikuvan) kannalta arvokkaaksi kohteeksi.

Rantamyllä elevaattoritorneineen ja -käytävineen on Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen luettelossa (1993).

"Koko rantamyllyn alue on kulttuurihistoriallisesti arvokas. Sen historiallinen arvo on kiistaton. [...] Rantamyllällä on suuri paikallishistoriallinen merkitys, eikä sen merkitys rajoitu ainoastaan paikkaan. Rakennukset ovat konkreettisia historiallisia dokumentteja, jotka liittyvät teollisuutemme historiaan ja A.A. Levónin persoonaan. [...] Rakennusten rakennushistoriallinen arvo on myös merkittävä. Vanhimmat rakennusosat Rantakadun varrella ovat noin 145 vuoden ikäisiä ja konttorirakennus kuuluu kaupungin ensimmäisiin rakennuksiin. [...]"

Rantamylyssä on on esimerkkejä myllyteollisuuden rakennustavoista pitkältä ajanjaksolta ja esimerkiksi vuonna 1929 tiilestä rakennettua siilorakennusta voidaan verrata vuosina 1958-1963 rakennettuihin betonisiiloihin. Monet eri-ikäiset rakennukset muodostavat mielenkiintoisen kokonaisuuden, jonka jokainen osa on tärkeä. Erityisen kiinnostavia yksityiskohtia ovat monet erilaiset tiiliulkoseinien muunnokset. [...] Rantamylyn merkitys ympäristölle on kiistaton. Se on pitkän ajan antanut erityisen leimansa kaupunkikuvaan ja rakennuskompleksilla on erityisen merkittävä asema Pohjoisen Kaupunginseudun suunnalta katsottaessa. Rantamylystä elevaattoritorneineen on tullut yksi Vaasan tunnusmerkeistä.” Susanne Öst 1993 ¹⁴¹

”Höyrymylly on kohdannut saman kohtalon kuin lukuisat muut Vaasan, Suomen ja Euroopan teollisuuslaitokset. Teollisuus on lopettanut toimintansa ja rakennukset on otettu uuteen käyttöön. Tässä tapauksessa suunnittelija on osoittanut kunnioittavaa suhtautumista olemassa olevaan rakennuskokonaisuuteen, sen varhaisempaan käyttöön ja historiallisiin vaiheisiin. Tyhjäksi jääneet teollisuusrakennukset, joista koneet ja henkilöstö ovat lähteneet, eivät palaudu entisikseen. Uusi käyttö säästää rakennuksia raunioitumiselta. Academill on nyt uudessa muodossaan inspiroiva, kaunis ja tunnelmallinen ympäristö. Lämpimän punaiset tiiliseinät luovat omaleimaisen ilmapiirin. Julkinen käyttö antaa jokaiselle mahdollisuuden tutustua ympäristöön. Rakennukset säilyvät innoittavana ympäristönä henkilökunnalle, opiskelijoille, vuokralaisille ja vierailijoille.” Susanne Öst 2004 ¹⁴²

TOIMENPIDE-EHDOTUS:

Betonisiilojen uusiokäyttötarkoitus on edelleen avoin. Siilot säilyttävinä toimintavaihtoehtoina on tutkittu opiskelija-, palveluasumista, hotellia, toimistotiloja ja teollisuuseumeotiloja (mikä olisi luontevaa tässä kontekstissa) sekä arkkitehtonisesti kunnianhimoisimpana vaihtoehtona auditorion sijoittamista siilomassan keskelle siten, että liukuvalettuja siiloja koossapitävän kantavan rakenteen toiminta ei vaarannu. Jotta säilyttämismahdollisuus olisi omistajalle houkutteleva, olisi lisärakennusoikeutta osoitettava siilojen taakse Museokadun varteen.

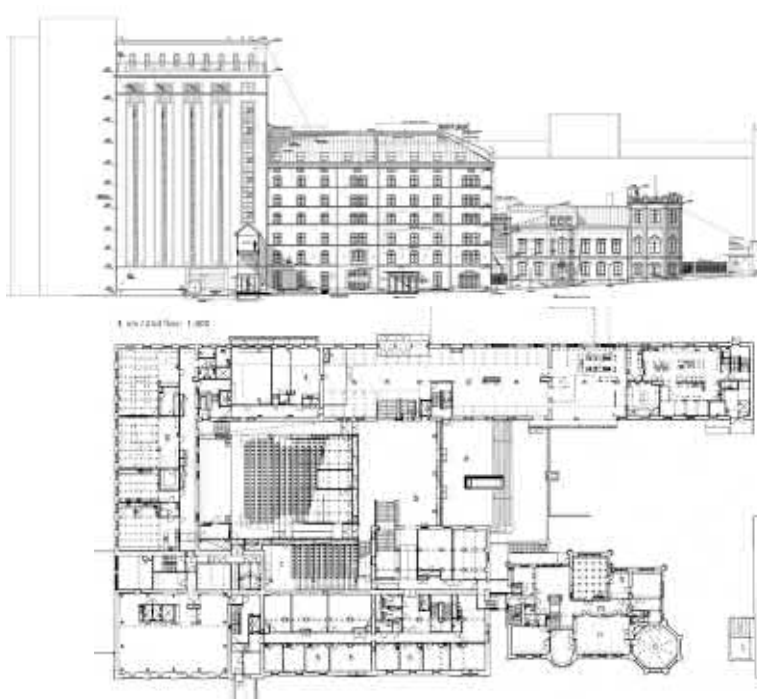
Mikäli päädytään siilot purkavaan vaihtoehtoon, voidaan korvaava rakennus sijoittaa Museokadun varteen kadun suuntaisesti niin, että museon vanhasta osasta rantaan avautuu näkymä ja Museokatu voidaan tarvittaessa jatkaa rantaan saakka. Rakennusmassa voi olla kapea ja korkea säilyttäen ajatuksen siilojen mittakaavasta. Toimintavaihtoehtoja ovat toimistotilat Åbo Academille tai Pohjanmaan museolle. Lisäpaikotustarve voidaan osoittaa museon ja siilojen väliin viherkansirakenteena. Maan alle, luonnonvalonsaanti turvaten, voidaan sijoittaa myös museon tarvitsemat konservointi- ja varastotilat. Tällöin voidaan rakentaa myös sisäyhteys museon vanhaan osaan.

Interventiot ja lisäykset on autenttisuuden säilyttämiseksi tehtävä niin, että vanha ja uusi rakenne ja kerrostuma erottuvat toisistaan hienovaraisesti.

Viereisellä sivulla viistokuva Rantamylyn korttelista, 2000-luku. Vaasan kaupunkisuunnittelu.

Alla Rantamylyn julkisivu Rantakadun suuntaan sekä 3. kerroksen pohjapiirros. Quad Arkkitehdit oy, 1999-2003. Julkaisussa Arkkitehti-lehti 5/2004.

Seuraavalla aukeamalla Åbo Academiin kesällä 2007. Yläriivissä punatiiliset vanhimmat osat sekä betonisiilot Rantakadun ja Kaupunginselän suuntaan, keskivivissä näkymiä palokujan varrelta ja betonisiilot Museokadun suuntaan, alarivissä Rantakadun myllyn tiilijulkisivua, Rantamylyn ja Levónin talon välinen kongi sekä sisäpiha uusine aulatiloineen. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Levónin talo (nyk. Åbo Academill), Rantakatu 2

1857 C.A. Setterberg

Rantamylyn korttelin rakentaminen aloitettiin Setterbergin piirtämästä Levónin talosta ja kasvihuoneesta, jotka valmistuivat 1860-61. Julkisivuja ei täysin toteutettu Setterbergin suunnitelmia seuraten. Alkuperäiset päätilat Setterberg sijoitti toiseen kerrokseen. Kaksikerroksinen punatiilinen, rikkaasti detaljoitu talo edustaa epäsymmetrisine pohjakaavoineen, sisäänkäynteineen ja 8-kulmaisine torneineen 1800-luvun englantilaissävystä ja romanttista Tudor-gotiikkaa.

Vuosina 1921-25 Art. Helenius lisäsi ullakkokerrokseen ateljeen ja toiseen kerroksen eteisen, isännänhuoneen ja salongin. Talo muutettiin 1935 Vaasan Höyrymyllyn konttoritiloiksi W.G. Palmqvistin suunnitelmien mukaisesti. Tällöin taloon tehtiin tilallisia ja toiminnallisia muutoksia; mm. rakennusta korotettiin pihan puolella kerroksella ja liitettiin yhdyskäytävällä viereiseen myllykompleksiin.¹⁴³

Vuoden 2003 muutöstyössä talo restauroitiin ja (seinä- ja kattomaa-
lausten osalta) rekonstruoitiin ja siihen sijoitettiin korkeakoulun hallin-
totilat.¹⁴⁴

Asemakaavassa talo on suojeltu sr-3-merkinnällä.

MERKITYS JA ARVO:

Levónin talo on rakennuksena ja osana Rantamylyn ja Rantakadun
miljöökokonaisuuksia valtakunnallisesti merkittävä.

Rakennusperinneselvityksessä 1986 talo on arvotettu historiallisesti,

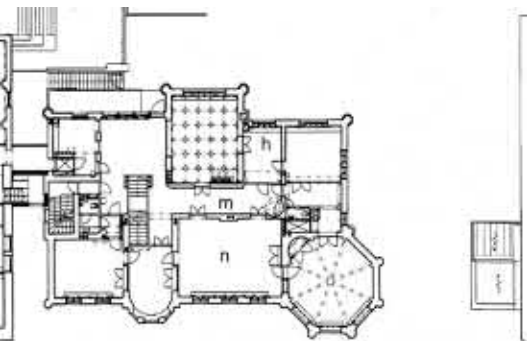
rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöönn kannalta arvokkaaksi kohteeksi.

Talo on rakennushistoriaselvityksessä 1993 arvotettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja miljöönn kannalta arvokkaaksi.¹⁴⁵

Talo on Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen luettelossa (1993).

Vaasan seutukaavaliitto on 1991 kirjannut talon kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti arvokkaaksi.

Levónin talo on mukana vuoden 2003 Arvokkaita sisätiloja -luettelossa.

Rantakadun porttirakennus, Rantakatu 2

W.G. Palmqvistin piirtämä Levónin talon viereinen, Backmanin jugend-taloon rajautuva tiilirakenteinen porttirakennus on vuodelta 1936. Arvotettiin rakennushistoriaselvityksessä 1993 historiallisesti ja miljöönn kannalta arvokkaaksi.¹³¹ Asemakaavassa porttirakennus on suojeltu sr-3-merkinnällä.

Viereisellä sivulla Levónin talon fasadit Rantakadun suuntaan talvella 2008. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Ylhäällä Rantakadun porttirakennus talvella 2008. Oikealla Levónin talon pihafasadi kesällä 2007. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit.

Piirustukset Levónin talon korjaus- ja restaurointityö Åbo Academillin hallintotiloiksi. Quad Arkkitehdit oym 1999-2003. Julkaisussa Arkkitehti-lehti 5/2004.

Backmanin talo, Rantakatu 3

1911-12 A.W. Stenfors

Nelikerroksinen rapattu, tiilirakenteinen asuin- ja toimistotalo edustaa selkeäpiirteistä, jo rationalismiin vivahtavaa jälkijugendia. Vaasan tuotteliain kerrostalosuunnittelija A.W. Stenfors piirsi talon huolitsija Lennart Backmanille¹⁴⁶. Symmetristä julkisivua jäsennoi kolme erkeeriä ja geometrinen reliefimäinen julkisivuornamentiikka. Katukerros erottuu jalustana.

Backmanin talo istuu hyvin Rantamyllyn rakennusten mittakaavaan ja värimaailmaan, rajaa selkeästi katutilaa ja eduspuistoa ja muodostaa kaupungin julkisivua meren suuntaan. Julkisivut on korjattu 2007.

Kråkströmin ja Korhosen kaavassa 1967 rakennus on esitetty purettavaksi ja korvattu Rantakatuun nähden poikittaisella lamellimasalla.

Asemakaavassa talo on suojeltu sr-3-merkinnällä.

MERKITYS JA ARVO:

Backmanin talo on rakennuksena ja osana Rantakadun miljöötä paikallisesti merkittävä.

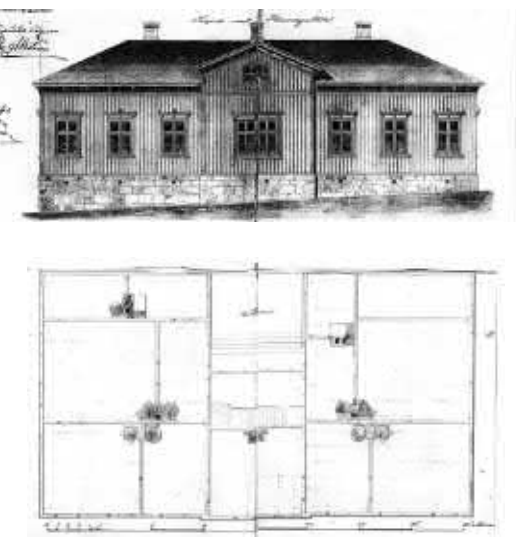
Rakennusperinneselvityksessä 1986 talo on arvotettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöönn kannalta arvokkaaksi kohteeksi.

Vasemmalla Backmanin talo kesällä 2007. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Viereisellä sivulla alhaalla Johanssonin talo korjaustyövaiheessa kesällä 2007. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Viereisen sivun piirustukset Setterbergin suunnitelmat Johanssonin talon fasadiksi ja pohjapiirustus. Lähde tarkistamaton.

Johanssonin talo, Rantakatu 3

1858 C.A. Setterberg

Yksikerroksinen puurakenteinen, aumakattoinen asuintalo edustaa empirevaikutteista klassisismia. Julkisivut ovat symmetriset ja pystyrimoitettut. Molempien katujen suuntaan rakennuksen keskiosa kohoaa päätyaiheeksi räystäslinjan yläpuolelle; Rantakadun puolella symmetrisesti tämän korotuksen molemmin puolin on kaksi pienempää päätyaihetta.

Johanssonin talo muodostaa pienimittakaavaisen kokonaisuuden Kirjastonkadun toisella puolella sijaitsevien Schaumanin ja Ekin talojen kanssa. Rajautuessaan katulinjaan talo rajaa katutilaa hyvin. Talon julkisivut ja katto on äskettäin kunnostettu.

Kråkströmin ja Korhosen kaavassa 1967 Backmanin ja Johanssonin tontit on yhdistetty ja Backmanin talon tapaan Johanssonin talo on esitetty purettavaksi ja korvattu samalla, Rantakatuun nähden poikittaisella lamellimassalla.

Asemakaavassa talo on suojeltu sr-3-merkinnällä.

MERKITYS JA ARVO:

Johanssonin talo on (Setterbergin suunnittelemana) rakennuksena ja osana Rantakadun miljöötä valtakunnallisesti merkittävä.

Rakennusperinneselvityksessä 1986 talo on arvotettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöönn kannalta arvokkaaksi kohteeksi.

Schaumanin talo, Rantakatu 4

1860-luku

1888 W. Backmansson, Fr. Thesleff muutossuunnitelmat

Yksikerroksinen puurakenteinen, aumakattoinen talo edustaa uusrenessanssia; tyylille ja ajankohdan puurakentamiselle tyypillisesti ikkunat on käsitelty rikkaasti detaljoiden. Kuistia on muutettu (lasitettu) mutta istuu rakennukseen varsin hyvin. Kråkströmin ja Korhosen kaavassa 1967 Schaumanin talo on esitetty purettavaksi ja korvattu Rantakatuun nähden poikittaisella lamellimassalla.

Schaumanin talo (Ruotsalainen klubi) muodostaa pienimittakaavaisen kokonaisuuden naapureidensa Johanssonin ja Ekin talojen kanssa. Talo vetäytyy hieman katulinjasta sisään ja tontti rajautuu katuun nähden matalalla, yksinkertaisella pystyrima-aitauksella. Rakennus käsittää 150 hengen juhlahuoneiston, toisen kerroksen klubitilan ja kellarikerroksen ravintolatilan.

Asemakaava sallii rakennettavaksi 6-kerroksisen asuintalon.

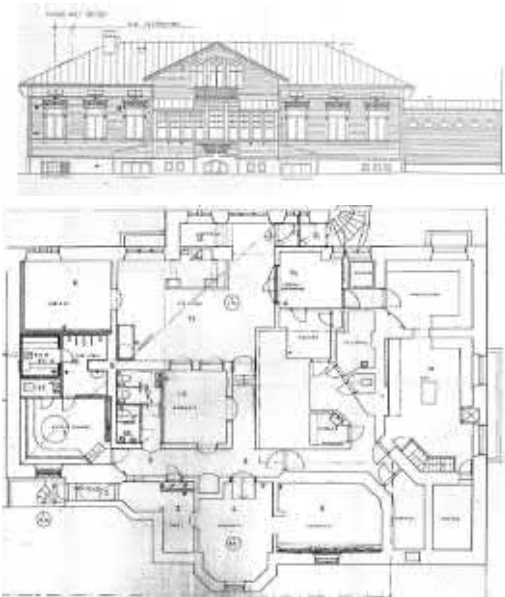
MERKITYS JA ARVO:

Schaumanin talo on rakennuksena ja osana Rantakadun miljööä paikallisesti merkittävä.

Rakennusperinneselvityksessä 1986 talo on arvotettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljööön kannalta arvokkaaksi kohteeksi. Schaumanin talo on mukana vuoden 2003 Arvokkaita sisätiloja -luettelossa.

TOIMENPIDESUOSITUS:

Talo suojellaan asemakaavassa sr-4-merkinnällä.

Ekin talo, Rantakatu 4

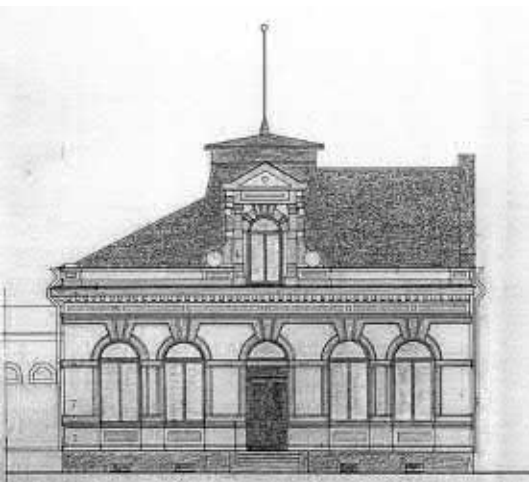
1905 Fr. Thesleff muutossuunnitelmat

Viereisellä sivulla Schaumanin talon pääfasadi ja pohjapiirustus. Lähde tarkistamaton.

Viereisellä sivulla alhaalla Schaumanin talo (Ruotsalainen klubi) kesällä 2007. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Alla Thesleffin suunnitelma Ekin talon fasadiksi. Lähde tarkistamaton.

Alla Ekin talo kesällä 2007. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Yksikerroksinen rapattu tiilirakenteinen toimistorakennus on hengeltään kertaustyylien mukaista, lievästi manieristissävyytteistä uusrenessanssia voimakkaasti hammastettuine kornisseineen. Keskiosa korostuu voimakkaana kattokerroksen puolikaari-ikkunan ja siihen liittyvien aedícula-aiheiden ansiosta. Taustan korotettu katto on ranskalaistyylinen. Ekin talo muodostaa pienimittakaavaisen kokonaisuuden naapureidensa Johanssonin ja Schaumanin talojen kanssa.

Kråkströmin ja Korhosen kaavassa 1967 Schaumanin ja Ekin tontit on yhdistetty, ja Schaumanin talon tapaan Ekin talo on esitetty purettavaksi ja korvattu samalla, Rantakatuun nähden poikittaisella lamellimassalla.

Asemakaava sallii rakennettavaksi yksikerroksisen osan, joka liittyy viereisen tontin 6-kerroksiseen asuintaloon.

MERKITYS JA ARVO:

Ekin talo on rakennuksena ja osana Rantakadun miljöötä paikallisesti merkittävä.

Rakennusperinneselvityksessä 1986 talo on arvotettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöön kannalta arvokkaaksi kohteeksi.

TOIMENPIDESUOSITUS:

Talo suojellaan asemakaavassa sr-4-merkinnällä.

Setterbergin talo, Rantakatu 6

1856 C.A. Setterberg

Setterberg piirsi noin 180 yksityistaloa, mutta niistä vain kolme on uusgoottilaisvaikutteista. Hänen itselleen piirtämä kaksikerroksinen talo edustaa kulmaturelleineen ja päätyerkkereineen Suomessa harvinaista asuinrakennuksissa englantilaisvaikutteista uusgotiikka. Talo on sekaranteinen: julkisivut rapattua tiiltä ja runko pystyhirttä ¹⁴⁷. Rappaukseen on saumattu kahta erikorkuista harkotusta imitoivat linjat. Räystäslinjaa ja kerrosten välistä simssiä on korostettu. Ikkunat on gotiikasta poiketen päätetty loivasti kaareutuvin frontonein.

Rakennus vetäytyy katulinjasta sisään keskelle puutarhaa; alun perin talon ympäröikin pieni muotopuutarha. ¹⁴⁸ Rakennuksen korkea, selkeä massa ja nykyinen voimakas väri kuitenkin hahmottavat katutilaa puustonkin lävitse.

Kråkströmin ja Korhosen kaavassa 1967 talo on jätetty ennalleen.

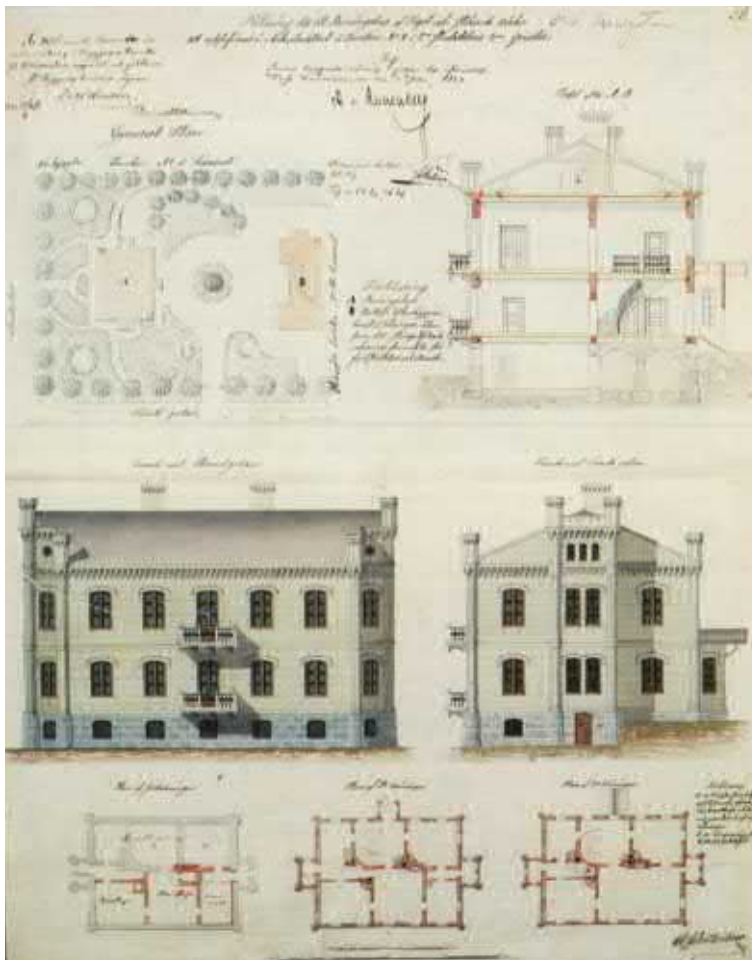
Talossa on Setterbergin jälkeen asunut mm. vankien ystävä Mathilda Wrede. Talo on toiminut myös tullikamarina ja on nykyisin päiväkotia. Sisätiloja on muutettu 1980-luvulla.

Asemakaavassa rakennusta ei ole suojeltu.

Alla vasemmalla Setterbergin suunnitelma Rantakatu 6:een, 1856. Pohjanmaan museo, julkaisussa Vaasan historia IV, s.629.

Viereisellä sivulla 1980-luvun muutossuunnitelmat päiväkodiksi. Vaasan kaupungin Talotoimi / Vaasan kaupunkisuunnittelu.

Alla oikealla sekä viereisellä sivulla Setterbergin talo talvella 2008. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

MERKITYS JA ARVO:

Setterbergin talo on rakennuksena ja osana Rantakadun miljöötä valtakunnallisesti merkittävä.

Rakennus on valtakunnallisestikin tärkeä esimerkki Setterbergin asuintaloarkkitehtuurista ja harvinainen esimerkki englantilaisvaikutteisesta uusgotiikasta.. Lisäksi se on kulttuurihistoriallisesti arvokas.

Rakennusperinneselvityksessä 1986 talo on arvotettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöön kannalta arvokkaaksi kohteeksi.

TOIMENPIDESUOSITUS:

Talo suojellaan asemakaavassa sr-3-merkinnällä. Erityisesti rakennuksen ulkohahmo (julkisivut, massa ja katto- ja räystääsmuodot) on suojeltava. Mikäli nykyinen toiminta lasten päiväkotina lakkaa, pyritään talolle löytämään sellainen toiminta, joka sallii muutostöissä kohtuullisesti alkuperäisen asun palauttamisen, mikäli tästä löytyy dokumentteja.

Virkailijatalo, Hietasaarencatu 1 B

1923-24 Carl Schoultz

Nelikerroksinen asuintalo edustaa 20-luvun symmetristä, suhdemaailmaltaan hienoviritteistä ja varsin pitkälle pelkistettyä klassisimia. Rapattu talo on tiilirakenteinen ja aumakattoinen. Se hahmottuu geometrialtaan selkeänä massana Setterbergin puiston äärellä.

Kräkströmin ja Korhosen kaavassa Virkailijatalo on esitetty purettavaksi ja korvattavaksi (Virkailijatalon tapaan) puiston puoleiseen reunan rajautuvalla 5-kerroksisella asuintalolamellilla.

Asemakaava sallii rakennettavaksi 5-kerroksiseen asuintalon.

MERKITYS JA ARVO:

Virkailijatalo on rakennuksena ja osana Rantakadun miljöötä paikallisesti merkittävä.

Rakennusperinneselvityksessä 1986 talo on arvotettu rakennustaiteellisesti arvokkaaksi kohteeksi.

TOIMENPIDE-EHDOTUS:

Talo suojellaan asemakaavassa sr-4-merkinnällä. Erityisesti rakennuksen ulkohahmo (julkisivut, massa ja katto- ja räystäsmuodot) sekä yksityiskohdat on suojeltava.

Hovioikeudentalo (Residenssitalo, Valtion virastotalo)

1855 C.A. Setterberg

Viereisellä sivulla ylhäällä Virkailijatalo talvella 2008. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

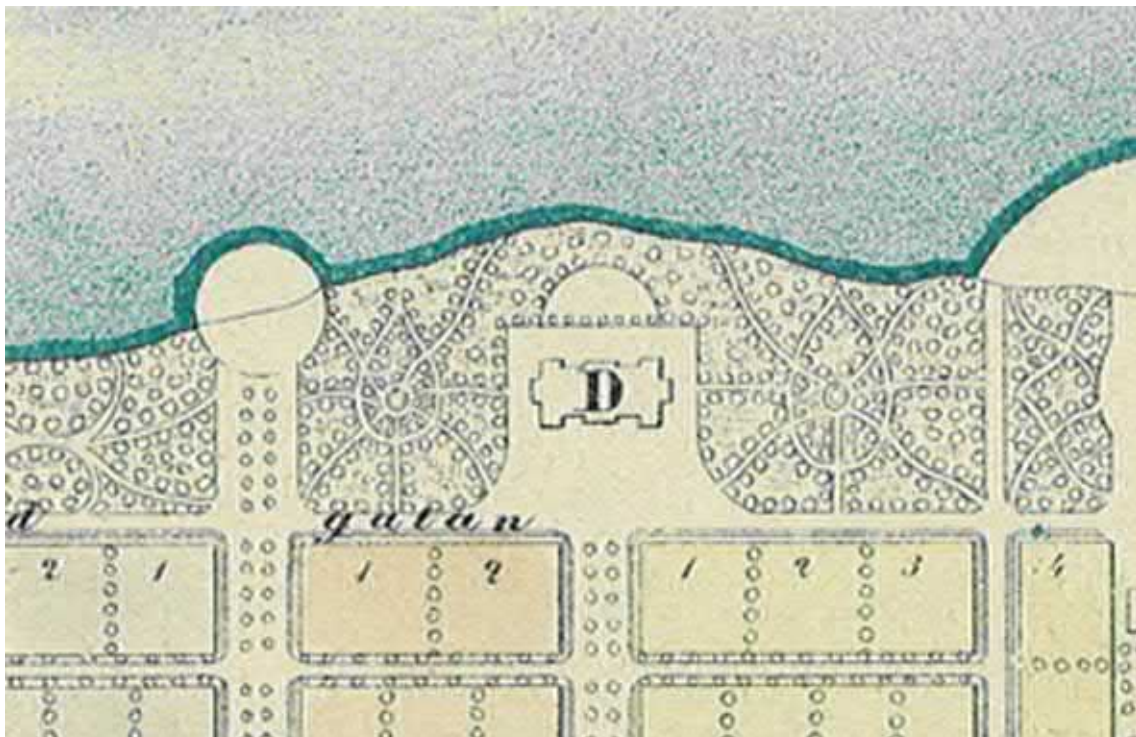
Viereisellä sivulla alhaalla Virkailijatalo. Gunnar Bäckman, julkaisussa Viljanen & Vuolteenaho, Vaasan kaupungin rakennusperinneselvitys, s.34.

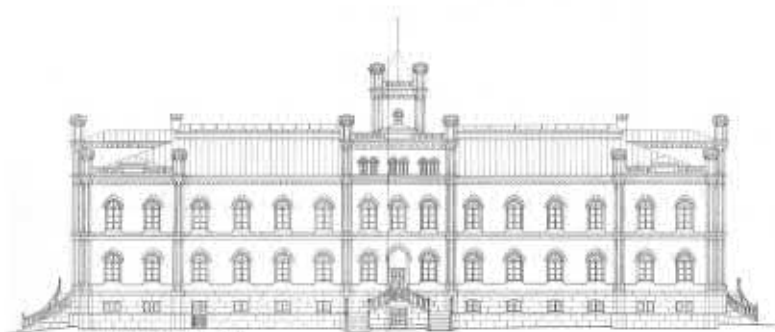
Alla Setterbergin kaupunkisuunnitelma 1855. Vaasan kaupunkisuunnittelu / Pohjanmaan museo.

Residenssitalo, jonka rakentamisesta tehtiin päätös 1855, oli yhteinen virastorakennus Vaasan hovioikeutta, lääninhallitusta, maanmittauskonttoria, Suomen Pankin Vaihtokonttoria ja lääninarkkitehdin työhuonetta varten. Setterberg päiväsi suunnitelmansa lokakuussa 1855. C.A. Edelfeltin johtama Valtion intendenttikonttori tarkasti ne vielä samana vuonna ja keisari vahvisti seuraavana vuonna.¹⁴⁹ Talon rakentaminen käynnistyi (osin tukholmalaista ja turkulaista työvoimaa käyttäen) kesällä 1857 länsiseinustan 85 m pitkän kivimuuriin rajautuvan terassin valmistuttua.¹⁵⁰ Residenssitalo otettiin käyttöön 1.8.1862.¹⁵¹

Residenssitalo sijoitettiin paloturvallisuusvaatimusten vuoksi puistoon, mutta Setterberg käytti hyväkseen sijoituksen kaupungin identiteettiä luovat ja kaupunkiesteettiset aspektit: dramaattisen ja ryhdikkään sijainnin kaupungin suuntaan Hovioikeudenpuistikon päätteenä ja meren suuntaan rantapuiston kukkulan laella.

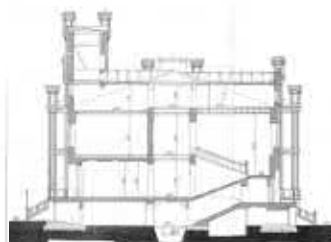
Talo edustaa Setterbergin romanttista, englantilaisvaikutteista uusgotiikkaa, jossa taidehistorioitsijat erottavat empiren ja romaniikan piirteitä ja kutsuvat myös Tudor-gotiikaksi¹⁵². Talo on kaksikerroksinen, pohjakaavaltaan H:n muotoinen. Se on luonteeltaan yksiaineinen: julkisivut muurattiin migmatiittisokkelin¹⁵³ päälle kovaksi poltetusta punaisesta tiilestä; tiilet poltettiin Levónin Hietalahden tehtaalla.

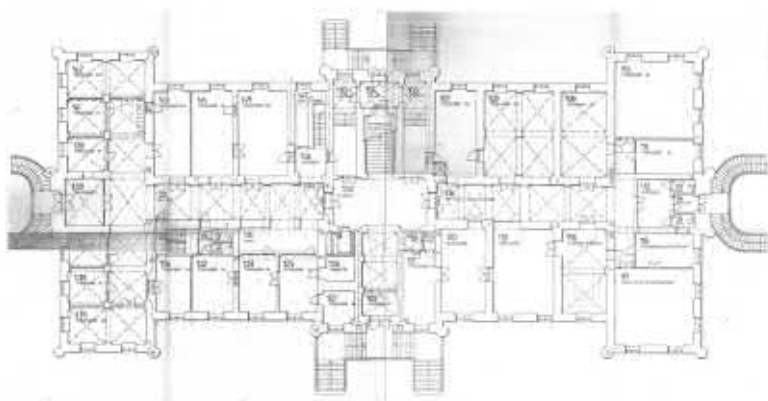

Hovioikeudentalon pää- ja päätyjulkisivu, leikkaus ja pohjapiirustus. Lähde tarkistamaton.

Alla Hovioikeudentalo 1800-luvun lopulla. Talon oikealla puolella alkuperäinen ulkorakennus ennen vuoden 1904 laajennusta. Pohjanmaan museo, julkaisussa Vaasan historia IV, s.626.

Viereisellä sivulla Setterbergin piirustukset Virastotaloksi 1855. Vaasan Hovioikeuden arkisto, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s.36.

Julkisivut jäsentyvät symmetrisinä. Molemmilla pitkillä sivuilla perusmassasta erottuvat sekä sivu- että keskirisaliitit attikoineen. Talon ominaisin piirre on 4-kerroksinen tasalakinen englantilaistyylinen kellotorni. Risaliittien ja kellotornin kulmia aksentoivat 8-kulmaiset turellit. Rakennuksen keskellä porrastilaa ja keskikäytävää valaisee teknisesti edistysellinen nauhamainen kattolyhty. Julkisivussa ikkunat ovat pyöreäkaarisia strozzi-ikkunoita. Fasadien ornamenttiaiheita ovat ristikkoreliefinauhat, pyörökaari- ja sakaraharjafriisit sekä kerroksia julkisivuissa jakavat vaakasuuntaiset simssit.¹⁵⁴

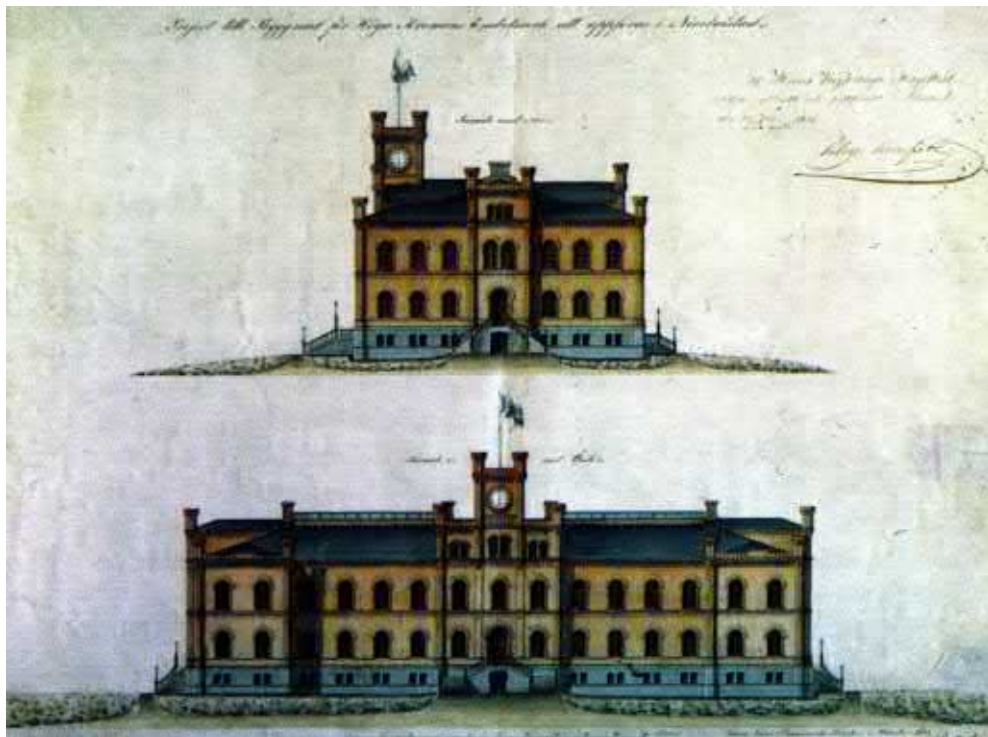
Interiöörit seinä- ja kattomaalauksineen sekä taideteoksineen ja kalusteineen kuuluvat Suomen arvokkaimpiin.

Vuonna 1939 sisätiloja ja lämmitystekniikkaa modernistoiitiin.¹⁵⁵

Viimeisimmät restaurointi- ja korjaustyöt tehtiin 1975-76 ja 1985-87. Hovioikeudentaloa on restauroitu entistään uusgoottilaiseen tyyliin. Arkkitehtitoimisto Marja ja Kari Kyyhkynen oy:n johdolla julkisivuja palautettiin alkuperäiseen asuun mm. ikkunajakojen osalta. Osassa taloa vuosien kuluessa muuttunutta tilajakoa palautettiin lähes alkuperäiseksi. Ilmanvaihtoa koneellistettiin keittiössä, ruokasaleissa ja sosiaalitiloissa, muissa tiloissa ilmanvaihto on edelleen painovoimaista. LPR-arkkitehdit oy laati vuonna 2004 iv-järjestelyvaihtoehdoista hankesuunnitelman¹⁵⁶, jossa konehuonetta ehdotettiin piilotettavaksi maan alle rinteeseen rakennuksen länsipuolelle.

Vuodesta 1984 lähtien talossa on toiminut pelkästään Hovioikeus.

Asemakaavassa Hovioikeudentaloa ei ole suojeltu.

MERKITYS JA ARVO:

Hovioikeudentalo on valtakunnallisesti merkittävä historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöönnä kannalta. Se on mahdollisesti Vaasan arvokkain rakennus ja komein interiööri. Valtakunnallisesti se on historiallisen arkkitehtuurimme eliittiä. Se on ehkä hienoin Setterbergin kaupunkisuunnitelmaa koristavista helmistä.

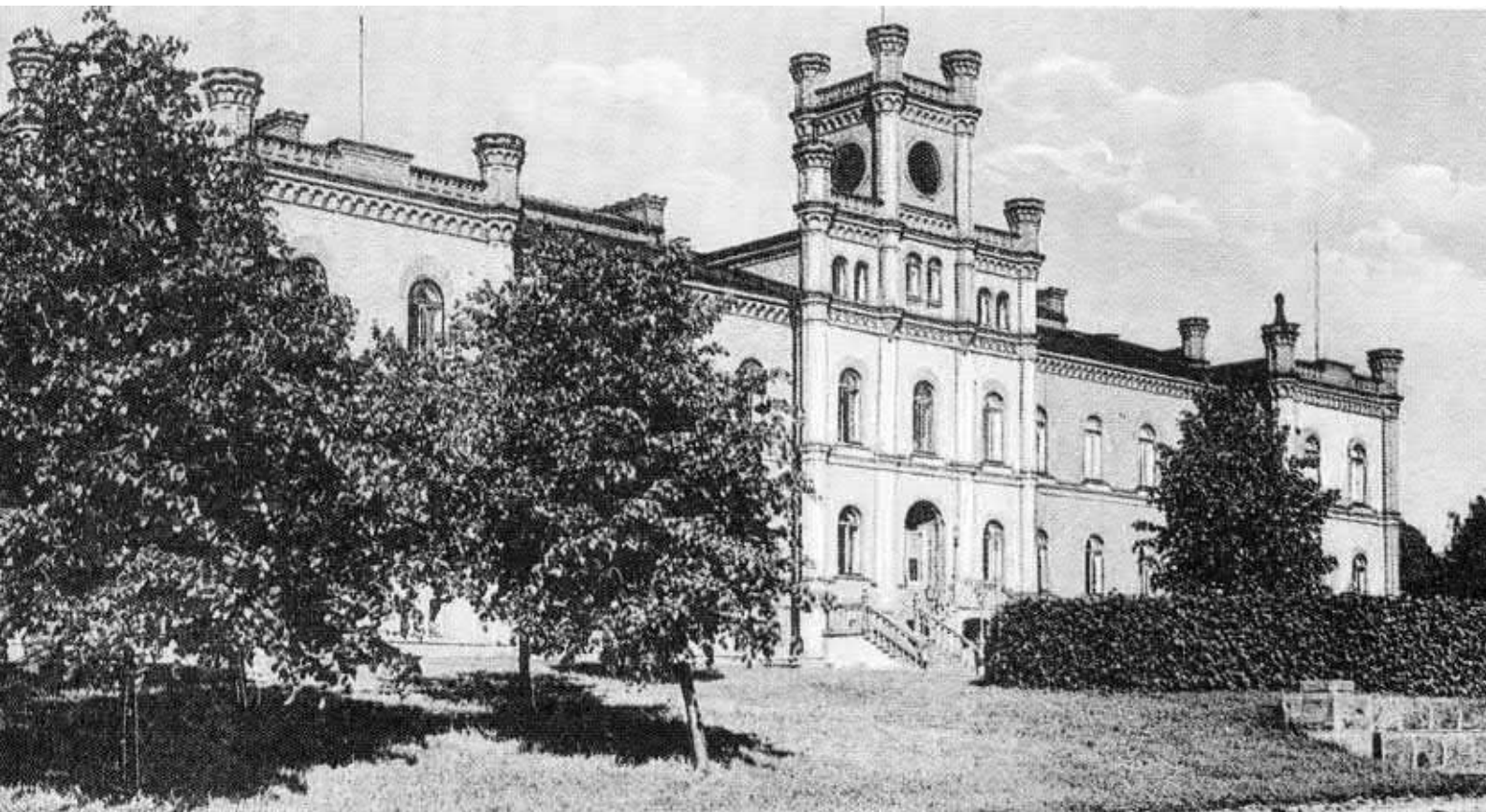
Rakennusperinneselvityksessä 1986 Hovioikeudentalo arvotettiin historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöönnä kannalta merkittäväksi.

4.12.1991 Hovioikeudentalo suojeltiin valtioneuvoston päätöksellä ja asetuksen 480:1985 nojalla. Rakennus merkittiin suojeluluokkaan S1 (rakennus on kokonaan suojeltu). Suojelu ei koske tonttia eikä Hovioikeudenpuistoa.¹⁵⁷

Hovioikeudentalo interiööreineen ja ympäristöineen on Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen luettelossa (1993).

TOIMENPIDE-EHDOTUS:

Hovioikeudentalo suojellaan asemakaavassa sv-merkinnällä, tontti ja Hovioikeudenpuisto s-3-merkinnällä ja kivimuurit s-10-merkinnällä.

Virastotalon ulkorakennus (purettu)

1855 C.A. Setterberg
1904 K.V. Reinius laajennus

Setterbergin suunnittelema ulkorakennus toteutettiin 1857 Virastotalon tontin luoteiskulmaan 30 metriä päärakennuksesta. Yksikerroksinen tiilirakennus sisälsi käymälät ja pesutuvan ja oli pohja-alaltaan 10.5 m x 6 m. Setterbergin piirustusten mukaan ikkuna- ja oviaukot olivat pääasiassa kaariaukkoja.

Lääninarkkitehti K.V. Reinius laajensi ulkorakennusta pohjakaavaltaan L:n muotoiseksi 1904 halkovarastoilla. Laajennus oli suuri suhteessa alkuperäiseen suorakaiteen muotoiseen osaan.¹⁵⁸

Virastotalon tilojen modernisoitaessa 1939 ulkorakennus purettiin pois, kuten jo 1924 oli sovittu.¹⁵⁹

Virastotalon kaivo (purettu)

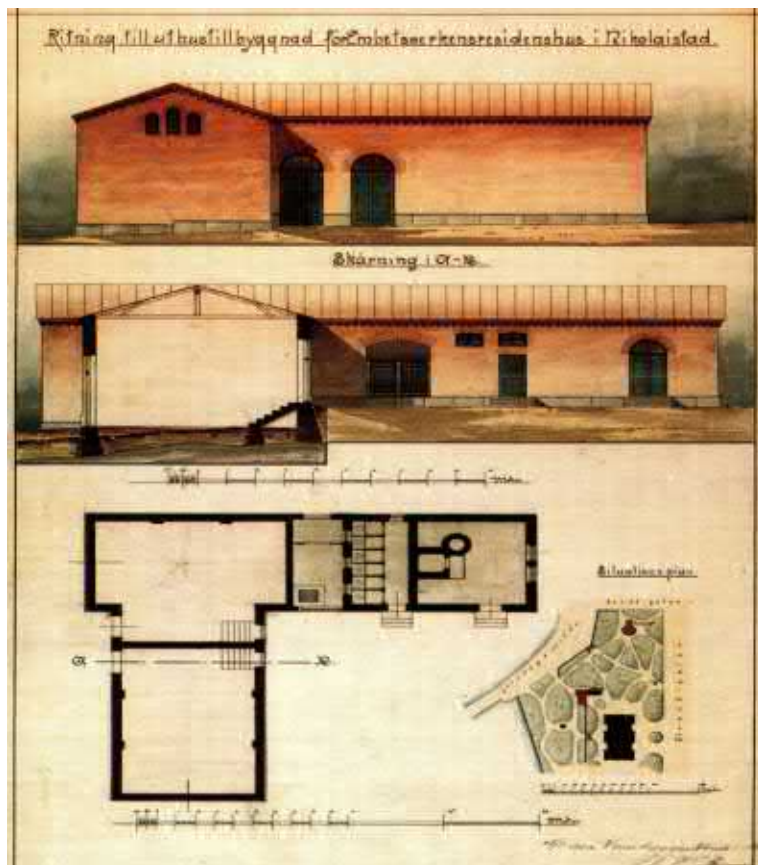
1855 C.A. Setterberg, toteutus 1857

Setterbergin suunnittelema pieni kaivorakennus toteutettiin 1857 Rantakadun tuntumaan Virastotalon koillispuolelle. Satulakattoinen kaivorakennus oli väriltään keltainen. Kaivo on purettu.¹⁶⁰

Edellisellä aukeamalla Hovioikeudentalo ja Hovioikeudenpuisto kesällä 2007 ja talvella 2008. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Viereisellä sivulla Hovioikeudentalo. Vaasan kaupunkisuunnittelu, julkaisussa Bonn et al., Puistoja Vaasassa..., s.66.

Alla Virastotalon porttirakennuksen laajennus, K.V. Reinius 1904. Vaasan Hovioikeuden arkisto, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s.37.

Rantapaviljonki (Strampen), Hovioikeudenpuisto

1869 C.A. Setterberg

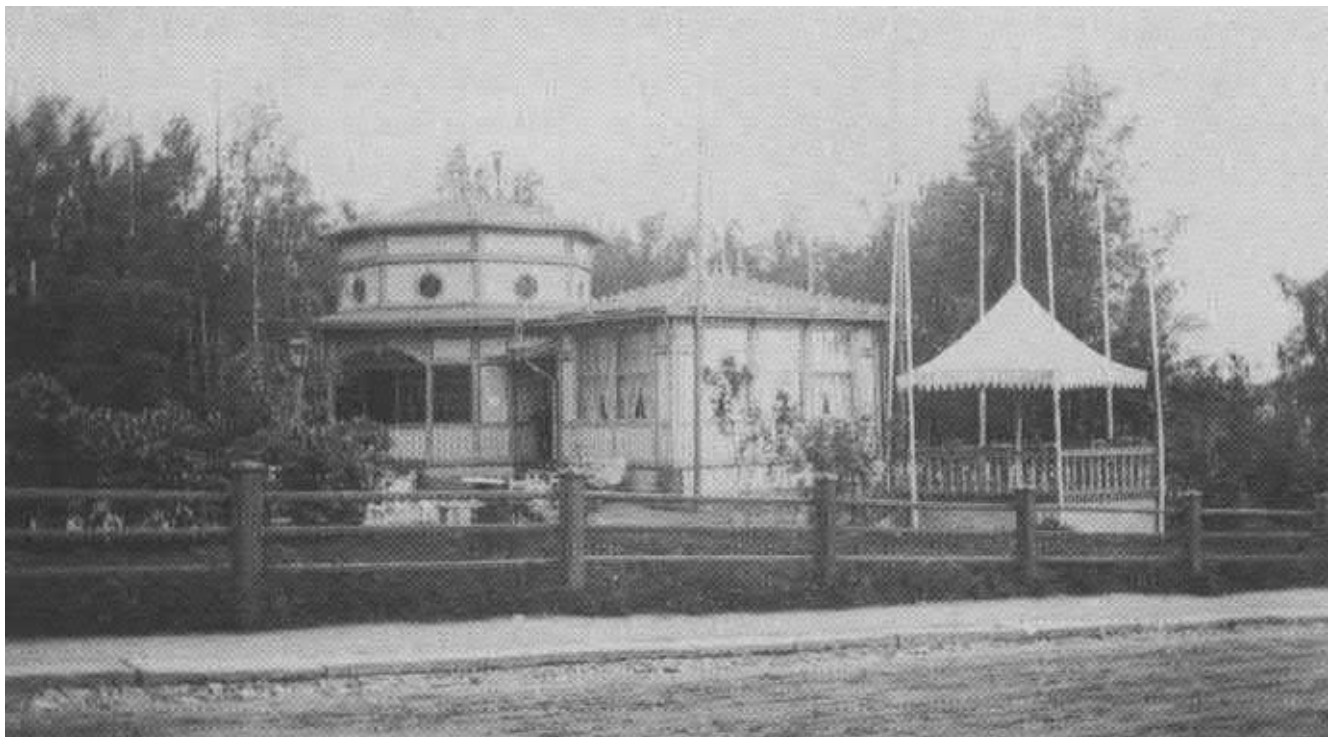
1882 August Lassel laajennus

1933-37 Emil Finell laajennus

Rantapaviljonki koostuu useista ajallisista kerrostumista. Sen alkupe-
räinen osa on Setterbergin sokerileipuri Sebastian Coraylle suunnit-
telema oktagonaa puurakenteinen kahvilaravintola. Tämän ytimen
pohjoissivulla oli pohjaltaan neliön muotoinen lasitettu kabinetti,
Hietasaarenkadun puoleisella sivulla niin ikään neliön muotoinen,
kesäisin katettu soittolava ja eteläpuolella keittiösiiveke. Meren puo-
lelle toteutettiin myöhemmin Stenforsin asemapiirroksen mukainen
terassi.¹⁶¹

Coray teki konkurssin 1871, ja paviljonki siirtyi kaksi vuotta myö-
hemmin kellarimestari Fredrik Ernstin omistukseen, joka oli hoitanut
paviljongissa ravintolaa jo ennen Corayn konkurssia.¹⁶² Ernst huo-
lehti myös paviljongin lähiympäristön puistoistutuksista (mm. puiston
nykyisin vanhimmat puut, puistolehmuksat ja vuorijalavat) sekä niiden
hoidosta.¹⁶³ Vuonna 1905 vuokrasummaa korotettiin ja Ernst vapau-
tui hoitorasitteesta.¹⁶⁴

1930-luvulla paviljonki siirtyi Kiinteistöosakeyhtiö Egen Härdin omis-
tukseen. Yhtiö istutti lisää puistoa ja rakennutti puistokäytäviä kau-
punginpuutarhuri H. Revalin suunnitelman mukaan.¹⁶⁵ Arkkitehti Emil
Finell laajensi ja täydensi kahdeksankulmaista osaa suorakaiteen
muotoiseksi.¹⁶⁶

Viereisellä sivulla alhaalla Rantapaviljonki 1890-luvulla. Hjalmar Sjöman / Pohjanmaan museo, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s.39.

Viereisellä sivulla ylhäällä Rantapaviljonki (Ravintola Strampen) 1980-luvulla. Gunnar Bäckman, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s. 40.

Vieressä oktagonaali alkumuoto on löydettävissä Rantapaviljongin interiööristä talvella 2008. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Viereisellä sivulla pohjapiirustus nykyasussaan. Lähde tarkistamaton.

Alla Rantapaviljonki 1890-luvulla. Julia Widgren / Pohjanmaan museo, julkaisussa Piispala, Hovioikeuden puistot..., s. 39.

Seuraavalla aukeamalla Rantapaviljonki talvella 2008. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Ulkoterassia laajennettiin 1980-luvulla, ja edelleen 2000-luvulla sisäänkäyntien ja terassien sijaintia ja kokoa on muutettu. Alkuperäinen kahdeksankulmainen muoto näkyy rakennuksen tornimaisessa keskiosassa.¹⁶⁷

Asemakaavassa Rantapaviljonkia ei ole suojeltu.

MERKITYS JA ARVO:

Rantapaviljonki on vanhimmilta osiltaan (1869-1937) rakennuksena että osana rantapuistomiljöötä valtakunnallisesti merkittävä.

Rakennusperinneselvityksessä 1986 Rantapaviljonki on arvotettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöön kannalta merkittäväksi.

Paviljonki on kaupunginrannan osana Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen luettelossa (1993).

TOIMENPIDESUOSITUS:

Rantapaviljongin vanhimmat osat (1869-1937) suojellaan sr-4-merkinnällä. Paviljongin sisäänkäyntialueen nykyiset katokset puretaan ja tarvittaessa korvataan arkkitehtonisesti korkeatasoisin rakentein. 1980-luvulta periytyvät varsin umpinaiset terassiseinät korvataan läpinäkyvimmin rakentein ja puuaitaus puretaan. Jätteenkeräyspisteet rajataan korkeatasoisin rakentein.

Satama-alue

Laiturialue oli olemassa jo Vanhan Vaasan aikana Klemetsön niemellä silloin, kun vanhan kaupungin merenlahteen yhdistänyt kanava alkoi maannousun vuoksi madaltua. Kaupunki lunasti yksityisen yhtiön rakentaman laiturin Hietasaarenkadun päästä silloin, kun Vaasa päätettiin siirtää nykyiseen paikkaansa.¹⁶⁸ Tätä kaupunginlaituria käyttivät ruotsalaiset höyrylaivat.¹⁶⁹

Suomalaiset alukset käyttivät Palosaaren satamaa. Se oli kuitenkin ahdas ja mataloitumassa. 1860-luvun lopulla alettiin pohtia uuden sataman rakentamista: kasvava matkustajaliikenne, vilkastunut ulkomaankauppa varastomakasiineineen sekä höyrylaivat ja niiden tarvitsemat hiilivarastot edellyttivät nykyaikaista satamaa.¹⁷⁰

Höyrylaivalaituri laajennettiin kaupunginlaituriin 1870-luvun puolivälissä samaan aikaan Tullipakkahuoneen rakentamisen kanssa. Matkustajaliikenne siirtyi kokonaan sisäsatamaan 1800-luvun puolella. Reittiliikennettä oli jo 1874 Vaasasta Kööpenhaminaan ja Englantiin. Vuonna 1887 säännöllisiä reittejä oli välillä Pietari – Oulu, Tukholma – Tornio ja Turku – Oulu, joilla reiteillä Vaasa oli välipysäkki, Vaasa – Härnösand / Sundsvall, Vaasa – Kristiinankaupunki – Reposaari – Lyypekki sekä Vaasa – Kööpenhamina – Hull. Lisäksi liikennöitiin Vanhaan Vaasaan ja saaristoon Strömsön huvila-alueille.¹⁷¹

Höyrylaivalaiturin läheisyyteen ja Palosaaren sijoittui 1800-luvun jälkipuolella käynnistynyt teollisuus ja sen vaatimat laituri- ja varasto-alueet; Rantamylyllä ja puuvillatehtaalla oli omat laiturinsa.

Viereisellä sivulla ylhäällä sotalasvartio Vaskiluodon penkereellä suurlakon aikana 1905. Pohjanmaan museo, julkaisussa Vaasan historia IV, s.379.

Viereisellä sivulla alhaalla Vaskiluodon rautatiepenger ja Hietasaaren johtava kävelysilta 1903. Christer Jernin kokoelma, julkaisussa Vaasan historia IV, s.590.

Alla Vaasan sisäsatama 1891. Julia Widgrén / Pohjanmaan museo, julkaisussa Vaasan historia IV, s.640.

Höyryjunat alkoivat liikennöidä Tampereen ja Vaasan välillä 1882, virallisesti vuodesta 1883 alkaen.¹⁷² Rataa päätettiin jatkaa sisäsatamaan ja Vaskiluotoon 1889, rata valmistui 1893 ja otettiin käyttöön seuraavana vuonna.¹⁷³ Vaskiluodon satamarata penkereineen on vaikuttanut kaupunginrannan ja merenlahden käyttöön ja maisemaan.

Laivojen koon kasvamisen myötä tuli tarpeelliseksi rakentaa suurempi ulkosatama Vaskiluotoon. Tästä huolimatta matkustajaliikenne sisäsatamaan jatkui 1960-luvulle saakka.

Nykyisin satamarataliikennettä on epäsäännöllisesti mutta lähes päivittäin. Tullipakkahuoneen laituria käytetään vieraslaiturina ja siitä tehdään risteilyjä Vaasan saaristoon. Rantatyöryhmä päätti vuonna 1988, että pysäköintiä ei sallita rantaviivan välittömässä läheisyydessä, rantapuiston polkuverkosto säilytetään ennallaan ja koko ranta-alueella järjestetään yhtenäinen ja turvallinen kevyen liikenteen yhteysverkosto.¹⁷⁴

Tullipakkahuone (nyk. Modernin taiteen museo Kuntsi)

1875 Ernst Theodor Granstedt

1906 K.A. Lassenius muutokset

1924 C. Schoultz, Vaasan kaupunki

2004-06 Timo Viitala, Vaasan kaupungin talotoimi muutokset

2006 Arrak arkkitehdit oy, Hannu Kiiskilä, Johanna Sipilä näyttely-tila- ja sisustussuunnittelu

Tullipakkahuoneen rakentamisesta höyrylaivalaiturin yhteyteen päätettiin 1870-luvun alussa. Tontti luovutettiin rakentamista varten 1874 ja pakkahuone otettiin käyttöön kesällä 1879.¹⁷⁵ Päätös rakentamisesta perustui Ruotsin vallan aikaiseen määräykseen, jonka mukaan ulkomaisen tavarantoimittajan tuontia ja myyntiä varten oli järjestettävä pakkahuone.¹⁷⁶

Tullipakkahuone rakennettiin nykyiseen muotoonsa useassa vaiheessa. Alkuperäinen, Satamapuiston ja nykyisen Setterberginpuiston keskiakselin suhteen symmetrisen osan suunnitteli lääninarkkitehti Ernst Theodor Granstedt. Kaksikerroksinen, 57 m pitkä, julkisivuiltaan osin rapattu ja osin puhtaaksi muurattu rakennus edustaa 1800-luvun uusrenessanssia mutta on ”niukkaa ja ryhdikästä”¹⁷⁷.

Alla Vaasan sisäsatama 1887. Christer Jernin kokoelma, julkaisussa Vaasan historia IV, s.322.

Viereisellä sivulla ylhäällä A.W. Stenforsin ja V.J. Sucksdorffin voittanut kilpailuehdotus uudeksi tullipakkahuoneeksi 1913. Pohjanmaan museo, julkaisussa Vaasan historia IV, s.673.

Viereisellä sivulla alhaalla Tullipakkahuone (nyk. Modernin taiteen museo Kuntsi)n talvella 2008. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Rakenne perustuu massiivisiin tiilimuureihin ja poikittaisiin seiniin sekä pääosin puisiin palkistoihin ja kattotuoleihin. Julkisivut ovat voimakkaasti tiilipilasterein ja vaakalistoin reliföidyt, ja räystäslinjan yläpuolelle nousevat detaljoidut päätyosat. Österholmin tulkinnan mukaan puhtaaksi muuratut tiilipilasterit ovat Setterbergin englantilaisen uusgotiikan vaikutusta.¹⁷⁸

1890-luvun alkupuolella pakkahuone varustettiin sähköllä ja eteläpäätyyn tehtiin erillinen ullakovaraston sisäänkäynti. 1900-luvun ensivuosisikymmenen muutokset koskivat tilajakoa ja huoneiden käyttötarkoitusta. K.A. Lassenius suunnitteli ensimmäisen laajennuksen 1906.¹⁷⁹

Satamaliikenne vilkastui ja tavaramäärä lisääntyi edelleen. Vaasalaisten arkkitehtien kesken järjestettiin 1913 suljettu palkintokilpailu uudesta pakkahuoneesta. Kilpailun voittivat A.W.Stenfors ja V.J. Sucksdorff, joiden raskaahkoa, symmetristä, umpinaista, kulmikasta tiilirakennusta ei kuitenkaan toteutettu.

Tilantarve oli kuitenkin ilmeinen. Kaupunginarkkitehti Carl Schoultz teki 1920-luvulla useita laajennusehdotuksia, ja viimein vuonna 1925 pakkahuonetta laajennettiin pohjoiseen 23 m pitkällä osalla.

Laajennuksessa on jälkijugendin piirteitä, esimerkiksi julkisivujen epäsymmetria ja ikkunoiden ryhmittely kolmen ryhmiin. Rakenteissa hyödynnettiin myös betonipilareita ja betonisia ripalaattavälipohjia. Samalla sisätiloja järjestettiin uudestaan. Jo vuonna 1920 rakennus katettiin galvanoidulla sinkkipellillä.¹⁸⁰

Laajennus teki kokonaisuudesta epäsymmetrisen, ja alkuperäisen kokonaisuuden hahmottamista vaikeuttaa nykyisen pääsisäänkäynnin sijoittuminen laajennusosaan.

1950-luvulla tullikamari muutti pakkahuoneeseen. Sille ja satama- ja liikennekonttorille korjattiin tilat pakkahuoneen ullakkokerrokseen, satamakonttorille avattiin oma sisäänkäynti ja ullakkokerroksen alkuperöiset pyöreät ikkunat korvattiin toimistohuoneissa suuremmilla 6-ruutuisilla ikkunoilla.¹⁸¹

1980-luvun lopulla korjattiin toimistotiloja ja rakennettiin uusia kokoontumis- ja arkistotiloja; varastotilat jäivät ennalleen. Vuonna 1988 pakkahuoneen eteläpään peltihalli ja pakkahuoneen kylkeen rakennetut kioskit purettiin.¹⁸²

Vuonna 2005 tullikamaritoiminta loppui. Jo 1980-90-luvuilla tiloissa toimi mm. Nandor Mikolan akavarellimuseo. 2006-07 tilat renovoitiin taidemuseokäyttöön Kuntsin säätiötä varten. Maantasokerrokseen järjestettiin sisääntuloaulat, hissi, kahvila, infotilat, myymälä, lasten studiotila, varastotilaa sekä näyttelytila. Ullakkokerros varattiin näyttelytiloiksi. Aulatila avattiin koko rakennuksen korkuiseksi tilaksi, jossa silta liittyy toisiinsa ullakkokerrokset pohjois- ja eteläpään näyttelytilat. Satamapuiston puolelle rakennettiin uusi sisäänkäyntikatos ja lasitettu tuulikaappi. Taidemuseo vihittiin käyttöönsä 2. helmikuuta 2007.

Asemakaavassa rakennusta ei ole suojeltu.

Tällä aukeamalla Tullipakkahuone (nyk. Modernin taiteen museo Kuntsi) talvella 2008. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

MERKITYS JA ARVO:

Tullipakkahuone on rakennuksena ja osana satama- ja rantapuistomiljöötä paikallisesti merkittävä.

Rakennusperinneselvityksessä 1986 Tullipakkahuone on arvotettu rakennushistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja miljööön kannalta arvokkaaksi kohteeksi.

TOIMENPIDE-EHDOTUS:

Rakennus suojellaan asemakaavassa sr-4-merkinnällä.

Laiturialueen satamatoiminta säilytetään. Mahdollisuuksien mukaan sitä täydennetään taidemuseon ulkonäyttelyalueella meren puolella. Laiturialuetta täydennetään Setterbergin kaupunkirakennetta noudattaen Hietasaarenkadun linjasta Kirjastonkadun linjaan. Laajennetaan taidemuseon ja kahvilan käyttömahdollisuuksia sataman henkeen modernilla tavalla sopivalla ulkoterassirakenteella. Toteutetaan rakenteet, valaistus ja kalustus arkkitehtonisesti korkeatasoisesti. Täydennykset ja interventiot tehdään autenttisuus huomioiden siten, että vanha ja uusi erottuvat hienovaraisesti toisistaan.

Pohjanmaan museo, Museokatu, Koulukatu

1927-29 E. Forsman vanha osa

1968-69 Erik Kråkström uusi osa

1981 Asko Halme, Juhani Hallasmaa palvelu- ja sosiaalitilojen laajennus

Pohjanmaan museon vanha osa, 2-3-kerroksinen rapattu tiilitalo ja siihen liittyvä campanile, edustaa 20-luvun hillittyä ja kaunissuhteista klassisismia. Siihen liittyy mittakaavallisesti hyvin tarkkasuhteinen, slammattu 1960-luvun rationalismia edustava uudisosa. Kokonaisuuden yleisilme on 20-luvun klassisismien hengen mukaisesti kevyen vaalea ja massoitteeltaan selkeä. Rakennusmassat rajaavat eteensä puutarhamaisen edustuiston. Vanha osa kellotorneineen asettuu Marianpuiston kalliolle ja muodostaa julkisivurintaa meren suuntaan.

Asemakaavassa vanha osa on suojeltu sr-4-merkinnällä, uudempaa osaa ei.

MERKITYS JA ARVO:

Museon vanhan ja uuden osan muodostama kokonaisuus on valtakunnallisesti merkittävä.

Rakennusperinneselvityksessä 1986 vanha osa kellotorneineen on arvotettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti ja miljööön kannalta arvokkaaksi kohteeksi.

Yllä ja alla Pohjanmaan museon vanha osa kesällä 2007. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

Viereisellä sivulla museon uusi osa ja vanhan osan kellotorni kesällä 2007. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy.

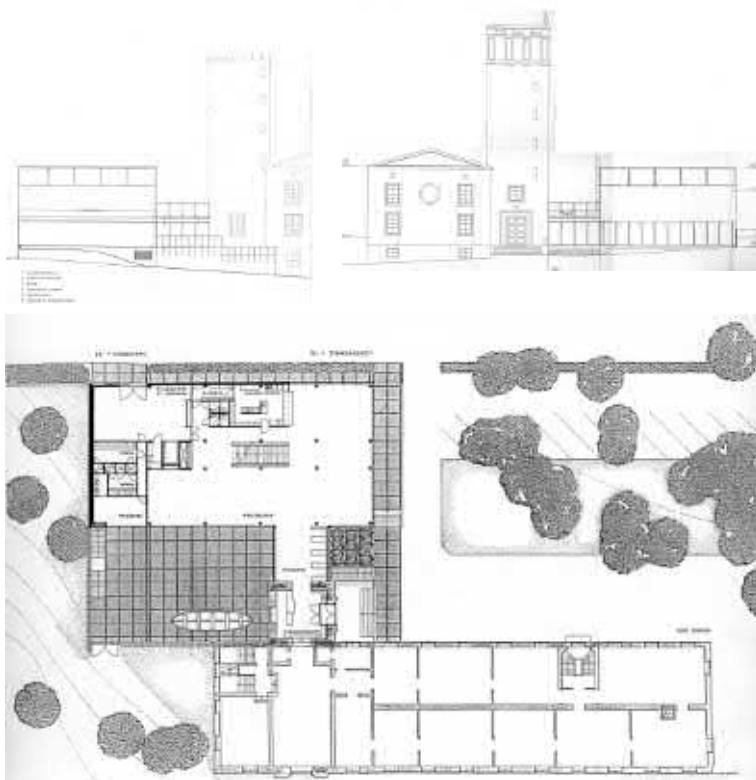
Viereisen sivun laajennuksen ja vanhan osan julkisivu- ja pohjapiirustukset Erik Kråkström 1968, julkaisussa Halme & Hallasmaa, Kunnallisarkkitehtuuria, s.20.

TOIMENPIDE-EHDOTUS:

Myös uudempi osa suojellaan asemakaavassa sr-4-merkinnällä. Eri-tyisesti rakennuksen ulkohahmo (julkisivut, massa ja katto- ja räystäs-muodot sekä yksityiskohdat) on suojeltava.

Vaasan Sähkö oy, Kirkkopuistikko 10

1893 Fr. Thesleff konesali

1903 Fr. Thesleff virka- ja asuinhuoneet

1912-14, 1924-25 Thor Lagerroos, Victor Sucksdorff laajennukset

1935 A. Stenfors laajennus

1941 pommisuoja

1965 Sulo Kalliokoski lämpövoimala ja turbiinihalli

1982 konttorirakennus¹⁸³

2007 Heikki Aitoaho sähköasemarakennus

2008 Jorma Valkama, Ari Jääskö, Veikko Numminen maisemasähkömasto

Vaasan kaupungissa ei ollut saatavilla vesivoimaa. Ensimmäiset voimanlähteet olivat höyrykoneita: Vaasan kirkossa 1884-5, Rantamyllyssä 1875 ja puuvillatehtaalla 1889. Sähkövalaistusta kokeiltiin Kirkkopuistikolla 1887 mutta suunniteltiin uudestaan 1890-91.¹⁸⁴ (Tampereen Finlaysonin tehdas sähköistettiin 1882 ja Helsinkiin katuvalaistus saatiin 1884.)¹⁸⁵

Kaupungin tarpeita varten perustettiin Vaasan sähkö oy vuonna 1892; kaupunki omisti siitä kolmanneksen. Aluksi sähköä tuotettiin höyrykoneilla katuvalaistusta varten – tori valaistiin 1893 – mutta myös julkisiin rakennuksiin ja yksityiskoteihin. Suuret teollisuuslaitok-

Alla vasemmalta oikealle ylärivissä Setterbergin suunnitelma 1855, Saxénin karta 1879, keskivivissä Sjömanin karta 1895, asemakartta 1933, alarivissä Weckströmin asemakartta 1947, Kråkströmin ja Korhosen asema-kaava 1967. Vaasan kaupunkisuunnittelu / Pohjanmaan museo.

Viereisellä sivulla Vaasan Sähkö oy:n vanhimmat osat. Pohjanmaan museo, julkaisussa Vaasan historia IV, s.657.

set tuottivat itse tarvitsemansa sähkövoiman.

Vaasan sähkön keskusasema sai alkunsa vuonna 1893 Fr. Thesleffin Palosaarentien varteen suunnitteleman vanhasta konehallista ja savupiipusta. Rakennus on symmetrinen, pohjakaavultaan T:n muotoinen ja siinä on kaksi ulkhuonetta.¹⁸⁶

Päärakennusta laajennettiin 1903 sähköasemasta pohjoiseen Thesleffin suunnitteleamalla virka- ja asuinhuoneosalla. Kaksikerroksinen tiilirakennus edustaa 1800-luvun uusrenessanssia uusgoottilaisin piirtein¹⁸⁷. Ikkunat ryhmittyvät pareittain ja ne on päätetty kaarevin frontonein. Kattofriisi on ornamentoitu geometrisin tiilikuvioin. Maantasokerroksessa ikkunan alapuoli on relifiöity kasettimaisin painantein ja tiilisin vinoristein. (Tämä aihe oli esiintynyt jo vanhemmassa asemassa.) Kerrosten väli on merkitty simssillä. Noppamaisen massan keskiosassa on katolla uusgoottilainen ikkuna-aihe. Limitys ja detaljit muodostavat julkisivupintaan rikkaan tiilikudoksen. Tämän osan julkisivu on sähköaseman vanhin säilynyt julkisivu¹⁸⁸.

Sähköasema valtasi laajentuessaan Marianpuistoa. 1910-luvulla laajennettiin konesalia ja rakennettiin uusi kattilatila. 1920-luvun jälkipuoliskolla rakennettiin makasiini, verstaas ja kondensaattoritila. Vuonna 1928 vanha savupiippu korvattiin nykyisellä.¹⁸⁹

Vanhinta osaa, konesalia korotettiin 1933 metrillä ja ikkuna-aukot muurattiin umpeen. Lääninarkkitehti A. Stenfors laajensi asemaa 30-luvun puolivälissä edelleen pumppu-, vesisäiliö- ja sosiaalityötiloilla sekä kattiloiden sähkökytkentälaitoksella. Suuri laajennus oli vuonna 1941 rakennettu laitetila. Sotavuosina tehdyt tilamuutokset liittyivät tuotantotekniikkaan.¹⁹⁰

Vuonna 1965 sähköasemaa laajennettiin lämpövoimalalla ja turbiinihallilla, ja tätä osaa edelleen yksikerroksisella konttorirakennuksella 1982.¹⁹¹

Sähköaseman eri osissa on käytetty erilaisia rakenneratkaisuja: massiivisia tiilimuuriseiniä ja pilaripalkkijärjestelmiä muuratuin välisin. Julkisivut ovat pääosin puhtaaksi muurattuja tiilipintoja erilaisin saumatyypein (vanhimmissa osissa makkarasaumaa). Muita julkisivumateriaaleja ovat slammaus, betoni, profiilipelti ja mineriittilevy, vesikatoissa pelti. Pihatasoissa on käytetty betoni-, betonilaatta- ja asfalttipintoja.¹⁹²

Sähköaseman rakennuskanta luo yhdessä Rantamyllyn siilojen kanssa monumentaalista mittakaavaa. Kokonaisuuden arvo on keskeisessä sijainnissa sekä moninaisuudessa ja ajallisissa kerrostumissa: viimeisimpinä kerrostumina ovat 2007 valmistunut arkkitehtitehti Heikki

Alla Vaasan Sähköosakeyhtiö rakennusvaiheessaan 1890-luvun alkupuolella. Christer Jernin koelma, julkaisussa Vaasan historia IV, s.296.

Viereisellä sivulla vastavalmistunut sähköasema 1890-luvulla. Pohjanmaan museo, julkaisussa Vaasan historia, s.97.

Aitoahon (Arkkitehtitoimisto Aitoaho & Viljanen) suunnittelema asemarakennus sekä 2008 valmistunut maamerkkinäinen, veistokselinen spiraalille taipuva alumiinilevy pintainen maisemasähkömasto, jonka suunnittelijat ovat arkkitehdit Jorma Valkama ja Ari Jääskö (Arkkitehtitoimisto Konehuone) sekä DI Veikko Nurminen.

Yhtiöllä on lähivuosina tarkoitus keskittää kaikki yleisöpalvelu- ja henkilöstötoimintansa tähän keskeiseen paikkaan.

Asemakaavassa mitään osia ei ole suojeltu.

MERKITYS JA ARVO

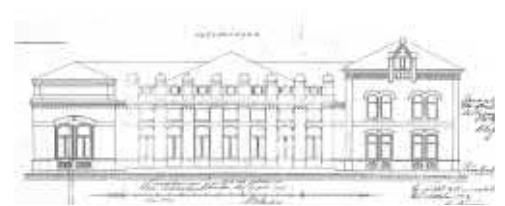
Sähköaseman vanhimmat, Palosaarentien varrella sijaitsevat osat ovat erityisesti teollisuushistoriallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä osana sähköasemamiljöötä paikallisesti merkittäviä. Vaasan Sähkö oy on kaupunginrannan teollisuuslaitoksista ainoa, joka edelleen toimii alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan.

Rakennusperinneselvityksessä 2000 sähköasema kokonaisuudessaan on arvotettu historiallisesti, rakennushistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti sekä miljöönnä kannalta merkittäväksi.

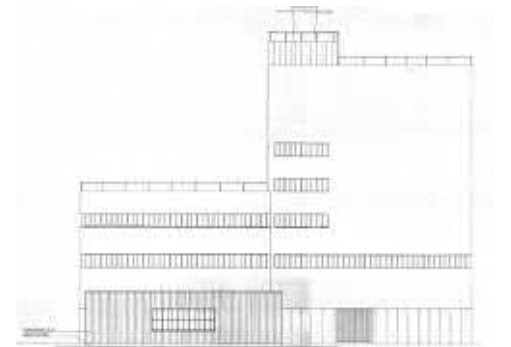
TOIMENPIDE-EHDOTUS:

Palosaarentien varressa oleva vanhin sähköasema suojellaan asema-kaavassa sr-3-, konttoriosa sr-4- ja vanhin savupiippu sr-6-merkin-
noin. Sähköaseman korjaustöiden yhteydessä pyritään palauttamaan rakennuksen ikkunat ja sisätilat; mikäli tämä ei ole luotettavasti mahdollista esimerkiksi dokumenttien puuttuessa, on mahdollista käsitellä ikkuna-aukotus modernisti tulkiten. Tulevaksi käyttötarkoitukseksi sopisi esimerkiksi Vaasan Sähkö oy:n ja Vaasan sähköistymisen historiaa tai energiatuotantoa esittelevä museo.

Yllä Thesleffin suunnitteleman vanhan osan fasadi ja alla vuonna 1965 valmistunut moderni osa. Lähde tarkistamaton.

Vasemmalla ylhäällä Thesleffin virka- ja asuinhuononoppa 1903, alhaalla vanhin osa, Thesleffin konesali 1893, jota on myöhemmin korotettu ja jonka ikkunat on muurattu umpeen.

Vaasan sähkö oy kesällä 2007 ja talvella 2008. Mikko Mannberg / LPR-arkkitehdit oy. Vierisellä sivulla vasemmalla alhaalla uusi maisemapylyvä 2008.

Sähkö oy:n rantatonttia hyödynnetään osana urbaania teollisuuspuistoa. Tuotannon päätyttyä puistoa laajennetaan Sähkö oy:n tontille; ks. kohta "Marianpuisto".

Koska salmen Palosaaren puoleista rantaa täydennetään 2005-06 käydyssä arkkitehtuurikilpailun tuloksena rakennusmassoin, jotka mitataavallaan peilaavat Sähkö oy:n korkeita rakennuksia ja muodostavat näille vastaparin, olisi tuotannon päätyttyä pyrittävä löytämään Sähkö oy:n rakennuksiin sopiva uusi käyttötarkoitus tai osoitettava vastaavat uudet rakennusvolyymit.

LÄHDEVIITTEET

- ¹ Jorma Kallentautio. Vanhasta uuteen Vaasaan. Vuosikymmen palon jälkeen. julkaisussa Kallentautio et al. *Vaasan historia IV 1852-1917*. Vaasan kaupunki, 2006, s.22-24.
- ² *ibid.*, 117.
- ³ Carl Axel Setterbergin luonnosvaihtoehdot 1853, kuvat 88-90. teoksessa Lilius. *Suomalainen puukaupunki*. Rungsted Kyst, Denmark / Helsinki: Akaateeminen kirjakauppa: 1985, s.74 .
- ⁴ *ibid.*, s.37-38.
- ⁵ Vuorikoski, Timo. C.A. Setterbergin luonnokset Vaasan uutta asemakaavaa varten. julkaisussa Kivikoski, Ella (toim.). *Suomen museo 1970*. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys / Weilin + Göös oy, 1970, s.94.
- ⁶ Carl Axel Setterbergin katutilatutkielmat 1853, kuva 91, teoksessa Lilius, op.cit., s.74.
- ⁷ Kallentautio, op.cit., s.93.
- ⁸ Vuorikoski, op.cit., s.92.
- ⁹ Lilius, op.cit., 38 sekä Anderson, Katarina. Uusi kaupunki saa muotonsa. Nikolainkaupungin asemakaava ja rakentaminen. julkaisussa Kallentautio et al., op.cit., s.620.
- ¹⁰ Lilius, *ibid.*
- ¹¹ Kallentautio, op.cit., s.83 sekä Anderson, op.cit., s.620-625.
- ¹² Vuorikoski, op.cit., s.90.
- ¹³ Andersson, Katarina. Hovioikeudenpuistikon arkkitehtuuri ja rakennukset. luento Vaasan valtakunnallisilla kotiseutupäivillä 3.8.2006. tiivistelmä www-sivuilla.
- ¹⁴ Carl Axel Setterbergin lopullinen kaupunkisuunnitelma 1855 sekä G.Ph. Armfeltin värillinen kiviipiirros kaupunginrannasta 1872, kuvat 92 ja 93, julkaisussa Lilius, op.cit., s.75.
- ¹⁵ Andersson, op.cit., s.640.
- ¹⁶ Lilius, op.cit., s.38.
- ¹⁷ Harju, Virpi. Uusi Hovioikeudentalo - C.A. Setterbergin kestävä arkkitehtuuria. julkaisussa Harju, Virpi (toim.) *Muistoja Themiksen näyttämöltä. Minnen från Themis skådebana*. Helsinki / Vaasa: Valtion taidemuseo ja Vaasan hovioikeus, 1996, s.21-24.
- ¹⁸ Nikula, Riitta. *Suomalaisen arkkitehtuurin ääriiivat*. Helsinki, Otava, 2005, s.82.
- ¹⁹ Kallentautio, op.cit., s.79-80.
- ²⁰ *ibid.*, 111.
- ²¹ Andersson, op.cit., s.661.
- ²² Halme, Asko; Vuolteenaho, Hannu. *Miksi Vaasa on muuttunut? Keskustan asemakaavasaneerauksen syitä ja seurauksia*. näyttelyluettelo. Vaasan kaupunkisuunnittelu, 2002, s.2, 5, 23.
- ²³ *ibid.*, s.5.
- ²⁴ Andersson, luento, op.cit.
- ²⁵ Halme et al., op.cit., s.23.
- ²⁶ *ibid.*
- ²⁷ Kråkström, Erik. Katsaus Vaasan suunnitteluun. artikkeli. *Arkkitehti* 3-4/1967. Suomen arkkitehtiit, 1967, s.1-4.
- ²⁸ *ibid.*, s.3.
- ²⁹ Halme et al., op.cit., 6, 23-24.

- ³⁰ Vaasan kaupunki, kaupunkisuunnittelu, yleiskaavoitus. Keskustan osa-yleiskaava 1995, kaavamääräykset.
- ³¹ Vaasan kaupunki, kaupunkisuunnittelu, keskustan ajantasa-asemakaava.
- ³² Piispala, Eija. *Hovioikeuden puistot ja ryytimaat. Vihreää arkkitehtuuria Pohjanmaalla*. Alueelliset ympäristöjulkaisut 353. Vaasa: Länsi-Suomen ympäristökeskus, 2004, s.4.
- ³³ Joelsson, Jeanette. Kaupunkien viheralueiden sosiaalinen merkitys. julkaisussa Bonn, Christine et al. *Puistoja Vaasassa ja Uumajassa*. Vaasa: Länsi-Suomen ympäristökeskus & Merenkurkun neuvosto. 2004, s.37.
- ³⁴ *ibid.*
- ³⁵ *ibid.*
- ³⁶ Vuorikoski, op.cit., 87-88, sekä Piispala, op.cit., s.18.
- ³⁷ Lehtikangas, Mirjam. *Rakennettiin uusi Vaasa*. toim. Anna-Maija Salo. Vaasa, 1981, s.18.
- ³⁸ Piispala, Eija. Vihreä Vaasa. Puistikot ja puutarhat Setterbergin uudessa kaupungissa. teoksessa Kallenautio et al. , op.cit., s.689.
- ³⁹ *ibid.*, s.694.
- ⁴⁰ Piispala, *Hovioikeuden...* op.cit., s.22.
- ⁴¹ *ibid.*, s.24.
- ⁴² *ibid.*, s.5, 24.
- ⁴³ *ibid.*, s.18, 24.
- ⁴⁴ *ibid.*, s.22.
- ⁴⁵ *ibid.*, s.5, 24.
- ⁴⁶ *ibid.*, s.20.
- ⁴⁷ *ibid.*, s.18.
- ⁴⁸ *ibid.*, s.18-19.
- ⁴⁹ *ibid.*, s.26.
- ⁵⁰ *ibid.*, s.32.
- ⁵¹ *ibid.*, s.24- 26.
- ⁵² *ibid.*, s.20-21.
- ⁵³ *ibid.*, s.18.
- ⁵⁴ *ibid.*, s.26.
- ⁵⁵ *ibid.*, s.24 sekä Piispala, *Vihreä ...*, op.cit., s.694-697.
- ⁵⁶ Piispala, *Hovioikeudenpuistot ...*, op.cit., s.24, 27-28.
- ⁵⁷ *ibid.*, s.24, 27-31.
- ⁵⁸ *ibid.*, s.23.
- ⁵⁹ *ibid.*, s.29.
- ⁶⁰ *ibid.*, s.21, 29.
- ⁶¹ *ibid.*, s.42.
- ⁶² *ibid.*, s.31-33.
- ⁶³ *ibid.*, s.34-35.
- ⁶⁴ *ibid.*, s.33.
- ⁶⁵ *ibid.*, s.38.
- ⁶⁶ *ibid.*, s.41.
- ⁶⁷ Piispala, *Vihreä ...*, op.cit., 698-699.
- ⁶⁸ *ibid.*
- ⁶⁹ *ibid.*, s.694-697.
- ⁷⁰ Christine; Holm, Ann ja Panu, Jorma. Vaasan puistot. julkaisussa Bonn, op.cit., s.65.
- ⁷¹ Piispala, *Vihreä ...*, op.cit., s.699.
- ⁷² *ibid.*, s.698.
- ⁷³ Holm, Panu, op.cit., s.62.

- ⁷⁴ Piispala, *Vihreä ...*, op.cit., s.713-714.
- ⁷⁵ *ibid.*, s.713-715.
- ⁷⁶ Holm, Panu, op.cit., s.64.
- ⁷⁷ *ibid.*, op.cit., s.62 sekä kartta Piispala, *Vihreä ...*, op.cit., s.714
- ⁷⁸ Piispala, *Vihreä ...*, s.713-714.
- ⁷⁹ Bonn, Holm, Panu, op.cit., s.62-63.
- ⁸⁰ *ibid.*
- ⁸¹ *ibid.*, s.64.
- ⁸² Piispala, *Vihreä ...*, op.cit., s.700.
- ⁸³ *ibid.*
- ⁸⁴ Bonn, Holm, Panu, op.cit., s.64 sekä Piispala, *Vihreä ...*, op.cit., s.700.
- ⁸⁵ kuva, Bonn, Holm, Panu, op.cit., s.64,
- ⁸⁶ Panu, Jorma, Vaasan kansallinen kaupunkipuisto. julkaisussa Bonn et al., op.cit., s.34.
- ⁸⁷ *ibid.*
- ⁸⁸ Kallenaudio, op.cit., s.53-54.
- ⁸⁹ *ibid.*, s.54.
- ⁹⁰ *ibid.*, s.54-56.
- ⁹¹ Wester, Holger. Kasvun ainekset. Väestö ja talous. julkaisussa Kallenaudio et al., op.cit., s.248, sekä Öst, Susanne. *Industribyggnader i Vasa*. Vaasa / Vasa: Pohjanmaan museo / Österbottens museum, 1991, s.18-20.
- ⁹² Öst, Susanne. *Vaasan rantamyly*. rakennushistoriaselvitys. Pohjanmaan museo, 1993, sd.
- ⁹³ Wester, op.cit., s.248.
- ⁹⁴ Museoviraston inventointikortti. Vasa Ångkvarn. laatinut Susanne Öst. liitteenä julkaisussa Öst, Susanne. *Industribyggnader ...*, op.cit.
- ⁹⁵ Öst, Susanne. Vaasan Höyrymylly. julkaisussa *Rakennustaiteen seura 3-4/2004 jäsentiedote*. Vaasa-teemanumero. Helsinki: Rakennustaiteen seura, 2004, s.20-21; Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.; sekä Wester, op.cit., s.248.
- ⁹⁶ Öst, *Vaasan Höyrymylly*, op.cit., s.20; Öst, *Industribyggnader ...*, op.cit., s. 18-20; sekä Museoviraston inventointikortti, op.cit.
- ⁹⁷ Museoviraston inventointikortti, op.cit.
- ⁹⁸ Öst, *Industribyggnader ...*, s.18-20.
- ⁹⁹ *ibid.*
- ¹⁰⁰ *ibid.*
- ¹⁰¹ Museoviraston inventointikortti, op.cit.
- ¹⁰² Museoviraston inventointikortti, op.cit.; sekä Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.
- ¹⁰³ Öst, *Vaasan Höyrymylly*, op.cit., s.20; sekä Öst, *Vaasan Rantamyly*, op.cit., sd.
- ¹⁰⁴ Quad-arkkitehdit. Älymylly. Fab Academill, Åbo Akademi, Vaasa. projektiesittely. *Arkkitehti 5/2004*. Helsinki: Suomen arkkitehtiliitto, 2004, s. 36.
- ¹⁰⁵ Öst, *Vaasan Höyrymylly*, op.cit., s.22-23; sekä Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.
- ¹⁰⁶ Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.
- ¹⁰⁷ Öst, *Vaasan Höyrymylly*, op.cit., s.22-23.
- ¹⁰⁸ Öst, *Vaasan Höyrymylly*, op.cit., s.21; sekä Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.
- ¹⁰⁹ Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.
- ¹¹⁰ Öst, *Vaasan Höyrymylly*, op.cit., s.21.
- ¹¹¹ Öst, *Vaasan Höyrymylly*, op.cit., s.22-23; sekä Öst, *Vaasan rantamyly*,

op.cit., sd.

¹¹² Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹¹³ Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.21.

¹¹⁴ Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.21; sekä Öst, *Vaasan rantamyly*, sd.

¹¹⁵ Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹¹⁶ Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.21.

¹¹⁷ Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.21-22; sekä Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹¹⁸ Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹¹⁹ Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.21-22.

¹²⁰ Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.24; sekä Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹²¹ Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹²² Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.24.

¹²³ Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.23.

¹²⁴ Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹²⁵ Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.23.

¹²⁶ Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹²⁷ Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.23.

¹²⁸ *ibid.*

¹²⁹ Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹³⁰ Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.23.

¹³¹ *ibid.*

¹³² Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.23.

¹³³ Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹³⁴ Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.23.

¹³⁵ Öst, *Vaasan Höyrymyly* op.cit., s.23; sekä Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹³⁶ Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹³⁷ Museovirasto. Muistio Vaasan sisäsataman ja yliopistonrannan ideakilpailun ehdotusten arvioinnista. laatinut Tuija Mikkonen, 2006

¹³⁸ Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹³⁹ *ibid.*

¹⁴⁰ *ibid.*

¹⁴¹ *ibid.*

¹⁴² Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.24.

¹⁴³ Öst, *Vaasan Höyrymyly*, op.cit., s.21; sekä Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹⁴⁴ pohjapiirrokset, Quad-arkkitehdit, op.cit., s.40-41.

¹⁴⁵ Öst, *Vaasan rantamyly*, op.cit., sd.

¹⁴⁶ , op.cit., s.663.

¹⁴⁷ *ibid.*, s.628-630.

¹⁴⁸ Piispala, *Vihreät ...*, op.cit., s.717.

¹⁴⁹ Kallenautio, op.cit., s.104.

¹⁵⁰ Piispala, *Vihreät ...*, op.cit., s.693; sekä Piispala, *Hovioikeuden ...*, op.cit., s.18.

¹⁵¹ Kallenautio, op.cit., s.104; sekä Harju, op.cit., 21.

¹⁵² Andersson, op.cit., s.625-626.

¹⁵³ Lehtikanto, Mirjam. Vaasan Hovioikeudentalon rakentamisesta teoksessa Erkki Rintala (toim.) *Vaasan hovioikeus 1776-1976. Kirjoituksia ja kuvia 200-vuotistaipaleelta*. Vaasa, 1976, s.161-164.

¹⁵⁴ Harju, op.cit., s.21-23; sekä Rintala, Erkki. Kuvia ja sanoja C.A. Setter-

bergin interiööreistä., samassa julkaisussa, s.27.

¹⁵⁵ Piispala, Hovioikeuden ..., op.cit., s.35.

¹⁵⁶ LPR-arkkitehdit (Laiho Pulkkinen Raunio) oy. *Vaasan hovioikeudentalo. Il-mastoinnin ja tilamuutosten hankesuunnitelma 17.03.2004.*

¹⁵⁷ ibid., s.33.

¹⁵⁸ ibid., s.36.

¹⁵⁹ ibid.

¹⁶⁰ ibid., s.38.

¹⁶¹ ibid., s.39-40.

¹⁶² ibid., s.19.

¹⁶³ ibid., s.32.

¹⁶⁴ ibid., s.22.

¹⁶⁵ ibid., s.32.

¹⁶⁶ ibid., s.40.

¹⁶⁷ ibid.

¹⁶⁸ Österholm, Maria. *Tullipakkahuone. rakennushistoriaselvitys.* Pohjanmaan museo, 2002, s.3.

¹⁶⁹ Wester, op.cit., s.303.

¹⁷⁰ ibid.

¹⁷¹ ibid., s.317-320.

¹⁷² ibid., s.332.

¹⁷³ Andersson, op.cit., s.641.

¹⁷⁴ Vaasan kaupunki, rantatyöryhmä. *Kaupunginranta, yleissuunnitelma keskussairaala-höyrymylly.* 30.08.1988, s.7.

¹⁷⁵ Andersson, op.cit., 639-640.

¹⁷⁶ Österholm, op.cit., s.3.

¹⁷⁷ Museovirasto. *Lausunto Tullipakkahuoneen muutoksesta museoksi.* laatinut Marja Ivars, 2004

¹⁷⁸ Österholm, op.cit., s.5-6.

¹⁷⁹ ibid., s.3-4.

¹⁸⁰ ibid., s.4-6.

¹⁸¹ ibid.

¹⁸² ibid., s.3-4.

¹⁸³ Öst, *Industribyggnader* ..., op.cit., s.6-7.

¹⁸⁴ Hirvonen, Pekka. *Kohti kansalaisyhteiskuntaa.* Hallinto politiikka kulttuuri vapaa-aika. julkaisussa *Kallenaution et al. Vaasan historia IV 1852-1917.* Vaasan kaupunki, 2006, s.461-463.

¹⁸⁵ Öst, *Industribyggnader* ..., op.cit., s.6.

¹⁸⁶ ibid., s.6-7.

¹⁸⁷ Airola, Tuula; Ossi, Juha; Öst, Susanne; Andersson, Katarina; Hallasmaa, Jussi; Vuolteenaho, Hannu. *Rakennusperinneselvitys 2000. Värdefulla byggnader 2000.* Vaasa: Pohjanmaan museo / Vaasan kaupunkisuunnittelu, 2000, s.26.

¹⁸⁸ liite 2 julkaisussa Hyvönen, Harri; Jahkola, Timo; Karhunen, Maija; Laasanen, Markku; Nokua, Virpi. *Vaasa Sähkö oy:n voimalaitoksen vanha osa.* Taideteollisen Korkeakoulun korjausrakentamisen kurssin harjoitustyö, valvoja Eeva Keppo. TAIK, 1995

¹⁸⁹ ibid.

¹⁹⁰ ibid.

¹⁹¹ Airola et al., op.cit., s.26.

¹⁹² Hyvönen et al., op.cit., s.1-10.

KIRJALLISUUSLUETTELO

PAINETUT

Airola, Tuula; Ossi, Juha; Öst, Susanne; Andersson, Katarina; Hallasmaa, Jussi; Vuolteenaho, Hannu. *Rakennusperinneselvitys 2000. Värdefulla byggnader 2000*. Vaasa: Pohjanmaan museo / Vaasan kaupunkisuunnittelu, 2000

Andersson, Katarina; Bonn, Christine; Holm, Ann. *Puistokävelyllä Vaasassa*. Vaasa: Merenkurkun neuvosto, 2007

Bonn, Christine; Enetjäm, Anders; Eriksson, Karin; Hanno, Karin; Holm, Ann; Joelson, Jeanette; Panu, Jorma & Sandberg, Frida. *Puistoja Vaasassa ja Uumajassa*. sis. mm. artikkelit: Jeanette Joelson. Kaupunkien viheralueiden sosiaalinen merkitys; Christine Bonn, Ann Holm ja Jorma Panu. Vaasan puistot; Jorma Panu. Vaasan kansallinen kaupunkipuisto. Vaasa: Länsi-Suomen ympäristökeskus & Merenkurkun neuvosto, 2004

Halme, Asko; Hallasmaa, Jussi. *Kunnallisarkkitehtuuria. Vaasa 1965-1985*. Vaasa: Vaasan kaupunki, 1986

Halme, Asko; Vuolteenaho, Hannu. *Miksi Vaasa on muuttunut? Keskustan asemakaavasuunnittelun syitä ja seurauksia*. näyttelyluettelo. Vaasan kaupunkisuunnittelu, 2002

Harju, Virpi (toim.) *Muistoja Themiksen näyttämöltä. Minnen från Themis skådebana*. sis. mm. artikkelit: Harju Virpi. Uusi hovioikeudentalo – C.A. Setterbergin kestävä arkkitehtuuria. sekä Rintala, Erkki. Kuvia ja sanoja C.A. Setterbergin interiööreistä. Helsinki / Vaasa: Valtion taidemuseo ja Vaasan hovioikeus, 1996

Hoving, Victor. *Vaasa 1852-1952. Vaasan aikakirjoista ja vaasalaisien vaiheista sadan vuoden ajalta*. Helsinki: Otava, 1956

Kallernautio, Jorma; Wester, Holger; Hirvonen, Pekka; Andersson, Katarina; Piispala, Eija. *Vaasan historia IV 1852-1917*. sis. osat Jorma Kallernautio. Vanhasta uuteen Vaasaan. Vuosikymmen palon jälkeen; Holger Wester. Kasvun ainekset. Väestö ja talous; Pekka Hirvonen. Kohti kansalaisyhteiskuntaa. Hallinto politiikka kulttuuri vapaa-aika; Katarina Andersson. Uusi kaupunki saa muotonsa. Nikolainkaupungin asemakaava ja rakentaminen; Eija Piispala. Vihreä Vaasa. Puistikot ja puutarhat Setterbergin uudessa kaupungissa. Vaasan kaupunki, 2006

Kråkström, Erik. Katsaus Vaasan suunnitteluun. artikkeli. *Arkkitehti* 3-4/1967. Helsinki: Suomen arkkitehtiliitto, 1967

Lehtikanto, Mirjam. *C.A. Setterberg: uusgoottilaisen tyylin edustajana ja hänen toimintansa Vaasan läänin arkkitehtina vuosina 1853-1871*. Vaasa, 1943

Lehtikanto, Mirjam. *Monumentaalirakennuksia ja porvaritaloja 1852-1870*. artikkeli. 1949

Lehtikanto, Mirjam. *Carl Axel Setterberg. Carl Axel Setterberg muistonnäyttely Pohjanmaan museossa 7.1.-31.1.1971*. Vaasa: Pohjanmaan museo, 1971

Lehtikanto, Mirjam. artikkeli Vaasan Hovioikeudentalon rakentamisesta teoksessa Erkki Rintala (toim.) *Vaasan hovioikeus 1776-1976. Kirjoituksia ja kuvia 200-vuotistaipaleelta*. Vaasa, 1976

Lehtikanto, Mirjam. *Rakennettiin uusi Vaasa*. toim. Anna-Maija Salo. Vaasa, 1981

Leppäaho, Riina. *Arvokkaita sisätiloja Vaasassa*. Länsi-Suomen ympäristökeskuksen moniste 99. Vaasa: Länsi-Suomen ympäristökeskus, 2003

Lilius, Henrik. *Suomalainen puukaupunki*. Rungsted Kyst, Denmark / Helsinki: Akateeminen kirjakauppa: 1985

Mentua, Antti. *Suuntaviivoja. Pohjanmaan arkkitehtuuri 1900-luvulla*. Alueelliset ympäristöjulkaisut 363. Vaasa: Länsi-Suomen ympäristökeskus, 2005

Museovirasto, rakennushistorian osasto. *Rakennusperintö. Valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen luettelo. 1993 / 1998*, verkkoversio www.nba.fi/rky1993

Nikula, Riitta. *Suomen arkkitehtuurin ääriviivat*. Helsinki: Otava, 2005

Peltonen, Jukka. *Vaasalaisia teollisuusrakennuksia I*. Vaasa: Pohjanmaan museo, 1988

Piispala, Eija. *Hovioikeuden puistot ja ryytimaat. Vihreää arkkitehtuuria Pohjanmaalla*. Alueelliset ympäristöjulkaisut 353. Vaasa: Länsi-Suomen ympäristökeskus, 2004

Rakennustaiteen seura 3-4/2004 jäsentiedote. Vaasa-teemanumero. sis. mm. artikkelit Susanne Öst. Vaasan Höyrymylly. Helsinki: Rakennustaiteen seura, 2004

Quad-arkkitehdit. Älymylly. Fab Academill, Åbo Akademi, Vaasa. projektiesittely, teksti Ilkka Laitinen. *Arkkitehti 5/2004*. Helsinki: Suomen arkkitehtiliitto, 2004

Vaasan hovioikeudentalon entistämisen ja peruskorjaustyö. projektiesittely. *Arkkitehti 2/1988*. Helsinki: Suomen arkkitehtiliitto, 1988

Viljanen, Kaarlo; Vuolteenaho, Hannu. *Vaasan kaupungin rakennusperinneselvitys*. Vaasan kaupunkisuunnitteluvirasto, 1986

Vuorikoski, Timo. C.A. Setterbergin luonnokset Vaasan uutta asemakaavaa varten. teoksessa Kivikoski, Ella (toim.). *Suomen museo 1970*. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys / Weilin + Göös oy, 1970

Öst, Susanne. *Industribyggnader i Vasa*. Vaasa / Vasa: Pohjanmaan museo / Österbottens museum, 1991

PAINAMATTOMAT

DIGITAALISET KAAVAT, RAKENNUSHISTORIASELVITYKSET, HANKESUUNNITELMAT, RAPORTIT, LAUSUNNOT JA OPINNÄYTETYÖT

Andersson, Katarina. Hovioikeudenpuistikon arkkitehtuuri ja rakennukset. luento Vaasan valtakunnallisilla kotiseutupäivillä 3.8.2006. tiivistelmä [www-sivuilla](http://www.sivuilla)

Hyvönen, Harri; Jahkola, Timo; Karhunen, Maija; Laasanen, Markku; Nokua, Virpi. *Vaasa Sähkö oy:n voimalaitoksen vanha osa*. Taideteollisen Korkeakoulun korjausrakentamisen kurssin harjoitustyö, valvoja Eeva Keppo. TAIK, 1995

LPR-arkkitehdit (Laiho Pulkkinen Raunio) oy. *Vaasan hovioikeudentalo. Ilmastoinnin ja tilamuutosten hankesuunnitelma 17.03.2004*.

Lehtikanto, Mirjam. *Vaasan hovioikeudentalo (Valtion virastotalo, Vaasa)*. rakennushistoriaselvitys. Museoviraston rakennushistorian osasto, 1983

Majaneva, Anne. *Vaasan piiritullikamari. Käyttötarkoituksen valinta ja edullisuusvertailu*. korjausrakentamisen kurssin harjoitustyö. Oulun yliopiston arkkitehtuurin osasto, 2000

Museovirasto. *Lausunto Tullipakkahuoneen muutoksesta museoksi*. laatinut Marja Ivars, 2004

Museovirasto. *Muistio Vaasan sisäsataman ja yliopistonrannan ideakilpailun ehdotusten arvioinnista*. laatinut Tuija Mikkonen, 2006

Museoviraston inventointikortti. *Vasa Ångkvarn*. laatinut Susanne Öst. teoksen Öst, Susanne. *Industribyggnader i Vasa* liite. Pohjanmaan museo, 1991

Vaasan kaupunki, kaupunkisuunnittelu, yleiskaavoitus. *Keskustan osayleiskaava 1995*

Vaasan kaupunki, kaupunkisuunnittelu, yleiskaavoitus. *Keskustan ajantasa-asemakaava*

Vaasan kaupunki, rantatyöryhmä. *Kaupunginranta, yleissuunnitelma keskussairaala-höyrymylly*. 30.08.1988

Öst, Susanne. *Vaasan rantamyly*. rakennushistoriaselvitys. Pohjanmaan museo, 1993

Österholm, Maria. *Tullipakkahuone*. rakennushistoriaselvitys. Pohjanmaan museo, 2002

SÄHKÖISET LÄHTEET

Pohjanmaan museo. <http://museo.vaasa.fi/>
Länsi-Suomen ympäristökeskus. <http://www.ymparisto.fi>
Pohjanmaan liitto. <http://www.obotnia.fi/>
Pohjanmaan historia – kulttuuriperintömme
<http://www.svof.fi/kulttuuriportaali>

TIETOJA ANTANEET

Christine Bonn, maisema-arkkitehti, Vaasan kaupunki
Juhani Hallasmaa, kaavoitusarkkitehti, Vaasan kaupunki
Anne Majaneva-Virkola, arkkitehti, rakennustutkija, Pohjanmaan museo
Janina Tastula, kaavoitusarkkitehti, Vaasan kaupunki

LIITE ALUEELLA SUOJELLUT KOHTEET

ASETUKSELLA 480:1985 SUOJELLUT KOHTEET

Asetus 480:1985 / Vaasa / Vaasan hovioikeuden talo

Suojelupvm. 04.12.1991

Osoite: Rantakatu, 65100 Vaasa

Kuvaus:

905:001:001 Virastotalo 1863 S1

Asetuksella suojellaan Vaasan hovioikeudeksi vuonna 1862 valmistunut kolmikerroksinen englantilaisvaikutteista uusgotiikkaa edustava, rappaamattomasta tiilestä tehty rakennus, jossa hovioikeus on toiminut keskeytyksettä rakennuksen valmistumisesta lähtien. Lääninarkkitehti C.A. Setterbergin 1855 suunnittelema hovioikeus on hänen merkittävimpiä töitään. rakennuksessa on säilynyt runsaasti alkupe räisiä koristemaalauksia, jotka on restaurointien yhteydessä konservoitu vuosina 1975-76 ja 1985-87.

ASEMAKAAVAN SUOJELUMERKINNÄT JA ASEMAKAAVASSA SUOJELLUT KOHTEET

sr-1: Suojeltava rakennus.

sr-2: Suojeltava rakennus. Rakennusta ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen ulkoasun luonne säilyy.

sr-3: Suojeltava rakennus. Rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa saa suorittaa sellaisia lisärakentamis- ja muutostöitä, jotka eivät tä rvele sen rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista arvoa tai tyyliä. Mikäli rakennuksessa on aikaisemmin suoritettu tämän tavoitteen vastaisia toimenpiteitä, on rakennus korjauksen yhteydessä pyrittävä korjaamaan tyyliin sopivalla tavalla.

Rantamyllyn elevaattoritornit ja kuljetinhihnakäytävä, Rantakatu 2

Levónin talo, Rantakatu 2

Levónin talon rorttirakennus, Rantakatu 2

Lennart Backmanin talo, Rantakatu 3

Johanssonin talo, Rantakatu 3

sr-4: Suojeltava rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen ulkoasu ja julkisiksi suunnitellut sisätilat säilyvät.

Rantamyllyn vanhat siilot ja esipuhdistamo, Rantakatu 2

Rantamyllyn vilja- ja jauhomakasiini ja sen laajennus, Rantakatu 2
riisimylly
vehnämylly, Museokatu
palokujan pakkaamo ja säkitysosasto sekä siilostot
Rantamyllyn betonisiilot
Pohjanmaan museo, vanha osa, Museokatu

sr-5: Suojeltava rakennus. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen ulkoasun luonne säilyy.

sr-6: Suojeltava tehtaanpiippu, jota ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä.

sr-7: Suojeltava julkisivun osa.

sr-8: Suojeltava tehtaanpiippu, jota ei saa purkaa.

sr-9: Kaupunkikuvallisesti tärkeä rakennus. Korjaus- ja muutostöissä rakennuksen ulkoasu tulee säilyttää noudattamalla alkuperäisiä rakennustapoja.

sr-10: Säilytettävä rakennelma (kiviaita tms.).

sk: Kulttuurihistoriallisesti huomattavien rakennusten suojelusta annetun lain nojalla suojeltu rakennus.

sv: Valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen 480/85 nojalla suojeltu rakennus.

s: Suojeltava alueen osa. Luonnontilaisena säilytettävä alue, jonka sijainti ja muoto on ohjeellinen.

s-1: Alueen osa, joka tulee säilyttää kasvullisena ja hoitaa metsätyyppinsä mukaisesti.

s-2: Alueen osa, jota tulee kehittää avoimena niittynä ja reunoiltaan selkeästi hahmottuvana.

s-3: Suojeltava alueen osa, jota on hoidettava niin, että maiseman luonne ei oleellisesti muutu.

s-4: Suojeltava alueen osa. Maisemarakenteellisesti merkittävä luonnonalue, jonka säilyminen tulee turvata.

sl: Alueen osa, jolla sijaitsee luonnonsuojelulain mukainen luonnonsuojelualue tai -kohde.

sm: Alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolain mukainen muinaismuistoalue.

LIITEKARTAT

KARTTA 1: Rakennusten valmistumisvuodet

KARTTA 2: Rakennusperinneselvitys 2000 (/1986)

KARTTA 3: Suojeluselvitys

KARTTA 4: Arvotus

ARVOTUSLUOKAT:

suojellut rakennukset

valtakunnallisesti merkittävät rakennukset ja miljöökokonaisuudet

paikallisesti merkittävät rakennukset

paikallisesti merkittävät miljöökokonaisuudet

aikakaudelleen tyypilliset rakennukset

huonokuntoiset ja vähämerkityksiset rakennukset

(vuoden 1990 jälkeen valmistuneita rakennuksia ei ole arvoitettu)

Kaupunginranta nähtynä Vaski-
luodon vierasvenesatamasta ke-
sällä 2007. Mikko Mannberg /
LPR-arkkitehdit oy.

